

VELFERDSFORSKNINGSINSTITUTTET NOVA

Med døra på gløtt

Barn og unge inn i familievernet?

MONIKA MARIE BERGFLØDT, STINE BRULAND
OG DAGMARA BOSSY

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

Med døra på gløtt

Barn og unge inn i familievernet?

MONIKA MARIE BERGFLØDT, STINE BRULAND
OG DAGMARA BOSSY

Velferdsforskningsinstituttet NOVA er et forskningsinstitutt ved Senter for velferds- og arbeidslivsforskning (SVA) på OsloMet – storbyuniversitetet.

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

© Velferdsforskningsinstituttet NOVA

OsloMet – storbyuniversitetet 2023

ISBN 978-82-7894-837-8 (trykt utgave)

ISBN 978-82-7894-836-1 (elektronisk utgave)

ISSN 0808-5013 (trykt)

ISSN 1893-9503 (online)

Illustrasjonsfoto: © Midjourney / Christer Hyggen

Desktop: Aksell

Trykk: Byråservice

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

NOVA, OsloMet

Stensberggata 26 · Postboks 4, St. Olavs plass, 0130 Oslo

Telefon: 67 23 50 00

Nettadresse: www.oslomet.no/om/nova

Forord

I takt med samfunnets vektlegging av barns rett til å bli hørt har forventningene til at familievernnet møter og hører barn, også økt. I denne rapporten undersøker vi familievernets tilpasning og tilnærming til barn og unge som brukergruppe. Rapporten er den fjerde av i alt fem rapporter fra forskningsprogrammet *Familievernnet – likeverdig tjenestetilbud til en mangfoldig befolkning (2020–2023)* som Velferdsforskningsinstituttet NOVA ved OsloMet utfører på oppdrag for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Den første rapporten tok for seg familievernets arbeid under covid-19-pandemien (Øverli & Gundersen, 2020). Den andre undersøkte brukeres erfaringer med familievernnet når de er berørt av vold, og foreldres erfaringer med å involvere barn og unge (Bergflødt et al., 2022). Deretter fulgte en rapport om familievernets tilnærming til mangfold og minoriteter (Aarset & Rosten, 2023). Den femte og siste rapporten vil ta for seg familievernets voldsarbeid, som en oppfølging av tidligere NOVA-forskning om familievernets arbeid med vold i nære relasjoner sett fra et tjenesteperspektiv (Rosten et al., 2020).

Arbeidet med forskningsprogrammets datainnsamling startet under covid-19-pandemien, og vi ønsker å rette en stor takk til alle som har deltatt i forskningsintervjuer, samt til alle dere som har hjulpet oss med rekruttering i en ekstra krevende periode.

Flere forskere fra NOVA er involvert i forskningsprogrammet *Familievernnet – likeverdig tjenestetilbud til en mangfoldig befolkning (2020–2023)*, og vi vil takke resten av forskningsgruppen: Monica Five Aarset og Monika Rosten, samt involverte fra programmets tidligere fase: Aslaug Gottehus, Siri Berg Tveito og Ingvil Thallaug Øverli.

En stor takk rettes også til Marie Louise Seeberg og Anne Solberg for å ha lest og kvalitetssikret rapporten.

Til slutt vil vi takke Bufdir for et godt samarbeid.

Oslo, juni 2023

Tonje Gundersen, prosjektleder

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	11
Bakgrunn	12
Problemstillinger	17
Avgrensning og andre delrapporter	18
Gangen i rapporten	18
2 Om familievernet og tjenestens tilpasning til barn og unge	19
Familievernets virksomhet og kjerneområder	19
Styringsgrunnlag, praksis og fagutvikling	22
Mot en etablering av et spisskompetansemiljø for barn og unge i familievernet	29
Oppsummering	32
3 Datamateriale og metode	33
Overordnet om datamaterialet og metode	33
Datagrunnlag i denne rapporten	34
Rekruttering, gjennomføring og temaer i intervjuene	35
Databehandling og analyse	37
Personvern og forskningsetiske hensyn	39
4 Barn og unge innenfor døra	41
Oversikt over barn og unge i ulike sakstyper	41
Begrensninger for å få barna inn døra	46
Å miste noe i begge ender – mot en spissing av familieverntjenesten	51
Oppsummering	52
5 Barn og unge i mekling	53
Et meklingsfelt i endring	53
Barn og unge i meklingssaker med lav konflikt	60
Barn og unge i høykonfliktmekling og risikosaker	66
Oppsummering	74
6 Barn og unge i parterapi og familieterapi	76
Barn og unge inn i parterapi?	76
Å tenke barn og unge inn i alle typer saker	83
Barneinkludering forankret i familieterapien	88
Oppsummering	89
7 Egne tilbud til barn og unge	91
Barnegrupper	91
Unge mellom 16 og 20 år: et mulighetsrom?	94

Barn og unge som «selvstendige brukere»	97
Oppsummering	102
8 Med døra på gløtt for barn og unge i familievernet.....	104
Barn og unge: en gruppe som i liten grad «ramler inn døra»	104
Barn og unges plass i mekling.....	106
Barn og unges plass i parterapi og familieterapi.....	110
Barn og unge som «selvstendige brukere»?	112
Mellom diskurs, praksis og styring.....	114
Implikasjoner for videre tjenesteutvikling.....	115
Summary	117
Litteratur	121

Sammendrag

Økt oppmerksomhet om barns rettigheter og behov har ført til større vektlegging av barns deltakelse i beslutninger som angår dem. Formålet med denne rapporten er å utforske familievernets tilpasning og tilnærming til barn og unge som brukergruppe, sett i lys av pågående diskusjoner om hva slags tilbud familievernet skal gi til barn og unge. Rapporten er en kvalitativ undersøkelse, der vi ser på hvordan ansatte og ledere i familievernet tolker sitt mandat og handlingsrom når idealer om «barns deltakelse» og «barns perspektiv» skal ivaretas i praksis, og videre hvilke faglige og metodiske problemstillinger dette reiser.

Datamateriale og metode

Rapporten bygger på et bredt og sammensatt datamateriale hovedsakelig bestående av intervjuer. Datamaterialet som utgjør grunnlag for denne rapporten, består av intervjuer med til sammen 40 ansatte og ledere fordelt på 15 familievernkontorer samt intervjuer med ansatte i spisskompetansemiljøet for barn og unge i familievernet. I tillegg har vi deltatt på flere samlinger og grupper i regi av spisskompetansemiljøet. Videre bygger rapporten på intervjuer med 26 foreldre til barn og unge som har mottatt tilbud i familievernet, eller som har vært på familievernkontoret vedrørende sine barn.

Barn og unge innenfor døra

Vi finner at barn og unge er en gruppe som i liten grad «ramler inn døra» på familievernkontorene. Sammenlignet med voksne er de i mindre kontakt med tjenesten, og når de først inviteres inn, er det gjerne i forbindelse med foreldrenes samlivsbrudd eller ved foreldretvister. Meklingstjenesten er den primære arenaen der barn og unge blir direkte involvert. Mekling utgjør i dag kun en tredjedel av det totale arbeidet som utføres i familievernet, som vil si at barn og unge hovedsakelig kommer i kontakt med familievernet gjennom det tjenestetilbudet de driver minst med totalt sett.

Det å inkludere barn og unge i terapi- og rådgivningssamtaler (kliniske saker) fremstår som en relativt ny tanke ved flere familievernkontorer. Av ytre og strukturelle begrensninger som nevnes i forbindelse med barns deltakelse, er blant annet lang reisevei, plassutfordringer og det at barn og unge kan oppleve andre voksne som mer relevante samtalepartnere. Videre nevnes språklige og kulturelle utfordringer knyttet til barn i minoritetsfamilier som kan ha behov for mer lokalt tilpassede tilbud.

Barn og unges plass i mekling

Det er bred enighet i tjenesten om at barn og unge har en viktig rolle i mekling, uavhengig av foreldrenes konfliktnivå. De ansatte erkjenner barnets rett til å bli hørt og vektlegger betydningen av å hjelpe barn og unge med å definere sin situasjon som del av en familie og som enkeltindivider. Endringer i meklingspraksisen har

ført til at kontorer som tidligere ikke har hatt for vane å inkludere barn i mekling, har begynt å gjøre det, mens kontorer med høy barnedeltakelse har opplevd nedgang som følge av sterkere forsvarlighetshensyn. I tjenesten er det bred enighet om at det viktigste for familievernnet er å ivareta de barna som kommer, heller enn å inkludere flest mulig.

Meklingssaker med lavt konfliktnivå

Terapeuter i familievernnet opplever at barn og unge ofte er lojale mot foreldrene sine. I saker der foreldrene fremstår enige og i stand til å lage avtaler, fremheves det som viktig at familievernnet involverer barn og unge. Dette begrunnes med at foreldrene i slike saker vil være i en bedre posisjon til å kunne ta barnets perspektiv på alvor, og at barnet derfor kan oppleve større frihet til å uttrykke seg.

Meklingssaker med høyt konfliktnivå og vold

I tjenesten er det pågående diskusjoner rundt hvilke fremgangsmåter som egner seg best til å ivareta barn og unges rett til både deltakelse og beskyttelse i høykonfliktmekling og risikosaker. Det er bekymring for at barn og unge som trenger å snakke med mekler, går glipp av muligheten hvis de ikke deltar i første time og foreldrene avslår flere meklingstimer. Samtidig finner vi at det i en del konfliktfylte saker fremheves som nødvendig å jobbe med foreldrene først, for bedre å kunne tilrettelegge for barn og unges deltakelse.

I ekstra fastlåste og kompliserte saker har ikke alltid familievernnet mandat eller ressurser nok til å kunne ivareta barn og unge. I slike tilfeller må det vurderes om saken bør henvises videre til andre instanser. De ansatte er opptatt av at familievernnet da ikke bare må henvise videre, men også i samarbeid med barnet og familien kartlegge behov for videre oppfølging. Dette forutsetter at familievernnet har god nok oversikt over og kunnskap om relevante tilbud, og at tilgrensende tjenester også kjenner til familievernets tilbud.

Barn og unges plass i parterapi og familieterapi

Den økte vektleggingen av barns deltakelse har ført til en diskusjon i tjenesten om hvorvidt barn og unge bør inkluderes i parterapi og familieterapi i større grad. Terapeutene er oppmerksomme på at barn og unge kan ha nytte av å delta i slike terapiforløp, samtidig som de ønsker å opprettholde skillet mellom de ulike saks-typene. En ny og mer integrert tilnærming til par- og familieterapi foreslås av de ansatte i spisskompetansemiljøet for barn og unge i familievernnet. Dette kan ses som en dreining der barn får større plass og oppmerksomhet i alle sakstrinn og samtalefaser, som kan skape en bevegelse mot mindre parterapi til mer familieterapi dersom det får fotfeste blant terapeutene på familievernkontorene.

Egne tilbud til barn og unge

Det er utviklet flere egne tilbud til barn og unge i familievernnet. Eksempler på slike tilbud er barnegrupper i etterkant av skilsmisse, tilbud til ungdom med foreldre-

problematikk eller psykososiale vansker og utadrettet arbeid mot minoritetsungdom. Våre funn viser samtidig at ansatte i tjenesten støtter opp om å møte og arbeide med barn og unge som del av et familiesystem. Det gjelder enten de kommer alene eller med familien. Det vil si at arbeidet med barn og unge alltid foregår i en systemisk og relasjonell kontekst – og «med døra på gløtt».

Når det på styringsnivå og i lovforslag snakkes om barn og unge som «selvstendige brukere», gjenspeiler ikke dette det relasjonelle arbeidet i familievernnet. Vi stiller spørsmål om begrepet kan føre til en misvisende tolkning og potensiell dreining mot mer individfokusert arbeid.

Mellom diskurs, praksis og styring

Fra å være en tjeneste som i hovedsak har hatt voksne som brukere, er det i dag større åpenhet og tilrettelegging for å inkludere barn og unge i familievernnet. Dette henger sammen med de siste årenes styringssignaler og målkrav om å involvere flere barn i mekling og terapi. Til tross for kontinuerlig forandring og endringsprosesser i skjæringspunktet mellom diskurs, praksis og styring finner vi at terapeutene står støtt i sitt fagfelt og tolker og forankrer sitt mandat og handlingsrom innenfor den tilnærmingen tjenesten er tuftet på: med familiesystemet i fokus.

Familievernets systemiske og relasjonelle perspektiv gir romslighet og fleksibilitet når det gjelder inkludering av familiemedlemmer. Avgjørelser om inkludering av barn og unge varierer ut fra etablerte praksiser, etiske vurderinger, terapeutenes erfaring med aldersgruppen og hvor komfortable de er med å håndtere barn og unges spesifikke behov og utfordringer.

Implikasjoner for videre tjenesteutvikling

Familievernets ressursituasjon tilsier at noen brukergrupper må prioriteres foran andre. Skal familievernnet oppnå målet om en likeverdig og helhetlig tilnærming, vil det i fremtiden være viktig at det på styringsnivå legges til rette for en viss balanse som sikrer inkludering av relevante grupper, samtidig som det tas hensyn til tjenestens ressursituasjon.

Studien reiser noen viktige spørsmål om familievernets tilpasning til barn og unge som brukere, som bør tas med i betraktning i videre tjenesteutvikling:

- Hvordan vil en dreining mot flere barnesamtaler i familievernnet påvirke tjenesten på lang sikt, og er det en risiko for at andre relevante grupper blir nedprioritert i prosessen?
- Hvordan kan barn og unge best hjelpes når de opplever vansker i familien, og hvilket ansvar bør de tillegges når det gjelder foreldrenes utfordringer?
- Hvordan kan samarbeidet mellom familievernnet og andre tjenester forbedres for å ivareta barn og unges behov? Bør alle tjenester jobbe med denne gruppen?

- Dersom barn og unge i større grad skal kunne oppsøke familievernnet på selvstendig grunnlag, hvordan skal juridiske og etiske hensyn håndteres i praksis, slik som informasjonsdeling og samtykke fra foreldre?
- Er det tenkt at kompetansemodellen og spisskompetansemiljøene skal være de områdene som prioriteres i tjenesten? Hvilke uintenderte konsekvenser kan det få for praksisfeltet at det ikke er opprettet et slikt miljø på området parterapi, som i dag utgjør hoveddelen av familievernets kliniske tilbud?
- Hvordan kan perspektivet på voksne og voksnes parforhold styrkes i tjenesten med tanke på forebygging av skilsmiss? Er det riktig at barn involveres i slike prosesser, i så fall hvordan?

1 Innledning

Økt oppmerksomhet om barns rettigheter og behov har ført til større vektlegging av barns deltakelse i beslutninger som angår dem. I denne rapporten undersøker vi familievernets tilpasning og tilnærming til barn og unge som brukergruppe og ser på muligheter og dilemmaer forbundet med økt inkludering av barn og unge i mekling og familieterapeutisk arbeid. Rapporten inngår i forskningsprogrammet *Familievern – likeverdig tjenestetilbud til en mangfoldig befolkning (2020–2023)* og bygger videre på funn fra delrapportene *Møter med familievern*. *Brukeres erfaringer og opplevelser av familievern* (Bergflødt et al., 2022) og «*Alt som (ikke) ramler inn døra ...*» *Familieverntjenesten i en mangfoldig befolkning* (Aarset & Rosten, 2023).

Det føres i dag en politikk der barn og unge fremheves som aktører med egne rettigheter. Som beskrevet av Gullestad (2006) er det et «stort og åpent spørsmål hvordan den nye vekten på barns deltakelse skal fortolkes og institusjonaliseres». På den ene siden har barnet lovfestede rettigheter, på den andre siden har barnet behov for beskyttelse og for ikke å tilskrives fullt ansvar. I tillegg kan barn bli brukt til ulike politiske formål, og som symboler og ikoner inngår de som en integrert del av den norske nasjonens selvforståelse og selvpresentasjon (Hennum, 2015; Seeberg, 2007). Et spørsmål som har blitt reist i lys av dette, er hvorvidt det er mulig å gi barn og unge rett til både deltakelse, omsorg og beskyttelse samtidig (Kopperud, 2008).

Familievernkontorene har opplevd en styrking og utbygging av tjenesten de siste årene, med nye oppgaver og en betydelig tilførsel av ressurser. En slik utvikling aktualiserer nye og sammensatte utfordringer i vurderingene av hvilke oppgaver og tilbud dagens og fremtidens familievern tjeneste skal levere og prioritere. Blant annet pågår det for tiden diskusjoner om hvilke tilbud familievern skal gi til barn og unge, og videre hvordan tjenesten kan utvikles for å ivareta barn og unge som «selvstendige brukere» (NOU 2019: 20). Med utgangspunkt i tjenestens egne systemiske og relasjonelle tenkemåter fant vi i den foregående studien om brukere erfaringer i familievern (Bergflødt et al., 2022) at barn og unge kan involveres på flere nivåer: både indirekte og direkte. I denne rapporten vil vi derfor se nærmere på hvordan ansatte og ledere i familievern tolker sitt mandat og handlingsrom når idealer om «barns deltakelse» og «barns perspektiv» skal ivaretas i praksis, og videre hvilke faglige og metodiske problemstillinger dette reiser.

Bakgrunn

Familievern¹ er en gratis nasjonal tjeneste for personer som ønsker hjelp med vansker i sin parrelasjon eller familie. Målene for familievern¹stjenestens virksomhet er å forebygge og avhjelpe relasjonelle vansker i familien og å styrke gode familierelasjoner og bidra til bedre oppvekstsvilkår for barn og unge (familievernkontorloven, 1998, § 1).

Familievern¹tjenesten har de siste 50 årene utviklet seg parallelt med endringer i familiemønstre og befolkningen i Norge, der oppfatningen av hva som er *familie*, og hva som ligger i roller som partnere, mødre, fedre, barn og søsken, har endret seg vesentlig (Meld. St. 24, 2015–2016). Familievern¹ets historie kan her knyttes til endringer i samfunnsstrukturer så vel som i den enkeltes behov, familieforståelse og handlingsmønstre. Tjenesten befinner seg med dette i et brytningsfelt mellom familiens medlemmer og samfunnet for øvrig (Kummen, 2016, s. 7). Et sentralt mål for familievern¹ er å gi tilbud som er tilgjengelige for alle familier og barn og unge, som er av god kvalitet, og som er tilrettelagt for ulike grupper i befolkningen (Barne- og familiedepartementet, 2023). Til tross for navnet på tjenesten har det frem til nå vært lite tilrettelagt for at barn og unge skal benytte seg av familievern¹ets tilbud. Barn og unge er i mindre grad inne på familievernkontorene, og når de først inviteres inn, er det gjerne i forbindelse med foreldrenes samlivsbrudd eller ved foreldretvister (Bergflødt et al., 2022, s. 42).

Barnelovutvalget (oppnevnt 7. desember 2018) og familievern¹utvalget (oppnevnt 15. mai 2018) har i sine utredninger av barneloven og familievern¹tjenesten foreslått at det innføres en lovfestet rett for barn til å bli inkludert i meklingsprosessen og invitert til samtale med familievern¹et i forbindelse med samlivsbrudd og foreldretvister (NOU 2020: 14; NOU 2019: 20). Familievern¹utvalget anbefaler samtidig endringer i loven som tydeliggjør barn og unge som en del av tjenestens målgruppe. Etter utvalgets syn «bør barn og unge ha mulighet til å henvende seg til familievern¹et som selvstendige brukere, de bør i større grad involveres ved foreldres samlivsbrudd, og delta i andre familiesaker» (NOU 2019: 20, s. 218). Utvalget peker videre på behovet for å øke familievern¹ets tilgjengelighet for barn og unge samt kontinuerlig kompetanseutvikling om hvordan man snakker med barn i tjenesten. Dette er for å sikre at barns rett til å bli hørt og si sin mening bedre kan ivaretas. I denne rapporten skal vi utforske disse spørsmålene nærmere og identifisere eventuelle utfordringer knyttet til dette.

En dreining i synet på barns beskyttelsesbehov og aktørskap

Norge regnes i dag som et barnesentrert samfunn. Barn er blitt mer synlige i samfunnet og fremstilles av mange foreldre som det sentrale i deres liv (Hennum, 2015; Frønes, 2011). Forestillingen om barn som selvstendige aktører med egne interesser og behov ble styrket i løpet av siste halvdel av 1900-tallet og førte

1 Deler av kapittelet (s. 8 til s. 12) er hentet fra kapittel 2 i *Møter med familievern¹. Brukeres erfaringer og opplevelser av familievern¹tjenesten*, skrevet av Bergflødt, Bossy og Gundersen (2022).

etter hvert med seg en norsk barnelov i 1981, som trådte i kraft 1. januar 1982, etableringen av Barneombudet i 1981 og den internasjonale barnekonvensjonen, som ble vedtatt av FN i 1989, ratifisert av Norge i 1990 og inkorporert i menneskerettsloven i 2003 (Sandberg, 2004). Barnekonvensjonen representerer et rettslig så vel som kulturelt paradigmeskifte, der prinsippet om «barnets beste» har utviklet seg fra å være et moralsk og politisk ønsket prinsipp til å bli en rettslig forpliktelse (NOU 2020: 14, s. 43).

Gjennom barneloven uttrykkes sentrale familie- og foreldreskapsverdier i det norske samfunnet, der foreldre pålegges ansvar, plikter og rettigheter, samtidig som barna gis rett til medvirkning. Siden barneloven trådte i kraft, har loven blitt endret flere ganger på bakgrunn av utviklingstrekk i samfunnet, herunder endringer i familiestrukturer og samlivsmønstre samt endrede roller og vilkår for foreldre og barn (NOU 2020: 14, s. 35). Før foreldre eller andre treffer avgjørelser om personlige forhold for barnet, har barnet rett til å få informasjon og til å bli hørt. Denne med- og selvbestemmelsesretten for barn er i dag regulert i barneloven §§ 31–33. Her fremkommer det at foreldre skal legge vekt på barnets meninger alt etter hvor gammelt og modent barnet er. Etter barneloven § 31 skal barn fra de er 7 år gamle kunne høres i saker som angår dem, og fra de er 12 år skal det legges stor vekt på deres meninger. Dette innebærer at foreldre, eller andre som barnet bor med, skal involvere barnet i avgjørelser i tråd med barnets alder og modenhet (barneloven, 1981).

Slik involvering av barn forutsetter en anerkjennelse av dem som autonome aktører med egne livsprosjekter, behov og rettigheter. Dette står i kontrast til det tidligere dominerende bildet av barn som sårbare, uferdige og passive og avhengige av voksne for beskyttelse og for å utvikle seg til kompetente samfunnsdeltakere (Tingstad, 2019). I løpet av de siste 150 årene har barn gradvis blitt anerkjent som «bærere av et egenverd», med tilhørende behov for beskyttelse og rettigheter (Kjøs, 2016). Som et resultat har hensynet til barnet blitt grunnlaget for en rekke regler som i dag styrer rettsprosessen i barnefordelingssaker. Kjøs (2016) referer til denne historiske utviklingslinjen som en *psykologisering av barndommen*. Dette innebærer at det har blitt økt oppmerksomhet rundt barns psykologiske behov og utvikling, både i fagutøvelser omkring barn og i juss og i allmennheten generelt. Barn har derfor fått en spesiell samfunnsposisjon som gjenspeiles i kultur, lover og regelverk, og prinsippet om barnets beste har fremstått både som premiss og resultat i den politiske og moralske debatten (Brock, 2008; Rød, 2010).

Barns plass i familievernet

Frem til 1990-tallet deltok barn i svært liten grad i samtaler og mekling i regi av familievernet, til tross for at barn er et hovedtema i foreldresamtaler og mekling (Rød, 2010, s. 116). De siste årenes styrking av barns status som rettssubjekt og medvirkende aktør har bidratt til en betraktelig økning i antall barn som inviteres inn til samtaler på familievernkontoret, samtidig som både omfang og metode har variert mellom kontor og region. For å øke antall samtaler med barn i mekling, samt

få en jevnere fordeling på landsbasis, har Bufdir utviklet en veileder² om samtaler med barn, som er under revidering og videreutvikling, og det arbeides med å utarbeide en opptrappingsplan. Her er et viktig mål å legge til rette for at barn og unge i enda større grad enn i dag benytter seg av familievernets tjenester – både i mekling og i andre familiesaker (Ask & Kjeldsen, 2015).

I dag foregår det altså en omfattende innsats på ulike nivåer for å endre og forbedre praksis i familievernet slik at barn og unge blir involvert i større grad. Som vi vil komme tilbake til i vår rapport, er det ulike oppfatninger blant ansatte og ledere i tjenesten når det gjelder *om*, *når* og *hvordan* en slik involvering av barn bør foregå. Det vil si hvorvidt barnet skal involveres direkte gjennom å delta i mekling og gis terapeutiske tilbud eller mer indirekte gjennom tilbudet til foreldrene (Rosten et al., 2020, s. 137; Helle & Johannessen, 2007).

Tidligere forskning har vist at de fleste barn og unge ønsker å bli inkludert i mekling og familieterapeutiske samtaler når de blir spurt om å delta (Strandbu et al., 2016). Samtidig synes barnas tilbakemeldinger å peke mot et behov for bedre informasjon i forkant av samtalene på familievernkontoret (Sentio Research Norge, 2018; Fauske, 2014; Hartzell et al., 2009; Lobatto, 2002; Strickland-Clark et al., 2000; Stith et al., 1996). I en undersøkelse om meklere erfaringer med å inkludere barn i samtaler har forskere funnet at involvering av barn ikke bare realiserer barns rett til å bli hørt, men også bidrar til å forsterke det barnefokuserte foreldreskapet og vektleggingen av det individuelle «barnets beste» i en slik kontekst (Thørnblad et al., 2019). Barn kan påvirke hvilken informasjon som tilflyter meklingen, og hvilke temaer som tas opp, samtidig som de kan ha en innvirkning på stemningen i meklingsrommet. Når meklere vektlegger barnets rett til selv å bestemme hva som skal bringes videre og ikke, gis barna et rom for utprøving av eget budskap – og med det får samtalene en verdi utover at barnet skal høres i forbindelse med mekling (Strandbu et al., 2019).

Ettersom familien er viktig for en trygg oppvekst, kan familievernet sies å ha en viktig samfunnsrolle i å støtte foreldre, slik at barn og unge får en så trygg og støttende oppvekst som mulig. I den foregående studien om brukeres erfaringer og opplevelser av familievern tjenesten (Bergflødt et al., 2022) fant vi at foreldre jevnt over hadde positive erfaringer med å involvere barn direkte, både i mekling og familieterapeutisk arbeid. Barn som får egne samtaler på familievernkontoret, kan oppleve at kyndige voksne anerkjenner deres opplevelse, hjelper å skape mening og sammenheng i den og bidrar til å hjelpe barna med å ikke føle skyld. Som medlemmer i et familiefellesskap vil deres personlige utfordringer og vansker i relasjonen til foreldrene også kunne påvirke familien som helhet. Et relasjonelt perspektiv taler her for at barn får være med i familiesamtaler (Bergflødt et al., 2022).

Der det er høy konflikt mellom foreldre etter samlivsbrudd, viser Stokkebekk et al. (2019) at barn og unge trenger tjenester som involverer dem og anerkjenner

2 [Samtaler med barn – veileder | Bufdir.](#)

deres motstand mot foreldrenes konfliktatferd. Her kan familievernnet som tjeneste bidra i så måte, ved at barna får satt ord på sine opplevelser, samtidig som de får anerkjennelse og hjelp til å videreformidle sine tanker og erfaringer til foreldrene. I den foregående studien om brukererfaringer (Bergflødt et al., 2022) ga foreldrene uttrykk for at familievernets involvering av barn i konfliktfylte saker hadde bidratt til større forståelse for barnas situasjon, virket konfliktdepende og hadde bidratt til en større grad av løsningsorientering.

Forskning viser at barns utvikling påvirkes negativt av vedvarende høykonflikt mellom foreldre, uavhengig av om foreldrene lever sammen eller hver for seg (Nilsen et al., 2012; Midtstigen & Vik, 2007). Foreldrekonflikter er assosiert med en rekke risikofaktorer for barnet, som utvikling av angst og depresjon, atferdsproblemer, rusmisbruk og konsentrasjonsvansker. I tillegg har barna større sannsynlighet for å oppleve problematiske samlivsforhold som voksne (Bergman & Rejmer 2017; Fosco et al., 2016; Harold & Sellers, 2018). Winsvold et al. (2016) viser i en gjennomgang av nordisk og relevant internasjonal forskning at det særlig ved høy grad av konflikt mellom foreldre er viktig å støtte barna samtidig som foreldrene får hjelp. I kunnskapsgjennomgangen peker forskerne på at tilbudet til familier med høyt konfliktnivå må videreutvikles, og at det er et klart behov for oppdatert, norsk forskning (Winsvold et al., 2016, s. 9).

En tilbakevendende diskusjon i litteraturen om barn og unge som brukere i familievernnet har vært i hvilken grad, når og hvordan man skal invitere barn inn til samtaler, spesielt i saker med familievold. Den samme diskusjonen har vi funnet igjen i praksisfeltet. I takt med en utvidet kompetanse i traumepsykologi har erkennelsen av at barn trenger hjelp til å skape mening og få mulighet til å sette ord på sine opplevelser, økt i familievernntjenesten. Her vil fagfolk på en annen måte enn foreldre ha anledning til å bekrefte barns opplevelse, bidra til å skape mening og sammenheng i den samt frata barn opplevelsen av skyld (Lilledalen et al., 2007). Lilledalen et al. (2007) viser til spørsmålet om hvorvidt samtaler med barn skal skje sammen med foreldrene eller med barna alene, og fremhever at dette vil være et viktig tema å diskutere med familien.

En del forskning viser at barn som regel er glad i begge sine foreldre, og at de ved å bli trukket inn i en foreldrekonflikt kan risikere å bli satt i et krysspress der et stort ansvar legges på deres skuldre. Barlund (2015) omtaler dette krysspresset som en lojalitetskonflikt, som kan oppstå når barn føler at de må velge mellom foreldrene sine. I en tidligere undersøkelse blant meklere fant Lansky et al. (1996) at 81 prosent anså at det å beskytte barnet mot press og lojalitetskonflikt var en viktig grunn til å holde barnet utenfor meklingsprosessen. Det er også reist spørsmål om familievernets rammer og ressurser og om disse gir rom for å involvere barn på gode og tilstrekkelige måter i saker med vold og høykonflikt. Søreide og Solberg (2007) har undersøkt dilemmaer og utfordringer i arbeidet med barn som har opplevd vold i familien, og fant at denne typen arbeid krevde betydelig mer tid enn andre saker i familievernnet, både med tanke på direkte samtaler og tid til samarbeid med andre instanser. Her kan begrensede muligheter

til hyppig og eventuelt langvarig oppfølging bære med seg både faglige og etiske dilemmaer når barn og unge inviteres inn som en egen brukergruppe (Rosten et al., 2020. s. 74).

I en systematisk kunnskapsoversikt utarbeidet ved Folkehelseinstituttet har Ask og Kjeldsen (2015) tatt for seg de viktigste metodene og modellene for inkludering av barn i vitneavhør, familieterapi og mekling. Argumenter for og mot inkludering av barn spenner her fra å handle om menneskerettigheter, demokratiske prinsipper og lover til å handle om barns utvikling og risikofaktorer for psykiske plager på sikt (Ask & Kjeldsen, 2015, s. 90). Diskusjonen baserer seg på ulike grunnleggende syn på barn så vel som voksne. Der synet på det sårbare barnet kan utfordres av et syn på barn som kompetente deltakere, vil synet på voksne som kompetente foreldre også kunne utfordres av et syn på voksne som oppslukt av konflikter og ivaretagelse av sine egne behov.

Barnets rett til å bli hørt bærer i dag altså preg av en slags dobbelthet. På den ene siden har barn lovfestede rettigheter, men på den andre siden har barn også behov for beskyttelse og for ikke å tilskrives fullt ansvar. Til tross for sterk vektlegging av det å inkludere barn i foreldresamtaler og mekling synes det fremdeles å være en uavklart familievernfaglig forståelse av hva en slik deltakelse innebærer, og hvordan den på best mulig måte kan ivaretas. Barn kan være både kompetente og sårbare på samme tid, og det som er riktig for ett barn, trenger ikke nødvendigvis å være riktig for et annet. De er også mennesker i rask utvikling, slik at det individuelle barnet sine behov vil kunne endre seg over tid (Bergflødt et al., 2022, s. 24).

Barns deltakelse som flertydig begrep

Begrepet «barns deltakelse» kan lokaliseres i ulike diskurser, som videre vil gi forskjellig grunnlag for deltakelsesorienterte praksiser (Ulvik, 2009; Eikrem & Andenæs, 2021). Innenfor forskning om barns rettigheter skilles det mellom forskjellige nivåer av deltakelse, basert på graden av ansvar som legges på barnet i beslutningsprosesser (Eikrem & Andenæs, 2021). Ulvik (2015) presenterer tre forskjellige perspektiver på barns deltakelse i samtaler med fagpersoner. Det første perspektivet ser på samtalen med barnet som et *middel* for deltakelse, der oppmerksomheten rettes mot mengden informasjon beslutningstakeren får fra barnet. Det andre perspektivet betrakter deltakelse som et eget *tema*, der den voksne i samtalen fokuserer på hvordan barnet deltar i sitt liv. Det tredje perspektivet er influert av sosiokulturelle og kulturpsykologiske forståelser av utvikling og ser på samtalen som en form for *deltakelse*. I dette ligger en forståelse av barnet som aktiv og sosial aktør med intensjoner, der samtalen betraktes som en del av barnets utviklingsbetingelser (Eikrem & Andenæs, 2021).

Til tross for at det har blitt forsket mye på hvordan barns deltakelse best kan ivaretas, synes det bevegelige og kontekstuelle ved barns meningskonstruksjon i liten grad å ha blitt tatt hensyn til. Ulvik (2009) har problematisert bruken av «mening» slik det har blitt behandlet i debatten om barnets rett til å bli hørt. Ofte har begrepet blitt brukt på en måte som impliserer noe entydig, statisk og kontekst-

løst – som noe lokalisert «dypt der inne» som skal bringes «ut». Slik kan man også risikere at barnet forstås isolert fra betydningsfulle relasjoner og sammenhenger (Ådnanes & Syrstad, 2021).

For å fremme barns deltakelse på en god måte er det viktig å skape rom som muliggjør bevegelse, positiv utvikling og endring. Dette er i samsvar med en systemisk måte å tenke om mennesker på, både barn og voksne. Et sosialt og prosessuelt syn på deltakelse åpner opp for å undersøke bredden i barns sosiale deltakelse over tid. Ifølge Gulbrandsen et al. (2012) innebærer dette å betrakte både barn og voksne som «uferdige» aktører som kontinuerlig utforsker, reflekterer og lærer. Med andre ord handler det om å forstå mennesker i prosess. For tiden pågår det fremdeles diskusjoner om hva deltakelse egentlig innebærer, og hvordan idealer om barns deltakelse best kan ivaretas. I denne rapporten ønsker vi derfor å undersøke nærmere hvordan ansatte og ledere i familievernnet forholder seg til barns deltakelse i et komplekst diskursivt landskap, og om de opplever å ha tilstrekkelig kvalifikasjon og støtte i dette arbeidet.

Problemstillinger

Formålet med rapporten er å utforske familievernets tilpasning og tilnærming til barn og unge som brukergruppe, sett i lys av pågående diskusjoner om hva slags tilbud familievernnet skal gi til barn og unge. Med dette som utgangspunkt er vi spesielt opptatt av å se på hvordan ansatte og ledere i familievernnet tolker sitt mandat og handlingsrom når idealer om «barns deltakelse» og «barns perspektiv» skal ivaretas i praksis, og videre hvilke faglige og metodiske problemstillinger dette reiser. Rapporten er spisset inn mot følgende problemstilling:

- Hvordan tolker og implementerer familieverntjenesten oppdraget med å involvere barn og unge mer aktivt i tjenesten, og hvilke tilpasninger gjør de i sitt arbeid?

Problemstillingen utforskes gjennom disse mer konkrete og detaljerte forsknings-spørsmålene:

1. Hvordan og i hvilke saker inkluderes barn og unge i familievernets arbeid?
2. Hvilke forståelser av barns rettigheter og rolle ligger til grunn for familievernets involvering av barn og unge i meklingsaker?
3. Hvordan utspiller den nye satsingen på barn og unge i familievernnet seg i de kliniske sakene, og hvilke faglige og praktiske dilemmaer står de ansatte overfor?
4. Hvilke egne tilbud til barn og unge er utviklet i familievernnet, og hvordan jobbes det med barna i slike saker?

Avgrensning og andre delrapporter

Rapporten inngår i forskningsprogrammet *Familievernnet – likeverdig tjenestetilbud til en mangfoldig befolkning (2020–2023)* som Velferdsforskningsinstituttet NOVA, OsloMet utfører på oppdrag for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Det er planlagt fem rapporter fra programmet, hvorav dette er den fjerde. Den første rapporten omhandler familievernets arbeid under covid-19-pandemien (Øverli & Gundersen, 2020). Den andre beskrev brukeres erfaringer med familievernnet når de er berørt av vold, og foreldres erfaringer med å involvere barn og unge (Bergflødt et al., 2022). Deretter fulgte en rapport om familievernets tilnærming til mangfold og minoriteter (Aarset & Rosten, 2023). Den femte og siste rapporten vil være en oppfølging av familievernets voldsarbeid. Til sammen vil rapportene utgjøre et viktig kunnskapsgrunnlag for å utvikle et likeverdig tjenestetilbud for en mangfoldig befolkning.

Som tittelen på forskningsprogrammet tilsier, er likeverdig tjenestetilbud et overordnet tema for hele forskningsprogrammet. I denne rapporten konsentrerer vi oss om familievernets arbeid med barn og unge som brukergruppe. Dette tangerer også temaer knyttet til vold og konflikt, der et forsvarlig tilbud i mange saker vil innebære samarbeid mellom flere tjenester. Som en oppfølging av tidligere NOVA-forskning om familievernets arbeid med vold i nære relasjoner sett fra et tjenesteperspektiv (Rosten et al., 2020) vil vi i den neste rapporten om familievernets voldsarbeid se nærmere på hvordan familievernnet samarbeider med andre relevante tjenester for å ivareta barn og unges interesser i saker der det forekommer vold. Her vil også intervjuer med samarbeidende tjenester inngå.

Gangen i rapporten

Rapporten er inndelt i åtte kapitler. I det neste kapitlet gir vi en kort innføring i familievernnet og tjenestens tilpasning til barn og unge, der vi fokuserer på tidligere og pågående fagutvikling i feltet. Kapitlet er basert på en gjennomgang av relevant lovverk, styringsdokumenter og forskningslitteratur. Deretter beskriver vi metodene i kapittel 3, før vi presenterer funnene våre i kapittel 4, 5, 6 og 7. I kapittel 4 utforsker vi hvordan barn og unge kommer inn i familievernnet, og ser på når og i hvilke saker de inkluderes, samt ulike strukturelle hindre. Kapittel 5 tar for seg familievernets arbeid med barn og unge i meklingsaker, mens kapittel 6 fokuserer på deres rolle i parterapi og familieterapi. I kapittel 7 ser vi nærmere på egne tilbud som er rettet mot barn og unge i familievernnet. Til slutt oppsummerer vi hovedfunnene og diskuterer overordnede temaer og problemstillinger som oppstår i skjæringspunktet mellom diskurs, praksis og styring i kapittel 8.

2 Om familievern og tjenestens tilpasning til barn og unge

I dette kapittelet gir vi først en introduksjon til familievern tjenestens virksomhet, herunder kjerneområder, fagretninger og faglige tilnærminger.³ Videre gjennomgår vi lovverk, styringsdokumenter og tidligere fagutvikling i feltet, for å gi et kort riss av familievernets historiske tilpasning til og arbeid med barn og unge. I siste del av kapittelet tar vi for oss det pågående fagutviklingsarbeidet i feltet, i regi av spisskompetansemiljøet for barn og unge i familievern.

Familievernets virksomhet og kjerneområder

I 2004 fikk staten forvaltningsansvaret for familievern tjenesten. Samtidig ble Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) og Barne-, ungdoms- og familie-etaten (Bufetat) opprettet blant annet med det formål å sikre familievern som et varig og tilgjengelig tilbud, øke satsingen på forebyggende familiearbeid samt sikre kompetanseutvikling for ansatte i tjenesten. Det faglige og administrativt overordnede ansvaret for familievern ligger i dag hos Bufdir, som er et statlig forvaltningsorgan underlagt Barne- og familiedepartementet (BFD).

Familievern består i dag av 42 familievernkontorer spredt over hele landet og er representert i alle fylker. Medregnet utekontorer og underavdelinger er familievern lokalisert på 90 ulike steder. Av de i alt 42 hovedkontorene er 25 kontorer statlige og 17 kontorer eid av kirkelige stiftelser. En rekke mindre kontorer og utekontorer er i de senere årene slått sammen. Familievernkontorene er tverrfaglig bemannet, hovedsakelig med psykologer og sosionomer med videreutdanning i familieterapi. Ettersom familievern møter et bredt spekter av sammensatte utfordringer og behov hos de som benytter seg av tjenesten, tar de ansatte i bruk flere ulike terapiformer og tilnærmingmåter i sitt arbeid (Bufdir, 2021b).

Tjenestens kjerneområder

Familievern gir familier et gratis tilbud som strekker seg fra par- og familieterapi til støtte, rådgivning og veiledning, og til obligatorisk mekling ved brudd. I familievern tilbys også kurs til barn og foreldre på ulike områder (Bufdir, 2021a). Familievern tjenestens virksomhet og kjerneområder er regulert i lov om familievernkontorer av 1998 (familievernkontorloven):

§ 1. Familievernkontorenes oppgaver

³ Den første delen av kapittelet (s. 15 til s. 18) er hentet fra første del av kapittel 2 i rapporten *Møter med familievern. Brukeres erfaringer og opplevelser av familievern tjenesten*, skrevet av Bergflødt, Bossy og Gundersen (2022).

Familievernnet er en spesialtjeneste som har familierelaterte problemer som sitt fagfelt. Familievernkontorene skal gi et tilbud om behandling og rådgivning der det foreligger vansker, konflikter eller kriser i familien. Familievernkontorene skal foreta mekling etter lov om ekteskap § 26 og barneloven § 51. Familievernkontorene skal bistå der retten oppnevner en ansatt fra familievernnet etter barnelova § 65 a.

Familievernkontorene bør også drive utadrettet virksomhet om familierelaterte tema. Dette kan bestå av veiledning, informasjon og undervisning rettet mot hjelpeapparatet og publikum.

Familier, par eller enkeltpersoner kan henvende seg direkte til et familievernkontor. Lege, psykolog, medisinsk eller sosial institusjon eller offentlig myndighet kan henvise klienter til familievernkontor.

Familievernets henvendelser sorteres ofte i to typer saker: såkalte kliniske saker og meklingssaker (Bufdir, 2021a). I 2020 var to tredjedeler av familievernets henvendelser kliniske henvendelser, mens en tredjedel var henvendelser om mekling (Bufdir, 2021b). I kliniske saker inngår terapi- og rådgivningssamtaler som omhandler samliv og parforhold (parterapi), foreldresamarbeid og foreldreveiledning (uten brudd og etter brudd), familieproblematikk (familieterapi) samt hjelp til barn og unge.

Familievernkontorene skal foreta mekling ved samlivsbrudd og bistå i saker hvor retten oppnevner en ansatt fra familievernnet i forbindelse med fastsettelse av foreldreansvar, bosted og samværsrett. Alle foreldre som har felles barn under 16 år, må møte til mekling i forbindelse med samlivsbrudd og separasjon. Under meklingen skal det legges vekt på hva som vil være den beste ordningen for barnet, slik at barnets behov og interesser best kan ivaretas (ekteskapsloven, 1993, § 26; barneloven, 1981, § 51). Meklingssaker inkluder ekteskapsaker, samboersaker, foreldretvister og saker tilbakesendt fra retten. Terapeuter får opplæring og kurs i mekling ved ansettelse på familievernkontor. Dette er ikke inkludert i de to typene av utdanninger som familieterapeutene hovedsakelig har, nemlig psykologi eller familieterapi.

Videre skal familievernkontorene delta i tverretattlig samarbeid med andre relevante tjenester, for eksempel kommunalt barnevern, fagteam, politiet, krisesentertilbud og Alternativ til vold (ATV) (familievernkontorloven, 1998, § 1 a). Et slikt samarbeid forutsetter en tydelig ansvars- og rollefordeling mellom de ulike tjenestene som jobber med barn og unge. For å styrke oppfølgingen av barn, unge og deres familier har Stortinget vedtatt nye bestemmelser om samarbeid, samordning, barnekoordinator og individuell plan, jf. Prop. 100 L (2020–2021). Lovendringene trådte i kraft 1. august 2022 og innebærer endringer og nye bestemmelser også i familievernkontorloven. I veilederen «Samarbeid om tjenester til barn, unge og deres familier» (Helsedirektoratet, 2022) forklares de nye bestemmelsene nærmere. Hensikten med veilederen er å tydeliggjøre ansvar og myndighet, for på denne måten å kunne bidra til et tettere og mer aktivt samarbeid mellom de ulike velferdstjenestene som møter barn og unge, både på systemnivå og individnivå.

Som en forebyggende virksomhet med søkelys på tidlig innsats er familieverntjenesten et unikt statlig tilbud. I de fleste sammenhenger blir familievernets arbeid omtalt som *samtaler*, som indikerer at samværet med brukere og likeverdighet i prosessen anses som viktig (Skauli, 2009, s. 7). Tilbudene er basert på frivillighet, samarbeid og brukernes bestilling. Også prosesser og beslutninger som tas av foreldre i obligatorisk mekling, er basert på foreldrenes egne ønsker og valg. Familieverntjenesten har dermed et annet rammeverk og en annen innretning enn det domstolene og barnevernet har (Bufdir, 2021c, s. 20). Oppgaver som krever diagnostisering og mer spesialisert behandling, vil ligge utenfor tjenestens ansvarsområde.

Fagretning og faglige tilnærminger

Familievernet arbeider med relasjonelle problemer og har vært en faglig base for familieterapifeltet i Norge – et felt som tradisjonelt har vært grunnfestet i en systemisk tenkning og ofte i en sosialkonstruktivistisk erkjennelsesteori (Skauli, 2009, s. 4). Familieterapi er et relativt ungt fagfelt og ble først introdusert i Norge på midten av 1960-tallet. I 1980-årene var fagfeltet dominert av tre hovedretninger: strukturell, strategisk og systemisk terapi. Tanken om terapeuten som ikke-ekspert fikk etter hvert større gjennomslagskraft innen feltet. I senere tid har tilknytningsteori og emosjonsteori også blitt integrert som viktige aspekter ved familieterapi (Teigen & Sønderland, 2022).

I sin opprinnelse ble familieterapi utviklet som en motbevegelse mot individorientert terapi, og det relasjonelle mellom individene ble gjenstand for arbeidet (Rosten et al., 2020; Middelborg & Samoilow, 2014). I familieterapi er man opptatt av *familien* som system, der ideen om at vi alle påvirker hverandre, er helt sentral. Hvordan problemer blir forstått og forsøkt løst, står derfor i fokus i familiterapeutiske samtaler (Hognestad, 2018). Hvis ett familiemedlem har et problem, er tanken at hele familien eller nært nettverk påvirkes og med det har viktige innspill som må bli hørt for at det enkelte familiemedlem skal få det bedre. Familieterapiens hovedanliggende er med andre ord å løfte problemstillinger bort fra enkeltindividet og inn i fellesskapet, der problemet har oppstått, eksisterer og kan løses. En slik helhetlig og systemisk tilnærming gjør det lettere å skreddersy tilbud til par og familier, samtidig som det vil være vanskeligere å systematisere disse møtene og trekke veksler på spesifikke metoder (Skauli, 2009).

Barns plass i familieterapi som fagfelt

Familievernet er den tjenesten i Norge som tydeligst har hele familien som sitt arbeidsområde (Eikrem, 2021). Som vi skal se i kapittel 4, er hovedvekten av familievernets brukere likevel voksne, først og fremst i parterapi og mekling. Dette henger sammen med den historiske utviklingen av tjenesten, der familievernet opprinnelig var ment for å forbygge skilsmiss – som ble sett på som sosioøkonomisk forebygging for og av barna i disse familiene. Til tross for at mye av faglitteraturen innenfor familieterapi påpeker hvor viktig det er å inkludere barn på gode måter i terapeutiske prosesser, har familieterapien som fag i stor grad utviklet seg uten å

vektlegge barns perspektiver og erfaringer (Strickland-Clark et al., 2000; Rober, 1998). Dette henger sammen med en forståelse av at det å jobbe med barn krever noe annet metodisk enn terapeutisk arbeid med voksne, og det fordrer også spesiell kunnskap om barns utvikling (Carr, 2014; Ask & Kjeldsen, 2015). Vi vil komme tilbake til dette i kapittel 4.

Forståelsen av barnets rolle i familieterapi varierer i dag mellom terapeutiske modeller og ut fra hvilken fase av et terapiløp man befinner seg i. I familieterapeutiske saker synes barnets deltakelse likevel å følge én av tre overordnede tilnærminger: 1 barnet inviteres til å delta sammen med foreldrene gjennom hele terapiforløpet, 2 barnet inviteres til å delta i en kombinasjon av familiesamtaler og individuelle samtaler, eller 3 barnet inviteres til individuelle samtaler som finner sted parallelt, men adskilt fra samtaler med foreldre (Ask & Kjeldsen, 2015, s. 45). Felles for de ulike tilnærmingene er at foreldrene er koblet på. Ask og Kjeldsen (2015) fremhever at metode og samtaleteknikk må formes etter formålet med den enkelte samtale. Ifølge dem vil en samtale kunne ha både undersøkende og terapeutiske formål, som videre vil ha følger for hvilke tilnærminger som egner seg best – og det vil påvirke hvorvidt barnet bør inkluderes tidlig eller sent i prosessen, i enesamtaler eller fellessamtaler, med terapeut eller en annen person. Her innebærer et systemisk perspektiv at flere perspektiver og alternative sannheter legges til grunn for forståelsen av utfordringer og problemer i møte med barn og unge i familievernnet (Bufdir, 2021c).

Styringsgrunnlag, praksis og fagutvikling

Et viktig formål med fagutviklingsarbeidet i familievernnet har vært å kartlegge eksisterende praksis og erfaringer for videre å prøve ut nye faglige tilnærminger (Bufdir, 2017). I det følgende vil vi gi en kort oversikt over styringsgrunnlaget for det pågående arbeidet rettet mot barn og unge i tjenesten samt juridiske rammer. Videre presenteres noen sentrale fagutviklingsprosjekter rettet mot å heve familievernets kompetanse og trygghet med tanke på å involvere flere barn i mekling og terapi. Dette arbeidet har i stor grad sentrert seg rundt barnesamtaler i mekling, som viser at barn og unge er særlig ønsket og tenkt inn i saker med samlivsbrudd og foreldrekonflikt. Samtidig har det de senere årene vært en bevegelse mot endret metodisk praksis også i klinisk arbeid med barn (Grøndahl & Skjælaaen, 2011). Som vi skal se nærmere på i denne rapporten, kan det se ut til at det å tenke barn og unge inn i saker når det ikke er konflikt mellom foreldre, er relativt nytt i familievernnet.

Styringssignaler og målkrav

Hvert år gir Barne- og familiedepartementet (BFD) styringssignaler, tildeler midler og delegerer fullmakter til Bufdir gjennom tildelingsbrev. Bufdir formidler styringssignaler fra departementet og organiserer, leder og utvikler Bufetats fem regioner. Hver region ledes av en regiondirektør med ansvar for hele regionens virksomhet og ansvarsområder. Bufdir delegerer myndighet til regiondirektørene gjennom

instruks og årlige disponeringsbrev (Bufdir, 2022a). Til sammen legger dette premisser for arbeidet med barn og unge i familieverntjenesten.

En overordnet prioritering i tildelingsbrevet fra departementet for 2022 er videreutviklingen av familieverntjenestens tilbud. Blant annet skal Bufdir sørge for at tilbudet i større grad når ut til målgrupper som ikke bruker tjenesten i dag. På familie- og oppvekstfeltet fremheves viktigheten av tidlig og samordnet innsats for barn og unge. Viktige mål som fremmes, er at flere barn skal høres i forbindelse med mekling, og at flere foreldre som vurderer å reise sak for retten, skal inngå avtaler. I 2022 ble resultatkravet for høring av barn i mekling, «minimum 30 % av barn over 7 år», videreført (Barne- og familiedepartementet, 2022).

Styringssignalene for 2023 setter barns rettigheter på agendaen i enda større grad. Ved utforming av tiltak legges det opp til at Bufdir skal «gjøre nødvendige vurderinger av barns rettigheter og konsekvenser for barn». Videre heter det at Bufdir har et «særsilt ansvar for å øke bevisstheten om barnekonvensjonen og hvordan den kan anvendes for å styrke barns deltakelse i ulike sektorer og på forskjellige forvaltningsnivå» (Barne- og familiedepartementet, 2023, s. 6). På familie- og oppvekstfeltet skisseres følgende mål:

- Barns rettigheter blir bedre ivaretatt
- Gode oppvekstvilkår som motvirker risiko for utenforskap blant barn og unge
- Foreldre får hjelp til å gi god omsorg og å løse konflikter

I disponeringsbrev til Bufetats regioner for driftsåret 2023 presiseres det under delmål 1.1 «En likeverdig familieverntjeneste» at standardiserte forløp skal utvikles for å sikre faglig kvalitet i tjenestetilbudet. Regionene har ansvar for å tilrettelegge for implementering av forløpene og for å sørge for at de etterleves. Videre heter det at regionene må «være forberedt på å bidra i utprøving og implementering av forløp for samtaler med barn og unge og for par- og familieterapi» (Bufdir, 2023). I styring av familieverntjenesten er én av seks punkter som det satses på, å ivareta barns perspektiv og medvirkning der dette er trygt for dem. Regionene skal følge opp at barns perspektiv kommer frem i saker som gjelder dem, og vurdere status, utvikling og utfordringsbilde samt regionens egen innsats på dette området.

En viktig endring i direktoratets styringsparametere for 2023 er at det legges opp til en mer helhetlig styring av familieverntjenesten. Endringen baserer seg på styringssignalene i tildelingsbrevet fra departementet og kan knyttes direkte til målet om likeverdige tjenester. I tråd med denne endringen er resultatkravet for høring av barn i mekling tatt ut og erstattet av nytt styringsparameter og resultatkrav, med kvalitativ rapportering fra regionene (Bufdir, 2023). Andelen barn som deltar i mekling, vil fremdeles registreres og inngå i rapportering fra regionene, men vil ikke lenger først og fremst være av kvantitativ art.

Juridiske rammer og føringer for mekling

De juridiske rammene og føringene for mekling i familievernnet faller inn under flere lovverk. Som tidligere beskrevet er mekling obligatorisk for alle foreldre som går fra hverandre, dersom de har felles barn under 16 år. Meklingen skal foregå enten på et familievernkontor eller hos en godkjent ekstern mekler. Dette følger av ekteskapsloven § 26 og barneloven § 51. Etter barneloven § 42 bokstav a andre ledd skal det i tillegg mekles dersom foreldrene er uenige om flytting. Det skal skrives meklingsattest når foreldrene har møtt til en times mekling. Dersom foreldrene ikke har kommet frem til en avtale etter første meklingstime, kan mekler oppfordre foreldrene til å ta imot tilbud om mekling i tre timer til, jf. barneloven § 54. Hvis foreldrene ønsker å bringe en tvist om foreldreansvar, bosted eller samvær inn for domstolen, vil domstolen avvise saken om de ikke kan fremlegge gyldig meklingsattest⁴ (barneloven, 1981, § 51).

Barn og foreldre har en gjensidig rett til samvær. Begge foreldrene er ansvarlige for at denne samværsretten blir gjennomført. Dersom en av foreldrene saboterer samvær, kan retten i en avgjørelse om foreldreansvar, fast bosted og samværsrett bestemme at avgjørelsen skal kunne tvangsgjennomføres hvis bostedsforelder ikke følger rettens avgjørelse. Tvangsgjennomføring av samvær reguleres av barneloven § 65. Barneloven § 65 bokstav a gir retten mulighet til å oppnevne en mekler eller annen sakkyndig som kan mekle mellom partene før de iverksetter en tvangsgjennomføring av samvær. Formålet med meklingen er å dempe konfliktnivået mellom foreldrene, ved å gi dem mulighet til å oppfylle pliktene sine frivillig. I særlige tilfeller kan domstolen pålegge det offentlige å oppnevne en tilsynsperson ved samvær med en av foreldrene. Hovedformålet med tilsynet er henholdsvis beskyttelse eller støtte (barneloven, 1981, § 43 a første ledd).

Det føres ikke journal i meklingssaker. Alle meklere skal likevel føre protokoll ved gjennomføring av meklingen. Dette følger av familievernkontorloven § 11 tredje ledd og journalforskriften § 12 første ledd. Alle meklere har taushetsplikt, jf. barneloven § 50 og ekteskapsloven § 26. For meklere i familievernnet følger også reglene om taushetsplikt av familievernkontorloven § 5 bokstav a. Taushetsplikten innebærer at opplysninger ikke kan gis til andre offentlige instanser, som politi, skole, helsetjeneste, helsesykepleier eller barnevern, med mindre det foreligger unntak fra taushetsplikten. Slike bestemmelser for unntak gjelder samtykke, opplysninger til andre ved samme kontor, til sosialtjenesten og til barneverntjenesten (Bufdir, 2021d, s. 5). Etter barnevernsloven § 13-2 første ledd skal enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltingsorgan, uten ugrunnet opphold melde fra til barnevernet, blant annet «når det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli mishandlet, utsatt for alvorlige mangler ved den daglige omsorgen eller utsatt for annen alvorlig omsorgssvikt». Denne meldeplikten går foran taushetsplikten.

4 Hvis en forelder er dømt for vold eller overgrep mot egne barn, kan den andre forelder reise sak for domstolen uten å legge frem gyldig meklingsattest, jf. barneloven § 56 andre ledd. Unntaket fra mekling er begrunnet med at det skal være enklere for foreldre å reise sak for domstolen for å beskytte barnet (Bufdir, 2021d).

Familievernnet har ikke utrednings- eller beslutningsmyndighet. Dette gjelder også for meklere i familievernnet, ved at de ikke har ansvar for sakens opplysning eller for resultatet (Bufdir, 2021c). I en del saker vil det være nødvendig å innhente opplysninger fra andre instanser for å kunne gjøre en grundig vurdering av barnets situasjon. I slike tilfeller kan det være riktig at familievernnet henviser videre til andre instanser, for eksempel barnevern eller domstol.

Barns rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter i alle forhold som berører dem, er en av hjørnesteinene i barnekonvensjonen artikkel 12 og barneloven § 31. Dette innebærer også at barnet selv må få velge om det ønsker å utøve denne retten eller ikke. I mekling er praksisen at begge foreldrene må samtykke før mekler kan snakke direkte med barnet. Som det står presisert i Bufdir sitt rundskriv med retningslinjer for mekling etter ekteskapsloven og barneloven (2021d), er ikke barn «part i meklingen». Begge foreldre må derfor samtykke til at mekler vitner eller avgir forklaring om forhold barnet har uttalt seg om. Foreldre eller foresatte for barn under 16 år har i tillegg innsynsrett i opplysninger som gjelder barnet. Foreldre eller foresatte til barn mellom 12 og 16 år har imidlertid ikke innsynsrett i opplysninger som gjelder barnet «dersom barnet av grunner fagpersonellet mener bør respekteres ikke ønsker at opplysningene gis», jf. familievernkontorloven § 12 fjerde ledd.

I NOU 2020: 14 *Ny barnelov – Til barnets beste* foreslår barnelovutvalget å lovfeste en rett for barnet til egen samtale med mekler uten samtykke fra de som har foreldreansvar, og at mekler skal tilby barnet en slik samtale. I sin høringsuttalelse påpeker Bufdir at det bør være unntak fra denne plikten i noen tilfeller. Dette gjelder spesielt i saker som åpenbart vil gå videre til barnevern eller domstolsbehandling, eller i saker hvor det foreligger usikkerhet når det gjelder barnets sikkerhet. Bufdir begrunner slike unntakstilfeller med et forsvarlighetshensyn knyttet til barnets beste og viser samtidig til at det er foreldre, ikke mekler, som er beslutningstaker. Ved sterk uenighet kan det være unødvendig belastende for barn å delta i mekling. Dersom foreldrene ikke har samtykket til at barnet skal ha samtale med mekler, kan det også gi et uklart og uheldig utgangspunkt for den videre meklingen (Bufdir, 2021c, s. 28–29). Slike unntak og konkrete vurderinger er ikke klargjort i dagens regelverk.

Tidligere barnehøringsmodeller

I takt med barnefokuset innenfor meklingsfeltet har det de senere årene blitt utviklet flere modeller for å inkludere barn og unge på gode måter i meklingsarbeid. I det følgende vil vi kort presentere to av de modellene som har vært mest gjennomarbeidet og brukt av terapeuter i familievernnet: *barnehøringsmodellen* og *barn i mekling* (BIM). Videre tar vi for oss dagens modell med differensiert meklingstilbud basert på foreldres konfliktnivå, som har resultert i en utfasing av blant annet BIM.

Barnehøringsmodellen er en modell for å høre barn i meklings- og samværssaker, som ble utviklet av familievernkontoret i Asker og Bærum i perioden 2004 til 2007. Modellen går ut på at foreldre først møter til en meklingstime for å avklare om

barna skal høres. Til andre time møter hele familien to meklere, etterfulgt av en barnesamtale der det avklares hva som skal sies videre til foreldrene. Etter dette gjennomføres mekling med foreldre. Alle familievernkontorer i landet har fått tilbud om opplæring i modellen, og i 2015 ble den brukt i større eller mindre grad av rundt halvparten av kontorene. Flere ulike tilpasninger har blitt gjort i modellen etter hvert (Ask & Kjeldsen, 2015).

Barn i mekling (BIM) ble utviklet ved Grenland familievernkontor våren 2012. I motsetning til i barnehøringsmodellen inviteres både barn og voksne til den første timen i mekling i BIM-modellen. Etter en kort samtale sammen med foreldre og barn har barnet en egen samtale med mekler. Deretter fyller mekler ut et budskapsskjema som bringes tilbake til foreldrene, mens barna venter utenfor. På slutten av meklingen kommer barna inn igjen og blir informert om en eventuell avtale. Videre avtales evaluering og eventuelle oppfølgingssamtaler, og barnet gis anledning til å ta kontakt med mekler dersom det ønsker det (Ask & Kjeldsen, 2015, s. 71).

Evalueringer tyder på at BIM-modellen har økt sannsynligheten for at barn kan være aktører i mekling (Strandbu & Thørnblad, 2015), og den har vært hyppig brukt i familievern tjenesten de siste årene. Samtidig har bruken av modellen reist en viktig problemstilling knyttet til hvordan meklere håndterer potensiell risiko eller sviktende omsorg barnet lever i. Strandbu og Thørnblad (2015) viser blant annet til at det er viktig med kjennskap til hva som står på spill for barn når de inviteres inn, spesielt i de mer konfliktfylte sakene.

Innføring av differensiering og digitalisering

I tidligere evalueringer av meklingsordningen, gjennomført i perioden 2011 til 2015, har det blitt konkludert med at meklingstilbudet burde være innrettet med utgangspunkt i familiens situasjon og foreldrenes konfliktnivå (Ådnanes et al., 2011, Tjersland & Gulbrandsen, 2011; Gulbrandsen, 2015). Innføringen av *differensiert mekling* er et eksempel på tiltak for å løse flere saker med høyt konfliktnivå ved familievernkontorene og samtidig sørge for at barna i større grad er et naturlig midtpunkt. Ordningen er et skritt på veien mot å kvalitetssikre, standardisere og heve det faglige tilbudet i familievern tjenesten, samt gi foreldre et tilbud om mekling som best møter deres behov for veiledning og bistand.

Differensiert mekling ble innført i familievernet i 2016 og innebærer at saker forhåndssorteres inn i ulike forløp. Når foreldre bestiller mekling, må de besvare åtte spørsmål som vil grovsortere dem til henholdsvis A-, B- og C-mekling eller risikosak. Begge foreldrene svarer på spørsmålene hver for seg, og grovsorteringen gir indikasjoner på hvilken situasjon familien er i, og hva slags hjelp de vil ha behov for. Der A- og B-mekling i hovedsak handler om nye samlivsbrudd, er C-mekling for familier med høyt konfliktnivå. Risikosaker er saker der en eller begge foreldre har gitt informasjon om rus eller vold. C-meklinger og risikomeklinger gjennomføres tilnærmet likt, med to meklere involvert og ved at det planlegges en prosess med ulikt innhold i hver samtale tilpasset foreldrenes behov. Dette står nærmere

beskrevet i dagens meklingsmanual, «Differensiert mekling – en håndbok for meklere» (Bufdir).

Forskere har anbefalt at differensieringen gjøres elektronisk, for å nå ut til de sårbare gruppene med høyere nivå av konflikt, psykiske plager og fysisk voldelige konflikter (Dittman et al., 2021). I 2022 ble det igangsatt utvikling av digital timebestilling og digital differensiering ved begjæring om mekling (Bufdir, 2022a). Innkalling til mekling sendes i dag ut digitalt etter at differensieringen er gjennomført, der det informeres om barns behov for og rett til å få uttale seg i saker som angår dem. I A- og B-meklinger anbefales det at barn er med i første meklingstime. I C-meklinger og risikomeklinger informeres foreldrene om at familievernet ønsker å treffe dem uten barna i første meklingstime, for videre å kunne forberede møtet med barnet best mulig (Strandbu et al., 2020).

Dersom det fremkommer at foreldrene har fastlåste konflikter og samarbeidsutfordringer, blir de informert om – og invitert til – prosessmekling. *Prosessmeklingsmodellen* ble utviklet i samarbeid mellom Bufdir og meklere i familieverntjenesten for å møte foreldre som har høy konflikt, og er implementert samtidig med differensieringsverktøyet. Alle familievernkontorer tok i 2018 i bruk denne meklingsmodellen, som beskrives som en «hybrid mellom mekling og kliniske tiltak» (Bufdir, 2021c). Modellen er bygd opp som et forløp med flere trinn og elementer og er særlig tilrettelagt for å involvere barna på en trygg måte i prosessen. I prosessmekling tilbys foreldre to meklere og et lengre forløp som omfatter ulike elementer: individuelle samtaler med mekler, et totimers minikurs om foreldrekonflikt, barnesamtaler og avslutningssamtaler (Rambøll, 2023). Ved å presentere meklingen som en prosess er håpet at flere foreldre skal møte til samtaler utover den obligatoriske timen (Dittman et al., 2021).

Innføring av prosessmekling i familieverntjenesten har resultert i en utfasing av meklingsmodellen BIM. Formålet med prosessmekling er riktignok at mekler skal kunne få et bilde av mulige konflikter eller risiko før saken går videre. Dette forutsetter at foreldre møter til mekling først, før barn og unge inviteres inn. Alle meklere i Norge er opplært i prosessmekling, og det gjennomføres jevnlig opplæring, justering og oppdatering i meklingsmodellen. Erfaringer fra pilotkontorene som har prøvd ut modellen, tyder på at flere høykonfliktpar enn tidligere tok imot tilbudet om flere timer, at flere barn ble hørt, og at kontorene også avdekket mer vold (NOU 2019: 20, s. 115).

Endret metodisk praksis i klinisk arbeid med barn

Erfaringer fra samtaler med barn og unge tilsier at voksne kan ha lett for å undervurdere hva barna får med seg av problematiske hendelser i familien, samt hvor mye tristhet, engstelse og bekymring dette kan vekke hos barna (Øvreeide, 2009). I familierapeutisk praksis må man ofte ta stilling til om samtaler skal gjennomføres med familiemedlemmene samlet eller individuelt. Grøndahl og Skjælaaen (2011) har argumentert for at barn og unge i større grad bør involveres direkte i familievernet, fordi et relasjonelt perspektiv innebærer at barn, sammen

med de voksne, er aktive deltakere og medaktører i samtalen. Vurderinger av hvorvidt det er behov for slike samtaler, bør ifølge Øvreeide (2009) bygge på kunnskap om at viktige emosjonelle opplevelser krever språk, anerkjennelse og felles forståelse, og i mange tilfeller også et utvidet perspektiv fra voksne.

Flere familievernkontorer tilbyr samtalegrupper for barn etter foreldres samlivsbrudd, ledet av erfarne familieterapeuter (Ask & Kjeldsen, 2015). Et av disse kontorene er familievernkontoret i Vestfold, som har utviklet og gjennomført samtalegrupper for barn i alderen 9 til 12 år siden 2002. Dette arbeidet ble inspirert av Familievernkontoret Asker og Bærum, som har drevet barnegrupper, samt *PIS-prosjektet* (Plan for implementering av skilsmissegrupper i grunnskolen), hvor helsesøstre i Bærum drev samtalegrupper i skolen. I artikkelen «'Den vandrende tryllestav' – Samtalegrupper for barn etter samlivsbrudd eller skilsmisse» introduserer Tveten og Sann (2008) dette gruppekonseptet, som inkluderer åtte ukentlige gruppesamlinger med fire til seks barn i hver gruppe. Gruppen har en fast struktur med fast tidspunkt, sted og møteorganisering, der innholdet tilpasses barnas behov og aktuelle temaer. Når ansatte skal vurdere om tilbudet er aktuelt for det enkelte barn, blir det fremhevet at barn som lever med høyt konfliktnivå mellom foreldrene, bør prioriteres. Ved spesielt kompleks og utfordrende familieproblematikk kan det også være aktuelt med individuelt tilpassede tilbud for barnet og familien (Tveten & Sann, 2008, s. 338).

Som en del av dette arbeidet ble det ved samme familievernkontor satt i gang et prosjekt kalt *Barn i to hjem* (BITH) i samme periode. Dette prosjektet hadde som mål å hjelpe barn i familier der foreldrene var i høy konflikt, og hvor foreldresamarbeidet ble opplevd som vanskelig. Der det tidligere barnegruppearbeidet hadde foregått litt løsrevet fra foreldrearbeidet, var hensikten med prosjektet å gjøre dette til et koordinert arbeid hvor foreldrene også var påkoblet. I BITH gjennomføres åtte gruppesamlinger med barn og fire gruppesamlinger med foreldrene, der hver forelder deltar annenhver gang. Prosjektet er inspirert av *Barn ut av foreldrekonflikten*, som er et gruppetiltak som ble implementert ved familievernkontorene i Aust-Agder og Vest-Agder i samme periode. I gruppetiltaket deltar både barn og foreldre sammen med andre tohjems familier med vedvarende høyt konfliktnivå. Foreldre og barn møter sammen, men deltar i hver sin gruppe, som foregår over åtte samlinger annenhver uke. Familiens nettverk inviteres til informasjonsmøter før og etter gjennomført gruppeprogram. Formålet med tiltaket er å dempe foreldrenes konfliktnivå, slik at barna kan oppleve trygghet og sikres en god utvikling (Kopperud, 2017). BITH har de senere årene blitt videreutviklet og implementert flere steder i landet, med formål om å utvikle metodikk og arbeidsmodeller for barnefamilier med skilte foreldre i vedvarende konflikt.

Ettersom barnesamtaler krever en annen tilnærming enn samtaler med voksne, har det parallelt med barnegruppearbeidet blitt utviklet metoder for å kunne jobbe terapeutisk med barn og unge. *HANDLEPOSE for barnesamtaler* ble utviklet ved Harstad og Narvik familievernkontor i 2017 og er en perm som inneholder metoder og utstyr for terapeutiske samtaler med barn. Her er det lagt vekt på

tilnærminger som i tillegg til samtaler innebærer å bruke gjenstander eller uttrykk som virkemidler, for å få nye perspektiver og løse opp i det vanskelige. Et viktig mål er at terapeuter skal oppleve større bevegelsesfrihet og glede i samtalene med barn, og at de skal kunne utvide med egne forslag til metoder tilpasset egen praksis. Det jobbes for tiden med å utarbeide en digital versjon av permen.

Utadrettet arbeid mot barn og unge med min oritetsbakgrunn

Som det kommer frem i den forrige rapporten om familievernets tilnærming til mangfold og minoriteter (Aarset & Rosten, 2023), fikk Bufetat Øst høsten 2017 signaler om økt tildeling til familievernet for budsjettåret 2018. I den forbindelse ble det besluttet å opprette et nytt familievernkontor i Groruddalen med drift fra januar 2019. Dette kontoret ble etter hvert hetende Familievernkontoret Oslo Nord. Slik Aarset og Rosten (2023) skriver, ble Oslo Nord-kontoret etablert som et slags «familievernverksted for forskjellssensitiv tilpasning av tilbud», der innvandrere og etterkommere i Groruddalen var testgruppen:

En viktig del av mandatet til Familievernkontoret Oslo Nord var å arbeide aktivt for å nå ut til barn og unge som brukere av kontoret, og mer spesifikt til «barn og unge med innvandrerbakgrunn», altså med etnisk minoritetsbakgrunn. Målet med dette var ikke bare å få minoritetsungdom som en «ny» selvstendig brukergruppe inn, men også å finne frem til bedre måter å jobbe familieterapeutisk med denne gruppa på. (Aarset & Rosten, 2023, s. 94)

Selv om målet til Oslo Nord-kontoret var å nå ut til minoritetsnorsk ungdom, inngår dette arbeidet i en større ambisjon om å styrke en familievernfaglig praksis som «fremmer faglig forståelse og sensitivitet for par og familiers kulturelle bakgrunn, erfaringer og livssituasjon» (jf. virksomhetsplanen for 2020–2022, sitert i Aarset & Rosten, 2023). Denne satsingen har hatt en todelt tilnærming, i den forstand at kontoret har arbeidet med å nå ut til barn og unge som en selvstendig brukergruppe, samtidig som de har skullet tilpasse og gjøre familievernets tilbud mer kjent blant minoriteter. Her skiller Oslo Nord-kontorets mandat seg altså ut som et kontor som er gitt ressurser til den typen uttesting av nye metoder.

Mot en etablering av et spisskompetansemiljø for barn og unge i familievernet

Det har de siste årene vært satset mye på kompetanseheving i familieverntjenesten både lokalt og nasjonalt. For å styrke og systematisere utviklingen av kunnskap på tjenestens sentrale områder har Bufdir utviklet en kompetansemodell som i dag er implementert i familievernet for å sikre god faglig styring og forvaltning av familievernet i Bufetats fem regioner. Som en del av kompetansemodellen er det etablert fire spisskompetansemiljøer (SKM) på familievernområdet. Spisskompetansemiljøene har ansvar for å bygge spesialisert kompetanse på hvert sitt fagområde. Disse fagområdene omfatter i dag familievernets arbeid med vold

og høykonflikt, foreldrestøtte og forebygging, barn og unge i familievernnet og familievernets foreldreoppfølging etter omsorgsovertakelse (Bufdir, 2021a).

Spisskompetansemiljøene skal bistå i fagutvikling, opplæring og kompetanseheving, samt veiledning i regional og nasjonal implementering av beste praksis og standardiserte forløp (Bufdir, 2021c). Deres oppgaver inkluderer også å utarbeide forslag til faglige retningslinjer i samarbeid med direktoratet, basert på dialogen de har med tjenesten generelt (Bufdir, 2017). Under spisskompetansemiljøene er det organisert regionale ressursmiljøer (RM), som gir veiledning til familievernkontorene i sin region. RM-ene kan drive praksisveiledning i enkeltsaker og bidra til å fremme beste praksis på tvers av generalistkontorene i regionen (Bufdir, 2017). Samlet sett er formålet med kompetansemodellen å bidra til en enhetlig metodikk i familieverntjenesten og et høyt kompetansenivå i alle ledd og enheter.

Vi vil i det følgende ta for oss den delen av fagutviklingsarbeidet som er rettet mot barn og unge i familievernnet, det vil si arbeidet som har blitt gjort i regi av spisskompetansemiljøet for barn og unge i familievernnet (heretter benevnt som «SKM barn og unge» eller «spisskompetansemiljøet»).

SKM barn og unge: mandat og rolle

Bufetats spisskompetansemiljø for barn og unge i familievernnet, med region Nord som ansvarlig instans, har en rekke viktige oppgaver og ansvarsområder. Hovedoppgavene til spisskompetansemiljøet inkluderer utarbeidelse av forslag til samtaletilbud for barn og unge i familievernnet, herunder avklaringspunkter før og under samtalene, bruk av passende samtaleverktøy og gjennomføring av samtalene (Bufdir, 2023). Videre skal spisskompetansemiljøet samarbeide med andre involverte instanser og bidra til å øke antallet samtaler med barn i familievernnet, i tråd med Bufdirs opptrappingsplan.

Det har vært en betydelig innsats for å øke familievernets kompetanse i å snakke med barn og unge. En viktig oppgave for SKM barn og unge er å bidra til utviklingen av en nasjonal intern ressursportal for ansatte i familievernnet (Bufdir, 2023). Spisskompetansemiljøet har ansvar for opplæring, kvalitetssikring og veiledning i samtaler med barn, med særlig vekt på meklinger og kliniske saker der konfliktnivået mellom foreldrene er høyt (Bufdir, 2021c). I tillegg har de ansvar for å utarbeide nettbasert informasjon rettet mot barn og unge om temaer som samlivsbrudd, foreldrekonflikter og deltakelse i meklings og kliniske saker. De jobber for tiden med å utarbeide egne invitasjoner til barn for å informere om muligheten for medvirkning i familievernnet.

Høsten 2022 iverksatte SKM barn og unge et referansegruppearbeid på oppdrag fra Bufdir. I oppdraget inngår utarbeiding av forslag til «standardiserte forløp» for møter med barn og unge i familievernnet, både i meklings og kliniske saker. Forslaget skal skissere rammer for inntak, gi en beskrivelse av ulike metoder og teknikker i møtet med barn og unge samt gi et bilde av hensiktsmessige samarbeidsformer med tilgrensende tjenester og aktører. Bakgrunnen for en slik systematisering og

kartlegging av arbeidet med barn og unge i familievern er tjenestens ansvar for å utvikle et likeverdig tjenestetilbud, herunder likeverdige tilbud til barn, kvalitetssikret gjennom en kunnskapsbasert tilnærming. Et slikt kunnskapsgrunnlag inkluderer barnas, foreldrenes og terapeutenes erfaring samt relevant litteratur, herunder forskning og aktuelle offentlige utredninger og rapporter. Forslaget er også et ledd i å tydeliggjøre praksis og i neste omgang bidra til en «beste praksis», slik at det sannsynliggjøres at barn og unge som brukergruppe kan motta rett tilbud til rett tid. For spisskompetansemiljøet er det også viktig å bygge videre på og utvikle faglige tilnærminger som kan sies å bidra til mestringsstrategier hos barn og unge, samtidig som familievernets systemiske og relasjonelle perspektiv opprettholdes.

I Bufdir sitt disponeringsbrev for 2023 er det spesifisert at SKM barn og unge skal utarbeide en ny veileder om stans i samvær. Denne veilederen skal beskrive hvordan familievern, barnevern og sakkyndige kan kartlegge behovene i familiene, og hvilke tiltak og samtaletilbud som bør tilbys. Samarbeid med SKM vold og høykonflikt fremheves som nødvendig i utarbeidelsen av denne veilederen. SKM barn og unge skal blant annet bistå SKM vold og høykonflikt med å utarbeide retningslinjer for hvordan barn kan involveres i komplekse saker der det forekommer vold og høykonflikt. Dette samarbeidet fremheves som viktig for å sikre en helhetlig tilnærming og ivaretagelse av barnets beste i slike situasjoner. Gjennom opplæring, veiledning og utarbeidelse av veiledere og metoder skal spisskompetansemiljøene sammen jobbe for å sikre at barns perspektiv og behov blir ivare tatt i disse komplekse sakene (Bufdir, 2023).

Evalueringer av kompetansemodellen

En underveisevaluering av kompetansemodellen gjennomført i 2017 viste at modellen bidro til å styrke spredning av kunnskap, samtidig som ansatte i tjenesten ga uttrykk for at de eksisterende spisskompetansemiljøene var «smale», med potensial for bedre forankring av det faglige arbeidet i tjenesten (Reichborn-Kjennerud et al., 2018). For eksempel ble «parterapi» etterlyst som et område som er mer relevant enn «foreldre som er fratatt omsorgen for egne barn». Etableringen av de ulike spisskompetansemiljøene kan her forstås som svar på en ønsket dreining i oppgaver som familievern tjenesten er ment å møte, representert av mer oppmerksomhet om utsatte familier og barn (NOU 2019: 20, s. 187). Dette er til tross for at kliniske saker, blant annet parterapi der barn og unge i liten grad trekkes inn, fortsatt beskrives som en av familievernets kjerneoppgaver.

I en fersk undersøkelse av kompetansemodellen fremgår det at ansatte og ledere i familievern opplever spisskompetansemiljøene som relevante for deres arbeid, og at kvaliteten er god (Rambøll, 2023). Her er det imidlertid variasjon i funnene, der noen av spisskompetansemiljøene oppleves mer faglig relevant enn andre, basert på hva man som oftest møter i arbeidshverdagen. SKM barn og unge fremheves som et spisskompetansemiljø som fungerer svært godt, der noen av informantene trekker frem at det er positivt med miljøer som bidrar til bevisstgjøring og til å sette tematikk på dagsordenen når det gjelder involvering av barn (Rambøll, 2023, s. 37). Samtidig svarer 40 prosent av de som jobber i familievern, at de

savner spisskompetansemiljøer på ett eller flere fagområder, og viser blant annet til et kompetansebehov innen familie- og parterapi, siden dette er en del av deres kjerneoppgaver og arbeidshverdag.

Oppsummering

Et viktig mål for familievernnet er å sikre likeverdige tjenester for familier over hele landet. Dette betyr at tilbudet skal være allment kjent blant befolkningen og oppleves som like relevant og godt tilpasset for ulike brukergrupper. Etableringen av ulike spisskompetansemiljøer kan her forstås som svar på en ønsket dreining i oppgaver som familievernnettjenesten er ment å møte, representert av mer oppmerksomhet om utsatte familier og barn. Selv om familievernnet er den tjenesten i Norge som tydeligst har hele familien som sitt arbeidsområde, er hovedvekten av familievernnetts brukere likevel voksne. I lys av målet om «likeverdige tjenestetilbud» legges det nå til rette for at barn og unge involveres i større grad, både i meklings- og kliniske saker.

Den økte oppmerksomheten om barn og unge som brukere i familievernnet reiser spørsmål om hvem tjenesten er til for, og videre hvordan barn og unges rett til både deltakelse og beskyttelse kan ivaretas – spesielt i saker med høy konflikt. Dette er tematiser som hittil har vært lite utforsket. Feltet er i stor grad preget av pågående endringer og føringer, både på et diskursivt og et praktisk nivå. Målet med rapporten er å undersøke hvordan ansatte i familievernnet navigerer seg gjennom det komplekse feltet det økte barnefokuset representerer, og videre hvilke faglige og praktiske problemstillinger dette reiser.

3 Datamateriale og metode

I dette kapittelet presenteres studiens datamateriale, metodiske refleksjoner og analytisk fremgangsmåte. Kapittelet avsluttes med refleksjoner rundt personvern og forskningsetiske hensyn.

Overordnet om datamaterialet og metode

Resultatene som formidles i denne rapporten om barn og unge i familievernet, utgjør én av problemstillingene som skal besvares i forskningsprogrammet om familievernet. Vi har tidligere publisert en rapport om brukernes møte med familievernet (Bergflødt et al., 2022) og en om familieverntjenesten i en mangfoldig befolkning (Aarset & Rosten, 2023). Senere vil det komme en rapport om familievernets arbeid i saker med vold. I det følgende vil vi gi en presentasjon av datamaterialet for hele programmet før vi gir en nærmere beskrivelse av datagrunnlaget brukt i denne rapporten.

Kontorbesøk, intervjuer og deltakelse på samlinger

I forskningsprogrammet valgte vi ut fire hovedcasekontorer. Her intervjuet vi ansatte og leder på kontoret samt sentrale samarbeidspartnere. Ved valg av kontor la vi vekt på variasjon når det gjaldt størrelse på kontoret, geografisk og regional plassering samt befolkningssammensetning. Kontorenes samarbeidspartnere har blitt valgt på bakgrunn av informasjon fra de aktuelle familievernkontorene om hvem de oppfatter som de mest sentrale samarbeidspartnerne. I all hovedsak var dette barnevernstjenesten, politi og Alternativ til vold, men vi har også intervjuet ansatte ved to Familiens hus.

Vi supplerte intervjuene fra casekontorene med intervjuer med ansatte og ledere ved ytterligere elleve kontorer. Dette var både for å øke bredden i erfaringsmaterialet og fordi noen kontorer har spesifikk kompetanse på de temaene som er sentrale å utforske i anledning forskningsprogrammets ulike temaer. For å få data som er særlig relevant for problemstillingene i denne rapporten, har vi også supplert med intervjuer av ansatte og ledere ved kontorer som har særlige oppgaver knyttet til arbeidet rettet mot barn og unge.

Forskningsprogrammet hadde oppstart i 2020/2021, og deler av datainnsamlingen foregikk under perioden da Norge var nedstengt på grunn av covid-19-pandemien. Den opprinnelige planen var å starte datainnsamlingen med å besøke familievernkontorer og deres samarbeidspartnere i fire ulike regioner, det vi i programmet har kalt case-kontorer, for deretter å gjøre brukerintervjuer. På grunn av nedstengningen besluttet vi heller å begynne med den delen av datainnsamlingen som kunne gjøres uavhengig av pandemien. Det vil si at vi begynte med å rekruttere og intervjuere brukere av familievernet per telefon eller digitalt. Vi deltok også på noen av de regionale samlingene arrangert av SKM barn og unge,

som foregikk på Zoom/Teams i denne perioden. Kontorbesøkene ble forskjøvet til etter at landet begynte å åpne opp igjen sommeren 2021 og i 2022.

Til sammen har vi intervjuet 46 ledere og ansatte ved familievernkontorer. I tillegg har vi intervjuer med ansatte i spisskompetansemiljøene for henholdsvis vold og høykonflikt, barn og unge, foreldrestøtte og forebygging og ansatte i NASÅG/NASAK (Nasjonalt samisk kompetansesenter).

Vi har til sammen gjennomført 42 intervjuer med 43 brukere av familieverntjenesten. 40 av intervjuene er presentert og analysert i rapporten *Møter med familievernet. Brukeres erfaringer og opplevelser med familieverntjenesten* (Bergflødt et al., 2022). Disse intervjuene ble valgt fordi de omhandlet brukeres erfaringer med vold og/eller barn. I forbindelse med rapporten «*Alt som ikke ramler inn døra ...*» *Familieverntjenesten i en mangfoldig befolkning* (Aarset & Rosten, 2023) ble 14 av de 42 brukerintervjuene benyttet. Disse intervjuene omfattet brukere med etnisk og/eller religiøs minoritetsbakgrunn og/eller som definerte seg som, eller var foreldre til barn som definerte seg som, lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner. I denne rapporten inngår intervjuer med 26 brukere, som er foreldre til barn og unge som har mottatt tilbud i familievernet, eller som har vært på familievernkontoret vedrørende sine barn.

Datagrunnlag i denne rapporten

For å besvare denne rapportens problemstillinger har vi benyttet et bredt og sammensatt datamateriale hovedsakelig bestående av intervjuer. Datamaterialet består av intervjuer med

- 40 ansatte ved 15 ulike familievernkontorer
- 26 brukere av familieverntjenesten
- Ansatte i SKM barn og unge (samt deltakelse på seks møter mellom SKM barn og unge og kontaktpersoner ved familievernkontorer i alle regioner i tillegg til deltakelse i en referansegruppe i regi av SKM barn og unge)

Deltakelse på samlinger

Utover intervjuer har vi vært til stede på møter mellom SKM barn og unge og kontaktpersoner fra alle kontorer i de ulike regionene. Samlingene har blitt holdt digitalt. I anledning oppstarten av en referansegruppe som skulle utarbeide et forslag til standardisert modell for hvordan familievernet skal møte barn, og der SKM barn og unge fikk et hovedansvar, ble en i forskergruppen invitert som medlem. Feltnotater fra disse samlingene og møtene inngår som bakgrunnsmateriale i rapporten, etter avtale med de ansatte i SKM barn og unge.

Dokumentgjennomgang

I rapporten tar vi utgangspunkt i tidligere forskning, aktuelle lovverk og offentlige dokumenter som er relevante for vår studie. Av noen av disse dokumentene inngår blant annet tildelingsbrev til Bufdir, disponeringsbrev til Bufetat, utredninger av barneloven og familieverntjenesten (NOU 2020: 14; NOU 2019: 20) og ulike høringssvar til disse NOU-ene.

Statistikk og kvantitative data

Vi har i tillegg benyttet oss av statistisk materiale fra familievernets fag- og rapporteringssystem FADO, der terapeuter registrerer informasjon om arbeidet de gjør, og med hvem, samt Statistisk sentralbyrå (SSB) sine oversiktsdata over saker i familievernet.

Rekruttering, gjennomføring og temaer i intervjuene

Når det gjelder rekruttering til forskningsprogrammet som helhet, viser vi til tidligere delrapporter (Bergflødt et al., 2022; Aarset & Rosten, 2023). Her vil vi primært beskrive rekruttering og gjennomføring av intervjuer som er relevante for denne rapporten.

Ansatte og ledere i familievernet

For å rekruttere casekontorer henvendte vi oss direkte til leder ved kontoret. Alle var positive til å delta. Vi har gjennomført gruppeintervjuer og individuelle intervjuer med nøkkelinformanter med kompetanse på å jobbe med vold eller med barn og unge. Gjennom disse kontorene fikk vi også kontaktinformasjon til samarbeidspartnere. For å besvare problemstillingene i denne rapporten har vi i tillegg henvendt oss til familievernkontorer som jobber spesifikt med barn og unge. Hvilke kontorer som kunne være aktuelle, fikk vi kjennskap til gjennom deltakelse på regionssamlingsmøter og samtaler med SKM barn og unge.

Intervjuene ble gjennomført på familievernkontorene eller digitalt. Temaene under intervjuene, relevante for denne rapporten, var blant annet:

1. Bakgrunnsinformasjon: de ansattes utdanning og rolle i tjenesten, arbeidsoppgaver og funksjoner, brukergruppene, lokale særegenheter, tanker om et likeverdig tjenestetilbud
2. Arbeidet med barn og unge:
 - Hvordan har de tidligere jobbet med barn og unge på kontoret, og har det skjedd endringer?
 - Bruker de spesielle metoder?
 - Hvilke erfaringer har de med spisskompetansemiljøene, særlig SKM barn og unge?
 - Hvordan jobber de med barn og familier i ulike typer saker (meklingssaker, parterapi, familieterapi)?

- Hvilke muligheter og utfordringer ser de for familievernets arbeid med barn og unge?
- Har arbeidet med å inkludere barn og unge i familievernet endret arbeidet for kontoret som helhet eller for den enkelte terapeut?
- Hvilke andre tjenester samarbeider de med, og hva kjennetegner dette samarbeidet?

Ansatte i SKM barn og unge og deltakelse på regionssamlingsmøter

SKM barn og unge har en sentral rolle i arbeidet med å øke oppmerksomheten om barn og unges plass i familievernet samt bidra til kompetanseheving og utvikling. I anledning denne rapporten har derfor ansatte ved SKM barn og unge blitt intervjuet, noen flere ganger. Intervjuene har foregått per telefon eller digitalt.

Temaene i intervjuene med SKM barn og unge var blant annet:

- Hva er SKM barn og unge sitt mandat?
- Hva tenker de er viktig å formidle til ansatte ved landets familievernkontorer?
- Hvilke muligheter og utfordringer ser de i eget arbeid med temaet barn og unge i familievernet?
- Hvilke muligheter og utfordringer opplever de i møte med familievernkontorene?
- Hvordan samarbeider de med andre spisskompetansemiljøer, for eksempel SKM vold og høykonflikt?

I tillegg har vi deltatt på møter mellom ansatte ved SKM barn og unge og kontaktpersoner med særlig ansvar for barn og unge ved andre kontorer. Møtene har primært foregått digitalt. Forskerne ble introdusert av den som ledet møtet, og det ble informert om hvordan dataene skulle brukes. De dataene vi har fra disse møtene, kobles ikke til individuelle ansatte, men har bidratt til å gi oss et bilde av hvilke problemstillinger ansatte er opptatt av i forbindelse med det økte kravet om å inkludere barn og unge i tjenesten. Dataene fra regionssamlinger er notater forskerne har gjort under møtet.

Brukere av familievernkontorene

For å rekruttere brukere henvendte vi oss til alle landets familievernkontorer via e-post for å informere om studien. Vedlagt var et anmodningsbrev om deltakelse fra Bufdir. I tillegg annonserte vi på ulike arenaer og møteplasser der ansatte ved familievernkontorene deltok, blant annet på et regionsmøte og i SKM-nettverkene. Vi tok så kontakt via e-post med kontorledere, hvor vi skisserte hvilke brukergrupper vi var interessert i å intervju: brukere berørt av vold, barn og unge som brukere av familievernkontorene og brukere som antas å være underrepresentert i tjenesten. Til sammen var det 11 kontorer som bidro med kontaktinformasjon til 45 brukere, hvorav 43 stilte til intervju. 26 av disse intervjuene berører barn og unge i familie-

vernet og anvendes i denne studien. Utvalget består av individuelle intervjuer med 18 kvinner og 7 menn samt et intervju der både mor og far deltok.

Opprinnelig hadde vi planlagt å intervju barn og unge, men dette lot seg ikke gjøre. Vi fikk kontaktinformasjon til to ungdommer fra et familievernkontor, men disse angret seg i ettertid. Vi spurte også foreldrene etter intervjuet om de kunne spørre sine barn som hadde vært på familievernkontoret, men ingen ønsket å delta. Informasjon om barnets perspektiv og barn som brukere i familievernet blir derfor presentert gjennom foreldre samt ansatte og ledere som har jobbet direkte med barn.

Rekrutteringen foregikk ved at ansatte eller ledere ved familievernkontorene spurte sine brukere om de ville delta i studien; sammen med denne forespørselen fikk de et informasjonsskriv med samtykkeerklæring. De som ønsket å delta, ga familievernkontoret tillatelse til å dele kontaktinformasjon med oss. Vi henvendte oss deretter til brukerne via e-post eller SMS for å bekrefte at de ønsket å delta. Etter dette laget vi en intervjuavtale. Før intervjuet startet, gjennomgikk vi informasjonsskrivet og spurte om de samtykket til å delta.

Intervjuene foregikk via telefon og digitalt. Vi opplevde at intervju med digitale medier fungerte bra. Dette kan ha sammenheng med at mange, som følge av nedstengningen under pandemien, hadde lært seg og blitt vant med å bruke slike samtalemedier. Også intervjuene over telefon fungerte stort sett bra. En styrke ved intervju med telefon er at det kan være lettere å snakke om tabuiserte temaer (Chapple, 1999). Det å ikke sitte ansikt til ansikt med forskeren kan ha gjort det enklere for informantene å snakke friere om sine erfaringer. En ulempe med telefonintervju er likevel at kroppsspråk og ansiktsuttrykk blir borte, og at enkelte aspekter ved intervjusituasjonen dermed kan gå tapt (Shuy, 2002).

Temaene under intervjuene med brukerne som omhandlet involvering av barn på familievernkontoret, var blant annet:

1. Bakgrunnsinformasjon: Hvem var de (alder, sivilstatus, dagaktivitet)?
2. Erfaringer med familievernkontoret:
 - Hva var grunnen til at de eller barna hadde vært på familievernkontoret?
 - Hva slags tilbud hadde barna fått fra familievernkontoret?
 - Dersom barna ikke selv hadde vært fysisk på kontoret, hvordan og i hvilke sammenhenger var barna et tema?
 - Hvilken erfaring hadde foreldrene med det tilbudet de og/eller barna hadde mottatt fra familievernkontoret?

Databehandling og analyse

Det er gjort opptak av alle intervjuene, som så er transkribert etter samtykke fra informantene. Dataene er deretter kodet og inkludert i analysene. Analyseprosessen har vært et fellesprosjekt i forskergruppen som, i tillegg til forfatterne av rapporten,

består av Tonje Gundersen, Monica Five Aarset og Monika Rosten. Prosessen har vært et fellesprosjekt i den forstand at forskningsgruppen har hatt møter løpende. Her har vi diskutert datamaterialet og sett det opp mot problemstillingene og disposisjonen av rapporten. Vi har derfor angrepet materialet gjennom det Helga Eggebø (2020) betegner som en *kollektiv kvalitativ analyse* hvor man 1) først går igjennom datamaterialet i fellesskap, før man 2) gjør en kartlegging av de ulike temaene i materialet, deretter 3) kategoriserer de ulike temaene i grupper før man 4) lager en disposisjon og arbeidsplan for skrivearbeidet. For å få oversikt over det totale datamaterialet leste forskerne gjennom intervjuene og feltnotatene, for så å notere hva vi så som hovedtendenser i materialet. Deretter møttes vi i forskergruppen og diskuterte hva vi skulle legge vekt på for å besvare problemstillingene.

Vi har videre benyttet tematisk analyse inspirert av Braun og Clark (2006). I dette ligger det at vi har gått tilbake til datamaterialet, intervjuene med ansatte og ledere, SKM, samarbeidspartnere og brukere. Videre har vi diskutert og analysert funnene fra de ulike intervjugruppene i lys av hverandre, for så å kunne beskrive mønstre og hovedtendenser i materialet gjennom å gruppere de ulike temaene i sentrale kategorier. Retningsgivende forskningsspørsmål for koding og analyser av datamaterialet har vært:

- Hvordan og i hvilke saker inkluderes barn og unge i familievernets arbeid?
- Er det forskjeller mellom hvordan barn inkluderes og forstås som aktører i ulike saker (mekling, familieterapi, parterapi)?
- Hvilken betydning får familievernets systemiske tilnærming for arbeidet med barn i familien?
- Barn og unge har rett til å bli hørt og si sin mening i forhold som angår dem, hva innebærer det for familievernets arbeid i ulike saker?
- Hvilken betydning har økt oppmerksomhet om, og krav til, at barn skal involveres, sett fra ulike parter ståsted (terapeuter, SKM barn og unge, foreldre)?
- Samarbeider familievernet med andre tjenester for å ivareta barn og unges interesser, og eventuelt hvordan?

Som i de andre rapportene i forskningsprogrammet (Bergflødt et al., 2022; Aarset & Rosten, 2023) har vi anvendt en abduktiv tilnærming i analysene (Thagaard, 2018). Det vil si at vi har vekslet mellom å lese foreliggende kunnskap og teorier relevante for vår forskning og å dykke ned i vårt eget empiriske materiale. Målet er å utvikle ny kunnskap om familievernets arbeid, for eksempel hvordan økt vektlegging av barn og unge i tjenesten påvirker eller påvirkes av familievernets systemiske tilnærming.

Personvern og forskningsetiske hensyn

Forskningsprosjektet er gjennomført i tråd med gjeldende forskningsetiske retningslinjer. Prosjektet er meldt inn til Personvernombudet for forskning (tidligere NSD), som har vurdert at behandlingen av personopplysninger er i samsvar med personvernregelverket (meldeskjema nr. 902255). Samtlige som er intervjuet, har mottatt et utfyllende informasjonsskriv om prosjektet, og de har blitt informert om sine rettigheter i forkant av intervjuene. Informantene har i tillegg blitt gitt anledning til å stille spørsmål vedrørende informasjonsskrivet. I de tilfeller der informasjonsskrivet ikke har blitt lest på forhånd, har første del av intervjuet blitt brukt til å gjennomgå dette. Informantene har fått informasjon om at de når som helst kan trekke seg fra studien uten at dette skal få konsekvenser for dem. Samtykke er innhentet fra alle informanter.

Opplysningene gitt i intervjuene er behandlet konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Alle data som krever det, er lagret og håndtert i Tjenester for Sensitive Data (TSD). Dette er en sikker tjeneste som drives av Universitetet i Oslo (UiO) og tilbys nasjonale forskningsinstitusjoner. Eventuelle gjenkjennbare situasjoner, personer eller lokale kjennetegn gjengis ikke i rapporten.

Deler av prosjektet berører sensitive temaer og aktualiserer derfor noen viktige forskningsetiske utfordringer. Dette gjelder spesielt for de intervjuene som er gjort med brukere av familievernnet. Et bærende element innen forskningsetikk er hensynet til informanternes integritet. Flere vi har intervjuet, står overfor store belastninger i livet. Det har derfor vært svært viktig med en høy grad av sensitivitet fra forskernes side. Vi har forsøkt å bevare en respekt for informantene og deres ulike livssituasjoner. Vi har etter beste evne forsøkt å ta slike hensyn også i presentasjon og formidling av rapportens resultater.

Anonymisering

Anonymisering er viktig for å ivareta personvern hensyn (Aarset & Rosten, 2023). I brukerintervjuene oppgir vi verken navn, alder, bosted/region, landbakgrunn eller hvilket familievernkontor de eventuelt har vært i kontakt med, og vi har fjernet personidentifiserende opplysninger fra sitatene som brukes. I gjengivelse av sitatene har vi valgt å omskrive ulike dialekter til bokmål for å bevare informantenes anonymitet.

Når det gjelder anonymisering av familievernkontor og ansatte, har dette vært mer utfordrende.⁵ Familievern tjenesten er relativt oversiktlig, og i noen tilfeller er det kjent blant flere i tjenesten hvem som jobber med spesifikke prosjekter relatert til barn og unge. Vi kan dermed ikke garantere at ansatte i tjenesten ikke vil kunne gjenkjenne seg selv eller andre. Vi har imidlertid forsøkt å gjøre det vanskelig å gjenkjenne de som blir sitert. Slik det også beskrives i rapporten om voldsarbeidet

5 Avsnittet bygger på innsikter som er tatt opp i rapporten «*Alt som (ikke) ramler inn døra ...*» *Familieverntjenesten i en mangfoldig befolkning* (2023), slik de er beskrevet av Aarset og Rosten.

i familievernnet (Rosten et al., 2020, s. 42–43), kan noen informanter oppfatte anonymisering som lite hensiktsmessig da de selv ønsker å stå frem med sine perspektiver og sin kompetanse med fullt navn. Samtidig er anonymitet et sentralt prinsipp i forskning. Det handler først og fremst om hensynet til enkeltmenneskers personvern, men også hensynet til kunnskapsproduksjonen (se også Bredal & Vislie, 2017, s. 15–16). Som Bredal og Vislie skriver, er sjansen større for å få gode data når mennesker snakker uten å tenke på å skulle bli identifisert. Målet med denne rapporten er å utforske familievern tjenestens møter med barn og unge – og ikke evaluere eller løfte frem enkeltkontorer eller terapeuter.

Styrker og svakheter ved studien

En viktig styrke med denne studien er at den baserer seg på et bredt materiale med flere og ulike aktører, også brukere av tjenesten, samt at vi har benyttet data fra FADO og SSB for å gi et bredere bilde av familievernets arbeid med familier og barn.

Som tidligere beskrevet har vi ikke lyktes med å rekruttere barn og unge som informanter. Det at vi ikke har fått tilgang til barn og unges egne erfaringer fra familievernnet, er en svakhet ved studien, ettersom temaet er barn og unge i familievernnet, uten at deres egne synspunkter inngår.

Våre utfordringer med å rekruttere barn/ungdom til denne studien, handler om at barn som voksne kan si nei til å delta i forskning. Barns rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter i alle forhold som berører dem, er en av hjørnesteinene i barnekonvensjonen artikkel 12 og barneloven § 31. Dette innebærer også at barnet selv må få velge om det ønsker å utøve denne retten eller ikke. Når barn og unge ikke har ønsket å delta, kan det i tillegg handle om at de ikke ønsker å dele sine private anliggender med forskere. Vi vet fra intervjuene med ansatte og foreldre at barna har vært i familievernnet på bakgrunn av problemstillinger som vold, kjønnsinkongruens og konflikter med foreldrene. Dette er temaer som kan være vanskelige å snakke om av ulike grunner (f.eks. skam, lojalitet til foreldre). En utfordring er at vi i rekrutteringen gikk gjennom foreldre og familievernnet, og da kan barna ha stilt spørsmål rundt egen anonymitet. Det kan være at vi kunne ha benyttet andre rekrutteringsmetoder, for eksempel utarbeidet informasjonsskriv som kunne henge på for eksempel kontoret til familievernnet, skolehelsetjenesten eller Familiens hus. De unge ville da hatt mulighet til å kontakte oss uten at familievernnet eller foreldrene hadde visst om det.

Fordi det er et betydelig behov for kunnskap om barn og unges egne erfaringer med familievernnet, vil det i senere studier være viktig å prøve ut ulike rekrutteringsmetoder. Det kan også være at andre metodiske design kan være mer attraktive for unge, for eksempel en type spørreundersøkelse der de fyller ut et skjema med svaralternativer, og som åpner opp for egne refleksjoner. Det kan dessuten være at den økte oppmerksomheten om barn og unge i tjenesten, og derav medfølgende informasjon om tilbudet, vil kunne senke terskelen for å delta i fremtidige studier om tjenesten.

4 Barn og unge innenfor døra

For å gi et oversiktsbilde over i hvilke omstendigheter og typer saker som ligger til grunn for involveringen av barn og unge i samtaler på familievernkontoret, vil vi i dette kapittelet se nærmere på de sakene barn og unge har deltatt i. Videre ser vi nærmere på noen av de strukturelle hindringene for barns deltakelse på familievernkontoret, slik de presenteres i våre intervjuer med ansatte og ledere i tjenesten. Eksempler på slike hindringer kan være fysiske plassbegrensninger og store geografiske avstander. Samlet sett er kapittelet ment å gi et innblikk i når og i hvilke saker barn og unge er innenfor familievernets dører, og hva som er eventuelle hindre. De mer inngående diskusjonene blant de ansatte og lederne i familievernet om når, hvordan og hvorfor barn og unge skal «innenfor døra» eller ikke, samt ulike saksforløp, tar vi for oss i kapittel 5, 6 og 7.

Oversikt over barn og unge i ulike sakstyper

I det følgende vil vi gi en kort oversikt over barn og unge i forskjellige saker: først meklingssaker, deretter kliniske saker og gruppetilbud etterfulgt av saker med vold. Dette er basert på tall hentet fra Statistisk sentralbyrå (SSB) og familievernets fag- og rapporteringssystem FADO, som vi har samlet sammen i egne tabeller.

Barn og unge i mekling

De fleste barn og unge kommer i kontakt med familievernet i forbindelse med foreldrenes samlivsbrudd og mekling. I den foregående studien om brukererfaringer i familievernet (Bergflødt et al., 2022, s. 42) fant vi i over halvparten av sakene der barn og unge hadde blitt invitert med inn til samtaler, at barnas vei inn på familievernkontoret først skjedde i forbindelse med foreldrenes samlivsbrudd og foreldretvister. Tabell 4.1 viser meklingssaker i familievernet i perioden 2015 til 2021, med antall meklinger i alt og antall meklinger der barn har deltatt.

Tabell 4.1 Meklingssaker i familievernet, 2015–2021 (SSB):

	Meklingssaker i familievernet						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Familievernkontor							
Meklinger i alt	20 013	20 005	19 776	20 162	20 289	18 014	17 879
Meklinger der barn deltok	1 372	1 646	2 095	2 808	2 649	2 196	2 349

Ut fra tabellen ser vi at antall barn som har deltatt i mekling i familievernet, har økt med nesten 1000 barn i perioden 2015 til 2021, etterfulgt av en liten nedgang i perioden 2020 til 2021. Som vi vil komme tilbake til i kapittel 5, kan bruk av barneinkluderende modeller sies å ha vært medvirkende til den sterke økningen i antall barn som involveres i mekling (Salamonsen et al., 2022). Meklere har

forklart nedgangen i antall barn som var involvert i mekling i perioden 2020 til 2021, med covid-19-restriksjoner fra mars 2020. I samme periode er det innført en digitaliserings- og differensieringsordning, der meklingspraksisen i større grad enn tidligere har blitt standardisert, som ser ut til å ha resultert i både høyere og lavere tall for antall barn i mekling ved de ulike familievernkontorene (Strandbu et al., 2020). Også dette er noe vi vil se nærmere på i kapittel 5, der vi med utgangspunkt i terapeuters erfaringer belyser hvordan meklingsfeltet har endret seg de siste årene, i lys av økte forventninger om at familievernet møter og hører barn.

Dersom vi ser antall barn og unge som blir hørt i mekling, i sammenheng med det totale antallet meklingssaker per år i tabellen, ser vi at det fremdeles er en relativt liten andel barn og unge som blir hørt i meklingssaker, til tross for de siste årenes barnefokus innenfor meklingsfeltet.

Barn og unge i kliniske saker

I kliniske saker registreres hovedtema i sakene samt brukerens/brukernes alder, kjønn, arbeidstilknytning, om primærbrukeren (det vil si den i parett/familien som tok kontakt med familievernet) er barn eller voksen, og om det er par eller enkeltpersoner som er brukere.⁶ Blant hovedtemaene terapeutene kan velge å registrere i sakene de jobber med, er det ni kategorier som etter vårt skjønn spesifikt kan knyttes til barn: *samspillsvansker*, *barnets opplevelse av sin livssituasjon*, *barnets situasjon i foreldrenes konflikt*, *bostedsavklaring/samvær*, *foreldrerollen*, *foreldre–barn-relasjonen*, *flergenerasjonsproblematikk*, *samarbeid om felles barn (foreldre bor ikke sammen)*, *særkullsbarn og/eller ny familie*. I 2021 var det totalt 14 267 saker involvert i disse ni kategoriene.⁷

Tabell 4.2 Avsluttede saker i familievernet etter hovedtema, 2021 (SSB, vårt utvalg)

	Avsluttede saker 2021
I alt	24 630
Samlivsbrudd i familien	769
Samspillsvansker	1 341
Barnets opplevelse av sin livssituasjon	941
Barnets situasjon i foreldrenes konflikt	313
Bostedsavklaring/samvær	1 822
Foreldrerollen	1 306
Foreldre–barn-relasjonen	1 178
Flergenerasjonsproblematikk	323
Samarbeid om felles barn (foreldre bor ikke sammen)	6 091
Særkullsbarn og/eller ny familie	183
Øvrige saker som er utelukket fra vår tabell	10 363

6 Aspekter som etnisitet, kjønnsidentitet (utover kategoriene mann/kvinne), funksjonsnivå eller inntektsnivå registreres ikke.

7 Avsluttede saker i familievernet etter hovedtema, 2021. Hentet fra [10592: Avslutta saker i familievernet, etter hovedtema, statistikkvariabel, år og kjønn. Statistikkbanken \(ssb.no\)](https://statistikkbanken.ssb.no/statistikkbanken/10592-Avslutta-saker-i-familievernet-etter-hovedtema-statistikkvariabel-ar-og-kjonn)

Tallene forteller oss ikke hvorvidt barn og unge selv har vært inne til samtale i disse sakene, foruten i to av kategoriene som utelukkende skal brukes når terapeuten har samtaler med barn og unge: *barnets opplevelse av sin livssituasjon* og *barnets situasjon i foreldrenes konflikt*. Disse to kategoriene utgjør til sammen 1254 saker. De andre kategoriene som omhandler barn, er mer foreldreorientert, men gir åpenhet for at barn kan inkluderes både fysisk og indirekte i saksforløpet. Denne tabellen angir antall saker og sier ikke noe om hvor mange samtaler det har vært per sak.

Barns direkte deltakelse inne på familievernkontoret i kliniske saker får vi i tabell 4.3, som viser antall unike barn registrert som møtte til minst én samtale i en avsluttet klinisk sak fra 2015 og frem til 2022. De kliniske sakene er delt inn i fire ulike typer (se tabell 4.3).

Tabell 4.3 Barn og unge i foreldreinitierte kliniske saker, 2015–2022 (FADO⁸):

Tilbudets hovedform	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Familiesamtale	1 177	1 184	1 270	1 251	1 420	1 219	1 137
Foreldresamtale	1 356	1 557	1 659	1 944	1 994	1 732	1 688
Individuallamtale	737	882	860	769	767	700	648
Parsamtale	541	619	687	740	712	665	512
Totalt	3 792	4226	4 466	4 692	4 886	4 310	3 981

Ut fra tabellen ser vi hvordan barn og unge er inne i henholdsvis familiesamtaler, foreldresamtaler, individuallamtaler og parsamtaler. Vi ser også at barns deltakelse er størst i foreldre- og familiesamtaler. Dersom man ser på disse tallene i lys av tabell 4.2 (Avsluttede saker i familievernnet etter hovedtema, 2021, vårt utvalg), ser man at av de 14 267 kliniske sakene som har barnefokusert tema, er det kun i 3981 av sakene at barn og unge har deltatt fysisk i samtale på familievernkontorene samme år.

Tabell 4.4 Behandlingssamtaler i familievernnet. Berørte aktører og hovedtiltak i behandlingen og familievernkontor, 2015–2021, SSB⁹)

Behandlingssamtaler i løpet av året	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Sønn/datter under 18 år	7 056	7 804	8 169	8 891	9 130	7 301	7 724
Sønn/datter 18 år eller eldre	999	1 068	1 162	1 162	1 048	945	984
Totalt	8 055	8872	9 331	10 053	10 178	8 246	8 708

8 Tallene er basert på familievernets fagsystem FADO, hentet ut fra Bufdirs analyseavdeling 17.2.23. FADO er et levende fagsystem, og uttrekk gjort på andre datoer kan avvike noe fra disse tallene. Tallene vil også være forskjellige fra SSB sine tall, både fordi SSB får uttrekk gjort på et annet tidspunkt, og fordi SSB gjør noe behandling av data før de publiserer tabellene.

9 [07691: Familievern, etter statistikkvariabel og år, statistikkbanken \(ssb.no\)](https://ssb.no)

Dersom vi ser på tabell 4.4 i lys av foregående tabell, ser vi at i det samme året, 2021, deltok barn i flere enn én samtale i flere av sakene. Til sammen deltok barn i 8708 samtaler fordelt på 3981 saker i 2021.

Barn og unge i saker med vold

Fra analyseavdelingen i Bufdir har vi fått bekreftet at familievernnet registrerer vold på ulike måter, og at Bufdir generelt har veldig grovkornet informasjon om hvilke saker på familievernkontorene som kan inneholde vold. I Bufdir har de slått sammen de mest alvorlige temaene til en samlebetegnelse: «risikosak». Fag-systemet FADO har en generell definisjon av vold, og det kan være forskjell i hvordan saksbehandlere i familievernnet tolker definisjonen. Tallene må derfor leses og tolkes med forsiktighet.

Tabell 4.5 Antall barn som har møtt til minst én samtale i saker som ble markert som risikosaker (Bufdir)¹⁰

Hovedtema klinisk	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Annet	1 869	2 043	2 042	2 092	2 193	1 974	1 909	1 770
Avklare/avslutte parforholdet	126	120	149	153	143	147	117	136
Bostedsavklaring/samvær	266	406	439	441	494	416	396	342
Risikosak	321	326	311	315	297	220	182	197
Samarb. om felles barn (foreldre bor ikke sammen)	861	1 012	1 133	1 218	1 310	1 144	1 084	1 105
Styrke parforholdet	264	331	399	483	455	413	298	427
Totalt	3 792	4 226	4 466	4 692	4 886	4 310	3 981	3 973

Tallene gjelder for alle familievernkontorer i hele landet. Her ser vi at det er en nedgang fra 2015 til 2022 med om lag en tredjedel færre barn som er inne i det som blir betegnet som «risikosaker», samt den samme tendensen til noe økning i 2018 og 2019. Nedgangen i «risikosaker» der barn har vært med, gjenspeiler nedgangen i antall risikosaker også der barn ikke har vært med:

¹⁰ Tallene er hentet fra Bufdir sin analyseavdeling.

Tabell 4.6 Antall avsluttede kliniske saker med de ulike hovedtemaene (barn og voksne, Bufdir¹¹)

Hovedtema klinisk	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Annet	6 796	11 337	12 673	12 483	12 936	12 139	12 153	12 263
Avklare/avslutte parforholdet	3 483	3 675	3 596	3 375	3 463	3 075	2 806	2 977
Bostedsavklaring/samvær	2 332	2 763	2 469	2 428	2 441	2 112	2 073	2 032
Risikosak	2 223	2 578	2 568	2 430	2 471	1 934	1 977	1 850
Samarb. om felles barn (foreldre bor ikke sammen)	5 659	6 597	6 858	6 972	6 978	6 912	6 953	6 603
Styrke parforholdet	6 089	7 081	7 536	7 624	7 899	7 555	7 338	7 640
Totalt	26 582	34 031	35 700	35 312	36 188	33 727	33 300	33 365

Vi ser dermed at det er en liten andel barn som er fysisk inne på familievernkontorene når det er snakk om risikosaker. Dette henger sammen med de avveiningene terapeutene tar i slike saker, som vi kommer tilbake til i kapittel 5.

Gruppetilbud til barn og unge

Gruppetilbud til barn og unge er også noe noen familievernkontorer tilbyr, da i forbindelse med foreldrenes samlivsbrudd. Ifølge statistikken som ligger tilgjengelig på SSBs sider, er det registrert at det er avholdt 19 slike grupper fra og med 2017 til og med 2021, hvor 2017 var første år med et slikt tilbud.¹² Barna i disse gruppene rekrutteres hovedsakelig fra saker der terapeutene allerede har kontakt med foreldrene:

Vi går åpent ut. Det som skjer i praksis, er at vi primært rekrutterer fra egne saker. I mekling, for eksempel, eller i andre kliniske saker, at det er der barna kommer fra. Men vi har informert helsesykepleiere, barneverntjenesten, DPS, og vi gir alltid ut informasjon om det, og så ser vi at ryktet går, for å si det sånn. Sånn at vi får jo også barn der foreldrene ikke har kontakt med oss, og det er vi helt åpne for. – A9

Det vi ser gå igjen i familievernets arbeid med barn og unge, er at de først og fremst kommer gjennom foreldrene og gjennom foreldrenes samlivsbrudd.

Barn og unge inn døra først og fremst gjennom samlivsbrudd

Det tall fra FADO tydeligst viser oss, er at det er først og fremst relatert til foreldrenes samlivsbrudd at barn og unge kommer inn i tjenesten, enten i mekling eller kliniske samtaler der barnets situasjon i familien er tema. Gruppetilbudet til barn er også relatert til foreldrenes samlivsbrudd. Det er verdt å merke seg at totalt sett i

¹¹ Tallene er hentet fra Bufdir sin analyseavdeling.

¹² [10525: Grupper i familieverntjenesten, etter gruppas tema 2013–2021. Statistikkbanken \(ssb.no\)](https://ssb.no/10525-Grupper-i-familieverntjenesten,-etter-gruppas-tema-2013-2021)

familievernet utgjør mekling kun en tredjedel av det tjenesten foretar seg, mens hoveddelen er kliniske saker, først og fremst parterapi (Bufdir, 2021b; Midstigen & Vik 2017, s. 20). Barn og unge kommer altså hovedsakelig inn gjennom det tjenestetilbudet familievernet driver *minst* med totalt sett. Riktignok kan parterapi, som det kliniske tilbudet familievernet får flest hendelser om, gå over til å bli mekling, slik vi fant i den foregående studien om brukererfaringer i familievernet (Bergflødt et al., 2022). Men det er først når bruddet er et faktum, at barn og unge ser ut til å komme mer fysisk inn på familievernkontorene. I kapittel 6 ser vi videre på terapeutenes perspektiver og holdninger rundt dette skillet.

Oppsummert viser tallene at det har vært noe økning i samtaler med barn siden 2018. Familievernet har som beskrevet hatt et økt søkelys på å ta inn og tilrettelegge for flere barn og unge i tjenesten siden 2016, hvor Bufdir kom med en opptrappingsplan i 2018, og SKM barn og unge ble opprettet (NOU 2019: 20, s. 215–216). Dette kommer også frem av de siste styringssignalene fra departementet og direktoratet, som vi viser til i kapittel 2. Barn i mekling er det området i tjenesten hvor det tydeligst kommer frem en økning; ca. 1500 flere barn blir hørt i meklingssaker når man sammenligner 2015 med 2022, mens i kliniske saker ser vi altså totalt ikke en tilsvarende økning av antall barn og unge i tjenesten. Gruppetilbudet til barn viser også en tydelig nysatsing på barn og unge fra 2017.

I de kliniske sakene holder tallene seg relativt stabile mellom 2015 og 2022. Likevel er tallene for 2018 og 2019 noe høyere enn for 2021 og 2022. Den samme økningen for disse årene ser vi i meklingssakene. Denne økningen i begge sakstypene for disse årene kan muligens ses som et resultat av at det har vært lagt mer vekt på å få barn inn i tjenesten, i kombinasjon med begrenset kapasitet hos familievernet samt årene med covid-19. Årene preget av pandemien kan ha bidratt til et lavere fysisk oppmøte. Under denne perioden la tjenesten imidlertid om til digitale samtaler, slik at det var mulig å invitere inn barn på den måten. En årsak til at vi ikke ser en større økning enn det vi gjør, og en nedgang igjen fra 2020 sammenlignet med de to foregående årene, kan også muligens være ulike perspektiver blant de ansatte på om, når og hvordan barn skal inkluderes. Vi vil ta for oss disse perspektivene i kapittel 5 og 6. I det resterende av dette kapittelet vil vi se på noen andre begrensninger for å ta inn barn og unge på kontorene, som de ansatte pekte på. Disse er materielle, romslige, geografiske og kulturelle.

Begrensninger for å få barna inn døra

Materielle og romlige begrensninger

Det er ikke alle kontorer som per i dag har den fysiske plassen til å ta imot familier, noe denne terapeuten påpekte:

Det er ikke plass til mer enn tre på ett kontor, og da er det en terapeut og to voksne før det er fullt. Det er masse problemstillinger rundt det ved barn i mekling, for eksempel. Vi har et venterom som er lite, og så har vi låste dører. Altså, det er veldig mange ting som ikke er barnevennlige.

Terapeuten forteller at det kreves en materiell og romlig tilpasning hvis man virkelig skal kunne gi et godt tilbud til barn, noe ikke alle kontorer har. Som Rober (1998) påpeker, er det å tilpasse både terapirommet og kontorene som helhet en viktig del av det å skape en trygg terapeutisk ramme for barna, slik at de kan føle seg møtt på egne premisser. Dette gjelder både det å ha fysisk plass til barna, enten med eller uten foreldrene i rommet, og å ha leker og tegnesaker fremme og tilgjengelige. Dette er noe som SKM barn og unge jobber for at skal utbedres.

Når det er flere kontorer som ikke har fysisk og romlig plass til å ta imot barna, kan det oppleves motstridende til de kravene og ønskene familievernkontorene opplever om å skulle tilby tjenester til og ta imot flere barn. En terapeut ved et annet kontor beskrev den samme utfordringen:

Det er jo veldig mye satsing på at vi skal ha barn inn i familievernet. Det er vi veldig opptatt av å kunne. Og når det gjelder rammevilkår, så tenker jeg at vi har dårlige rammer for å ha barn i lokalene våre, det er ikke tilrettelagt for det. Altså, det blir et sånt praktisk hinder i det faglige arbeidet med barn, da. Så det er en sånn ting som er litt trist når vi har flyttet inn i nye lokaler. Altså, da må det bygges litt om, tenker jeg. Rom til barnevogn, for eksempel, her er det ikke venterom for barn.

Til tross for liten fysisk plass til å ta imot barn og unge gjennomføres noen barne-samtaler under disse begrensede forholdene. Dog kan dette bli uheldig, slik en annen terapeut kommer inn på:

Et eksempel, det var sånn andresamtale i mekling: da kommer det en familie med tre-fire barn [...] og så er det sånn at der barna kan være mens vi har samtale, det var vegg i vegg. Og så snakker vi først med alle sammen, så går de voksne ut, og vi snakker med barna, og så skal vi snakke med de voksne. Og da er en av foreldrene så uregulert og klarer ikke å ... Så det blir høye stemmer, og barna sitter og hører [...] Det er ikke en god setting. Vi kunne kjenne at nå klarer ikke vi å ivareta barna. Vi gjorde det vi kunne, men det skulle vi ønske at ikke var sånn. Og da er det både noe med rammene på kontoret og selvfølgelig sikkert mange ting som har blitt ... ja.

Terapeuten beskriver hvordan de fysiske plassbegrensningene ved dette kontoret hindrer dem i å gi barna et fullgodt tilbud. De ansatte opplever at de ikke kan utføre det terapeutiske arbeidet på en tilfredsstillende måte på grunn av plassmangel. Dette setter terapeutene i en ekstra belastende situasjon, hvor de opplever at barnas behov ikke blir tilstrekkelig ivaretatt i konfliktfylte saker.

Lang reisevei

Familievernet har som nevnt 42 kontorer i landet, lokalisert på 90 ulike steder inkludert utekontorer. Likevel, og spesielt i nord, innebærer det for mange brukere

at de må kjøre langt, noe denne terapeuten vektlegger som en hindring mot å få barn og unge fysisk inn på kontorene:

Det er et argument i forhold til at de må kjøre mye lenger. De oppe i [mindre kommuner]. Det er jo kortere til region Sør, men der får de ikke lov til å komme inn. Da er det fire timer ned til [kontor], det er ganske langt for en meklingsstime, særlig om vi sier at barna skal være med. Det henger ikke helt ihop det der, det burde vært gjort noe med. Tenker man at det skal være store familievernkontorer, så må man tenke godt. Er kanskje utekontor da det beste? Ellers må man være ute i kommunene jevnt og trutt. Er det barnesamtaler, så må man da ta ut barna en hel dag. Det er en stor belastning.

På en samling med SKM barn og unge i november 2020, hvor vi deltok, fremhevet også en terapeut fra et annet kontor utfordringene med å få inn barna når det er store geografiske avstander:

Vi jobber med å få barn til kontoret. Geografien vår er en utfordring, fordi barna må ta fri en hel dag. Vi har utekontor, men ikke Teams. Hvordan kan vi gjøre dette digitalt? Men vi ønsker å møte dem en gang først, fysisk.

Her er det interessant at kontorene ikke bruker Teams, i hvert fall på daværende tidspunkt som var november 2020. Fordelen og ønsket med å møte barna fysisk første gang er fremhevet, og avveiningen kan tenkes å være faglig forankret. På samme samling trakk en terapeut fra et annet kontor frem den samme problematikken om lang reisevei:

Noen må reise opptil fire timer, det er ikke så mye vi kan gjøre med det, men vi har samarbeid med helsesykepleiere, og de gir et godt tilbud når vi ikke kan.

På dette kontoret er samarbeid med helsesykepleiere en løsning på den lange reiseveien. Materialet viser oss her at geografien er en utfordring. Dersom det er lang reisevei, som fordrer flere timers kjøring og barn som må ta fri fra skolen en hel dag, er det høyere terskel for å få barna inn på kontorene. Da hjelper det kanskje lite at kontorene er fysisk og materielt tilpasset til å ta imot dem. En gjennomgang gjort av Transportøkonomisk institutt i 2019 viste at befolkningen i familievernets regioner Nord og Midt-Norge har lengst reisevei (Lunke & Johnsson, 2019, s. 8). Dette gjenspeiles også i vårt materiale.

Barns kjennskap og tiltro til familievernet

En annen utfordring som blir tatt opp av terapeutene, er kombinasjonen av at barn og unge ikke kjenner til familievernet, og/eller at de opplever familievernet som lite relevant for seg. Denne samtalen med en terapeut illustrerer dette:

Jeg synes det er mange barn jeg ikke får tak på mange ganger. At jeg snakker om å invitere barna inn, og så kommer de ikke. Og noen ganger kan foreldre ønske det, og jeg kan til og med snakke med barna på telefon, og de vil ikke komme. Så det er jo hvor relevant barna opplever oss, eller om de heller vil gå til helsesykepleier og andre type ting.

Terapeuten forteller at hun synes det kan være vanskelig å få barna inn på kontoret, at familievernnet er lite kjent for barna hun er i kontakt med, og at de noen ganger foretrekker å snakke med andre voksne enn de på familievernkontoret. Manglende kjennskap til familievernntjenesten er noe vi pekte på i de to forrige rapportene i dette forskningsprogrammet (Aarset & Rosten, 2023; Bergflødt et al., 2022). Blant befolkningen generelt er det relativt lav kjennskap til familievernntjenesten, og den er enda lavere blant befolkningen med minoritetsbakgrunn (Aarset & Rosten, 2023). Det er derfor ikke overraskende at det også blant barn er lite kjennskap til og kunnskap om familievernntjenesten og hva de kan tilby dem. Den ansatte fortalte videre i intervjuet at hun ønsket seg en video som kan forklare og vise hva familievernntjenesten gjør for barn. SKM barn og unge har i etterkant av dette laget en video som nå ligger ute og tar for seg samtale med barn i meking. Vi kommer tilbake til dette i kapittel 5 om barn og unge i meking.

Ansatte ved et annet kontor hadde gode erfaringer med å invitere seg selv på foreldremøter for å nå ut til flere barn og unge. Her går kjennskapen til familievernnet via foreldrene. Dette viser at familievernkontorene bruker ulike veier inn for å nå barn og unge. Et annet element som ble trukket frem av flere terapeuter, som pekt på over, er at barn og unge anser familievernkontoret som mindre relevante å prate med, og de søker heller andre voksne. Slik som denne terapeuten utdypet:

Vi må ikke glemme at de aller fleste barn som har en god lærer, kontaktlærer, de snakker med dem på skolen. Ikke nødvendigvis helsesykepleier eller noen spesialister, men de snakker med de som de er kjent med og trygge på [...] Det må vi ikke glemme bort. For noen barn, og særlig ungdommer, så kan det være nok. Det er de som de er trygge på, de ønsker ikke å gå til fremmede og prate.

At barn og unge har andre voksne i deres liv som de allerede har en naturlig relasjon til, for eksempel lærere eller andre viktige fagpersoner i nærmiljøet, kan også bidra til at familievernnet oppleves som mindre relevant for denne brukergruppen.

Språklige og kulturelle utfordringer

Den forrige rapporten, som så på familievernets tilpasning til en mangfoldig befolkning, viste at de som har lite eller ingen kjennskap til familievernntjenesten i minoritetsmiljøer, ofte oppsøker andre aktører enn familievernnet. Her brukes familie, venner, religiøse ledere eller frivillige organisasjoner når de har behov for hjelp, rådgivning eller konfliktløsning (Aarset & Rosten, 2023). Flere ansatte på kontorer i region Nord peker også på det samme når det gjelder den samiske befolkningen: at det er snakk om små miljøer hvor problemer ofte løses innad i miljøene. De

lokale kontorene i disse områdene jobber mye og godt med lokal tilpasning hvor terapeutens egen kjennskap til disse miljøene og den lokale kulturen er av stor betydning. Samtidig etterlyser de informasjon om mekling med barn på samisk.

Her er det verdt å nevne samarbeidet familievern tjenesten har med NASAK, Nasjonalt samisk kompetansesenter for kommunalt og statlig barnevern, familievern og krisesentertilbud.¹³ NASAK har vært med inn i referansegruppemøtene arrangert av SKM barn og unge. Med utgangspunkt i den samiske befolkningens ønsker, har NASAK fremmet en mer kollektiv forståelse av familien. I tråd med en slik forståelse kan brukere som kommer på familievernkontoret, ha med seg sin utvidede familie, som foreldre, besteforeldre, søsken eller søskenbarn. I den sammenhengen vil plassmangel representere en manglende tilpasning når det gjelder å kunne gi et likeverdig tilbud. Studier om ulike velferdstjenesters måter å møte den samiske befolkningen på har for eksempel lagt vekt på at mekling i såkalte «familiesirkler» krever forberedelse og tilpasning til (samiske) etiske verdier forbundet med mekling mellom familiemedlemmer (Henriksen & Hydle, 2016). Dette krever kunnskap hos terapeutene og utforming av kontoret i henhold til metodologien.

Terapeutene i region Nord har også tatt til orde for å kunne ha samiske leker på landets kontorer, for å kunne tilby barna en opplevelse av tilhørighet (ref. gruppemøte 2). Med bakgrunn i statens håndtering av urbefolkning kommer det også frem i møter mellom NASAK og familievernnet at den samiske befolkningen kan ha liten tillit til offentlig myndighet og oppleve skriv fra tjenesten hvor barna inviteres til meklingssamtale, som «påtvunget» heller enn frivillig. En annen utforming av brevet med mer tilgjengelig språkbruk og farger, samt muligheten for å møte som en hel familie med barn, foreldre, besteforeldre og barnebarn, ville her representert bedre kulturell tilpasning. Man kan også anta at disse tilpasningene vil gjelde flere minoritetsfamilier hvor det er mer vanlig å tenke storfamilie.

En studie som diskuterer mekling og etniske minoritetsfamilier, er en evaluering av meklingsordningen etter barneloven og ekteskapsloven, inkludert meklinger i familievernnet fra 2011 (Ådnes et al., 2011). Her pekes det på at meklere så et behov for økt kompetanse på familieliv, foreldreskap og kjønnsroller i ikke-vestlige og samiske familier samt behov for en tilpasning av meklerordningen til minoritetsfamilier. Meklerne trakk frem bruk av tolk i mekling som spesielt utfordrende og pekte på at dette krever mer tid; selve tolkingen førte til at tiden disse familiene i realiteten fikk til mekling, ble halvert. Når det gjelder å jobbe med tolk, kan vi derfor anta at der det trengs tolk for å gjennomføre barnesamtaler, vil dette by på

13 NASAK er en videreutvikling av RESAG/RESAK, et regionalt samisk kompetansesenter etablert i 2011 i region Nord. Det ble opprettet for å forbedre tilbudet til den samiske befolkningen, spesielt i møte med familievernnet og det statlige barnevernet. Kompetansesenteret utvidet senere sitt arbeidsområde til å omfatte andre regioner. I 2022 ble RESAG/RESAK endret til NASAG/NASAK, et nasjonalt samisk kompetansesenter. NASAK har som formål å styrke kvaliteten på tjenestenes arbeid med samiske barn, voksne og familier, og å tilby et likeverdig tilbud i alle samiske områder (NASAK, mandat, 2021). Målgruppen inkluderer ledere og ansatte i familievern tjenesten, statlig og kommunalt barnevern og krisesentre som jobber med samiske barn, voksne og familier.

de samme utfordringene. Tidsbruken ved det å tilpasse samtalen til barn, ble også trukket frem som en av de største utfordringene.

Å miste noe i begge ender – mot en spissing av familieverntjenesten

Barn og unge som et relativt nytt satsingsområde i tjenesten gjenspeiler det store samfunnsfokuset om både å hjelpe utsatte barn og unge og å jobbe mer forebyggende. Denne nydreiningen i familievernet, sammen med dagens avgrensning av tilbudet til familier med hjemmeboende barn, gjør nødvendigvis at noen grupper faller utenfor. Dette er en bekymring blant flere av de ansatte i vårt materiale, slik som denne terapeuten uttrykker:

Det er jo mangfoldet og generasjonsproblematikken, da. Og ikke bare det, men i forhold til forebygging også. Jeg synes jo at vi mister noen av de som har tenkt å stifte familie, i den enden [...] men det er vel i begge ender vi mister, tenker jeg. Det vi har snakket om, som vi kanskje er litt redd for, det er at vi kan bli litt mer styrt på en måte, at vi blir litt sånn «mini-barnevern», «mini-DPS», altså litt sånn som skal være mini på alt. Og jeg tenker det kan være litt varsko, da, at den systemiske praksisen blir borte. At vi blir litt «mini-barnevern», «mini-DPS» og «mini-BUP». Jeg er litt redd for det.

Terapeuten peker her på at de i den ene enden mister det som er generasjonsproblematikk, for eksempel der besteforeldre tar kontakt på grunn av utfordringer med egne barn som igjen kan påvirke kontakt med barnebarn. Og i den andre enden mister man de som ennå ikke har barn. Likevel vet vi at kontorer forsøker å strekke seg langt dersom det på henvendelsestidspunktet er kapasitet ved kontoret. På sikt frykter denne terapeuten at en slik innsnevring gjør at de blir mer styrt og kan miste den systemiske praksisen. I likhet med denne terapeuten, problematiserer flere av de ansatte dagens avgrensning av tilbudet til familier med hjemmeboende barn under 18 år ved stor pågang:

Det er noen som ønsker sånn generasjonsproblematikk også, at barna gjerne er 35, og så har de konflikter med foreldrene i 30-årene og sånt. Det avviser vi også, da [...] Men i forhold til vold så tenker jeg de går glipp av hjelp, de som for eksempel har voksne hjemmeboende barn som bor der, vold i forholdet, de kommer jo ikke til. Vi kan ikke prioritere dem [...] Det handler litt om kapasiteten vår, hva det er som blir prioritert, sant. I [navn på by] så har vi så stor pågang at vi sier at de må ha barn for å bli prioritert. I [mindre kommuner], der har vi mye bedre kapasitet, der kan også par uten barn komme inn. Hvis vi begynner å få det trangere, så er det de med barn som er prioritert. Ja, så her i [storby] henviser vi til private, at det er mulig å ta kontakt med private tjenester.

Terapeuten viser her bekymring for at de må avvise generasjonsproblematikk, inkludert familier med voksne hjemmeboende barn, samt prioritere vekk par uten

barn ved stor pågang. Vi ser av vårt materiale at en prioritering av familier med hjemmeboende barn gjør at familievernet mister brukergrupper i «begge ender»: de eldre og de yngre. Flere gir uttrykk for stor frustrasjon rundt dette:

Vi har for eksempel stands på Pride, der vi forteller om tilbudet vårt: Vi har parterapi, vi har familieterapi, det er gratis, og det er bare å booke – man trenger ikke henvisning. Når de først tar kontakt, får de så beskjed om at «du må ha barn for å få parterapi her». Da sier vi at vi skal gjøre oss tilgjengelige. Vi sier at vi skal være en tjeneste for alle [...], og så sier vi likevel «nei, dere kan ikke få et tilbud» når de tar kontakt. Så har du noen av de rammene som ikke er helt i tråd med det vi sier at vi ønsker å være, og det vi ønsker å gjøre, som blir veldig tydelig.

I den forrige rapporten om minoriteter i familievernet så vi også hvordan terapeuter så det som uheldig at skeive par generelt bruker tjenesten mindre, som følge av denne prioriteringen av familier med barn. Dette er en gruppe som ofte ikke får komme inn til kliniske samtaler før barna faktisk er der (Aarseth & Rosten, 2023). Det at flergenerasjonsproblematikk også faller bort, kan videre tenkes å nedprioritere minoritetsgrupper hvor storfamilien har større betydning. Prioriteringen av familier med barn under 18 bidrar dermed potensielt til å forsterke allerede eksisterende forskjeller mellom grupper i befolkningen.

Oppsummering

I dette kapittelet har vi sett på tallene som sier noe om hvor mange barn og i hvilke saker barn deltar fysisk i ved familievernkontorene. Gjennomgangen viser oss at barn og unge først og fremst blir involvert i forbindelse med foreldrenes samlivsbrudd: altså mekling og foreldrekonflikter. Barn og unge kommer altså hovedsakelig inn gjennom det tjenestetilbudet familievernet driver *minst* med totalt sett, ettersom mekling utgjør en tredjedel av det tjenesten foretar seg, mens hoveddelen er kliniske saker. Det er altså først når bruddet er et faktum, at barn og unge ser ut til å komme mer fysisk inn på familievernkontorene.

Videre har vi sett på de ytre og strukturelle begrensningene terapeutene opplever, som kan vanskeliggjøre at barn og unge både oppsøker selv og kommer til familievernkontoret når de blir invitert. Av disse nevnes blant annet lang reisevei og plass til barna med eller uten foreldre i rommet, og at barn og unge kan oppleve andre voksne som mer relevante samtalepartnere. Barn og unge er dermed en gruppe som i liten grad «ramler inn» døra på familievernkontorene selv, men kommer via foreldrene og innsats fra terapeutene. Samtidig ytres det en bekymring for tjenestens spissing mot familier med hjemmeboende barn under 18 år, som mange kontorer av kapasitetshensyn i dag begrenser seg til. Faren terapeutene ser, er at de «mister noe i begge ender», altså at det er flere som ikke vil kunne få et tilbud gjennom familievern tjenesten: både de som ikke har stiftet familie, og de med voksne barn. I det neste kapittelet skal vi se på hvilke perspektiver terapeutene har, og hvilke vurderinger de gjør når det gjelder å ta inn barn til samtale i forbindelse med foreldrenes samlivsbrudd.

5 Barn og unge i mekling

I dette kapittelet tar vi for oss familievernets tilpasning og tilnærming til barn og unge i saker med samlivsbrudd og foreldrekonflikt, avgrenset til meklingssaker. Dette blir gjort med et blikk på de ansattes forståelser av barnets rettigheter, rolle og involvering i prosessen. Kapittelet består av tre deler i tillegg til en avsluttende oppsummering. I første del belyser vi hvordan meklingsfeltet har endret seg de siste årene, i takt med økte forventninger om at familievernet møter og hører barn. Deretter ser vi nærmere på barn og unges involvering i de meklingssakene der foreldresamarbeidet fremstår som godt og konfliktnivået mellom foreldrene er lavt. Siste del av kapittelet er viet til familievernets arbeid med barn og unge i de mer konfliktfylte meklingssakene. Kapittelet bygger først og fremst på intervjuer med ansatte og ledere i familievern tjenesten. Disse intervjuene suppleres med intervjuer med ansatte i spisskompetansemiljøet for barn og unge i familievernet (SKM barn og unge) og intervjuer med foreldre til barn og unge som har mottatt tilbud i familievernet, eller som har vært på familievernkontoret vedrørende sine barn.

Et meklingsfelt i endring

I et samlivsbrudd omstruktureres familien, og dette har store konsekvenser for barn og unges oppvekst. Det skjer en stor forandring i deres liv. Her vil måten foreldrene håndterer bruddet og foreldresamarbeidet på, ha betydning for hvor varig og omfattende belastningen blir for barnet (Rød et al., 2008). En av oppgavene til familievernet er å arbeide for at konflikter løses utenfor domstolen, og at flere foreldre kommer frem til en god avtale for barna. Ordningen med obligatorisk mekling skal legge til rette for et godt samarbeid mellom foreldre som står overfor samlivsbrudd og separasjon, og samtidig redusere konflikter som kan være til skade for deres barn (Kjøs, 2017). I det følgende vil vi se nærmere på hvordan ansatte og ledere i familievern tjenesten forstår de siste årenes barnefokus innenfor meklingsfeltet, og videre hvordan implementeringen av modeller med tydelige strukturer for involvering av barn og unge i mekling har fått betydning for deres praksis.

Meklingsrommet: en døråpner for barnesamtaler

Ut fra våre intervjuer finner vi at det er stor enighet om at det å hjelpe foreldre til å unngå et høyt konfliktnivå er viktig for å forebygge en rekke vansker hos barn og unge. Ifølge en av terapeutene vi har snakket med, en tidligere leder, innebærer dette å legge til rette for at barna slipper til i meklingsrommet og gis anledning til å snakke ut om egne opplevelser:

Det å få inn barn i sånne situasjoner er veldig viktig [...] Å få vite hvordan de har det, og at de får lov til å si litt om det. Da kan jeg som mekler gå tilbake til foreldrene og si at: «Nå tror jeg det er veldig viktig ...» [...] Og det å få rede på deres tilknytning til foreldrene, finne ut hva deres bidrag

er for foreldrene i denne vanskelige perioden [...] De kan jo ofre seg selv litt for å sørge for at foreldrene har det bra. Bruke seg selv for å gjøre det som er best for foreldrene. Noen ganger er det slik at deres innflytelse overfor foreldrene skulle vært litt mindre, slik at de ikke bærer en far i sorg, for eksempel, fordi moren har gått. – A8

I den foregående studien, om brukererfaringer i familievernet (Bergflødt et al., 2022), fant vi at foreldre som tidligere hadde vært til mekling i familievernet uten barna til stede, opplevde det som problematisk at barnas følelser og behov hadde «havnet i skyggen av alt det praktiske». En skilt mor til to barn funderte over hvorvidt det å få inn barna på et tidligere tidspunkt kunne ha forhindret noen av de vanskene som dukket opp i etterkant av skilsmissen, blant annet sønnens depresjon og datterens symptomer på angst (Bergflødt et al., 2022, s. 68). Slik flere terapeuter er opptatt av, må de ansatte i familievernet rette blikket mot barns hverdag og virkelighet i meklingsrommet for videre å kunne jobbe seg inn mot det som er vanskelig i barnets liv, som de voksne må ivareta. Flere terapeuter ser dette som et viktig argument for å la barn få snakke alene med mekler uten foreldrene til stede:

Når vi snakker med barn, så får vi jo stadig påfyll om hvordan barnet har det, spesielt når vi snakker med dem alene. Vi blir jo på en måte barnets agenter inn mot foreldrene igjen, slik at vi kan levere informasjon og drøfte problemstillinger som barnet har [...] Barna er jo like viktige og verdifulle mennesker som de voksne, de er ikke noe vedheng til de voksne [...] Det har noe med selve menneskeverdet å gjøre, at du kan ikke la være å ta vare på noen deler av en familie [...] Og den som har det vanskeligst, og kanskje den som er litt undertrykt av noen voksenstemmer, trenger jo å få komme frem. – A8

I sin beskrivelse av barn som «viktige og verdifulle» og som noe mer enn kun et «vedheng til de voksne» peker terapeuten mot en slags anerkjennelse av det å være barn. I dette ligger det at barnets opplevelse og mening ikke kan reduseres til foreldrenes kontekst, men må ses i lys av den sammenhengen som er rundt barnet – og videre hvilken betydning denne har for barnet. En slik forståelse kaster lys over en historisk utviklingslinje der barn og unge i økende grad har blitt anerkjent som bærere av et egenverd, «med det beskyttelsesbehovet og de rettighetene som følger av dette egenverdet» (Kjøs, 2017, s. 9). Dette resonnerer godt med det en ansatt i SKM barn og unge forteller oss når hun blir spurt om hvorfor det er viktig å involvere barn i mekling:

Grunnen til at det er så viktig, er at barn skal få mulighet til å fortelle om sin livsverden, sitt syn og opplevelse av det som skjer [ut fra] sin forståelse. Og jeg mener bestemt at det har en verdi i seg selv at de får mulighet til å sette ord på ting i en forholdsvis trygg ramme, da. Og at det kan gi foreldre, og for så vidt også mekler, men først og fremst foreldre, opplysninger på hva barnet ser. Hva barnet oppfatter som de kanskje ikke alltid har vært

så oppmerksomme på, eller bare har fått delvis med seg. Så det handler i bunn og grunn om at barnet skal forstå seg selv og det som skjer i familien, og at foreldrene skal kunne forstå barnet bedre.

Slik vi forstår dette utsagnet, handler barns deltakelse i mekling om noe mer enn bare å ivareta barns juridiske rett til å bli hørt og si sin mening når beslutninger skal tas. Ved at barna får slippe til i meklingsrommet, kan de også få hjelp til å definere sin situasjon, både som del av en familie og som en individuell person. Basert på våre intervjuer med terapeuter og foreldre, og i tråd med tidligere undersøkelser der foreldre, barn og meklere har blitt intervjuet (Eikrem & Andenæs, 2021; Krogh, 2022), synes slike barnesamtaler å ha en terapeutisk innramming, ved at barna får hjelp til å uttrykke og bearbeide det som er vanskelig, samtidig som foreldrene settes i bedre stand til å håndtere barnas følelsesmessige reaksjoner i etterkant av bruddet. Det er her interessant å merke seg at de fleste foreldrene vi har snakket med, setter pris på denne terapeutiske innrammingen av meklingen, samtidig som skillet mellom mekling og terapi fremstår som litt flytende og uklart (Bergflødt et al., 2022). Dette reiser spørsmål om meklingsens form og innretning og hvilken posisjon foreldre og barn skal ha når de er med i mekling.

Mot en styrking av barns posisjon og deltakelse i meklingsprosessen

Mekling er noe metodisk annerledes enn parterapi og familierapi. Samtidig ser det ut til at mekling som praksis i familievernet i stor grad har forflyttet seg fra en juridisk til en psykologisk diskurs. Kjøs (2017) refererer til dette som en *terapeutisk dreining* i meklingsfeltet, som går ut på at psykologiske forståelser og bruk av terapeutiske tilnærminger har fått stadig større plass. En leder kommer inn på denne dreiningen og forteller oss hvordan meklingsopplæringen har variert de siste årene – «i sving» mellom det juridiske og det terapeutiske:

Det var en periode der man ikke skulle snakke om følelser eller bruddet i det hele tatt, kun om avtalen. Så har man vært i en periode der det skulle være mer terapeutisk. Det der svinger litt. Jeg tror det handler om flere ting: Det ene er undervisningen, det andre er hva meklere er komfortabel med. Vi er ulike. Noen velger å gå inn i ting, mens noen velger å ikke gjøre det. Så er det også det å avklare med de foreldrene du har foran deg. Det er ikke alle som ønsker å snakke om andre ting enn selve avtalen, fordi at det er for tøft, de er på ulike plasser. – A17

Til tross for at det lenge har ligget en betydelig ideologisk verdi i å bringe barneperspektivet inn i mekling, jf. barnekonvensjonen artikkel 12 (Barne- og familiedepartementet, 2003) og barneloven § 31, er det først de senere årene at det har vært en oppmerksomhet rundt det å tilrettelegge for og styrke barns posisjon og deltakelse i meklingsprosessen (Kjøs, 2017, s. 51–52). Dette kommer også frem av våre intervjuer med ansatte og ledere i tjenesten:

Jeg har vel vært cirka 13 år i familievernnet til sammen [...] Da jeg kom inn i familievernnet den gangen, var jeg helt nyutdannet og var opptatt av familier og samtalen med barn. Og så ble jeg overrasket over hvor lite samtaler det var med barn i familievernnet. Den gang gikk det jo en diskusjon på i hvilken grad man skulle involvere barn, eller hvorvidt de skulle skjermes. Så har jo den diskusjonen i løpet av årene i stor grad blitt borte, synes jeg. Nå er det mer en felles oppfatning om at det er bra at barn får mulighet til å komme til samtaler og får mulighet til å uttale seg. Jeg synes det har skjedd en endring i familievernnet i løpet av de årene der. – A9

Slik vi forstår flere av terapeutenes uttalelser, har den tidligere diskusjonen om hvorvidt man skal involvere barn i mekling, de senere årene blitt erstattet av en delt oppfatning i tjenesten om at det er viktig at barn får mulighet til å uttrykke sine tanker og meninger i meklingsprosessen. En slik utvikling kan også gjenfinnes på systemnivå, i lovgivning og nasjonale føringer. En ansatt forteller om endringer i kompetansekrav som følge av den økte vektleggingen av barnesamtaler i familievernnet og spør seg følgende:

Jeg tror ikke jeg har sett noe statistikk på det, men det [antall barn på kontoret] er jo altfor lavt. Men så har jeg tenkt veldig mye på: Hvorfor får ikke jeg inn barna her når jeg var vant til å se barn i alle sakene jeg jobbet med? Det har jeg tenkt veldig mye på. Det er nok det med at det starter med foreldre som tar kontakt med utgangspunkt i seg selv. Sånn at det må gjerne til en vridning i det, at vi må få dem til å tenke at det skal ha noe for seg at barna blir med. – A13

I sitatet over viser terapeuten til at de ved kontoret der hun jobber, sliter med å nå ut til barn og unge, og hun ser det i lys av at mange foreldre først og fremst tar kontakt med utgangspunkt i seg selv. Slik hun påpeker, er det viktig at foreldre opplever at det «har noe for seg» å ta med barn i mekling, og at meklers innfallsvinkel derfor har betydning. I våre intervjuer finner vi at det er stor faglig bevissthet rundt konsekvensene av foreldrekonflikter for barn og unges oppvekst, som videre har betydning for de ansattes holdninger og ønske om å gjøre noe i den sammenheng. Dette kaster også lys over det Kopperud (2008) finner i sin undersøkelse av konstruksjonen av barnet som *avhengig deltaker*. Enten barna er til stede samtidig og sammen med sine foreldre, eller det snakkes vekselvis med barn og foreldre, tar terapeuten på seg et ansvar med å formidle barnas anliggender på en måte der «foreldre gis flere og til dels andre muligheter til å lytte til og forstå sine barn» (Kopperud, 2008, s. 332). I våre foreldreintervjuer kommer dette også veldig tydelig frem gjennom utsagn som «[terapeuten] hjelper oss voksne med å se deres perspektiv» og «tvinger oss til å snakke om de vanskelige tingene» (Bergflødt et al., 2022). For at dette ikke skal bli noe som overlates til den enkelte, spesielt engasjerte terapeut alene, er det viktig med utvikling av tradisjoner og praksiser. En terapeut trekker frem implementeringen av modeller med tydelige strukturer for involvering av barn og unge i mekling som et steg i denne retningen:

Det var ganske stor vegring mot å snakke med barn på det tidspunktet [før 2015], og mye av det handlet om metodikk. De ansatte hadde egne erfaringer med barn, men ble litt usikre på: Hvordan skal vi gjøre det i en profesjonell sammenheng? [...] Og så begynte det å bli en endring, opplevde jeg da. Vi hadde en fagdag med hun som utviklet «barn i meking» [barnehøringsmodell], og jeg ble veldig inspirert av det. Så da tok jeg med meg den modellen, og etter det fikk vi et felles språk og en felles måte å gjøre ting på. Vi begynte å legge til rette for det, og da ble det også mye mer levende at dette kunne være noe som vi skulle gjøre mer av, og som var kjekt å gjøre [...] Og nå snakkes det utrolig mye om barn på kontoret her og legges til rette for at de har en plass. – A14

I likhet med denne terapeuten snakker flere av de ansatte varmt om barnehøringsmodellen «barn i meking» (BIM), ved at den åpnet for et «felles språk» og en «felles måte å gjøre ting på». Som beskrevet i kapittel 2 går BIM-modellen ut på at både barn og voksne inviteres til den første timen i meking. Videre har barnet en egen samtale med mekler, som så fyller ut et budskapsskjema som bringes tilbake til foreldrene mens barna venter utenfor. På slutten av mekingen kommer barna inn igjen og blir informert om en eventuell avtale. Tidligere studier har vist at økt aktivitet i meklingsfeltet når det gjelder samtaler med barn, i stor grad kan knyttes til utviklingen og spredningen av BIM (Strandbu et al., 2016). En terapeut med lang tradisjon for å snakke med barn og unge støtter opp under dette bildet og ser det i lys av den pågående standardiseringen og effektiviseringen av mekingstjenesten:

BIM-modellen var en veldig god og strukturert måte å inkludere barn på. Og der skjedde det en forskjell ved at man fikk med mange flere barn i meking. Og så kom dette differensierings- og digitaliseringsprosjektet som ble innført i familievernet [...] Der man begynte å skille mellom A-, B- og C-meklinger i forhold til hvor høyt konfliktnivået er [...] I den forbindelse skjedde det en endring for oss i forhold til det med å få med barn i meking. Fordi vi hadde gode rutiner på å rekruttere barn, der de merkantile var veldig gode på å gi informasjon til foreldre og oppfordre dem til å ta med barn til første time. Vi hadde egne brosjyrer som vi sendte ut med informasjon om barnesamtalen [...] Så fikk vi da disse standardiserte brevene, der det ikke var rom for å bruke de samme rutinene for innkalling. Og da ser vi at det har vært en markant nedgang i antall barn vi får inn på meking [...] Jeg kan bare snakke for meg selv og vårt kontor, men vi opplever det. Fordi i de brevene så er det ikke en like tydelig invitasjon å ta med barn. – A9

Terapeuten sammenligner BIM-modellen med de nasjonale føringene om differensiering og digitalisering som ble innført i familievernet i 2018, og som innebærer at meklingspraksisen i større grad enn tidligere har blitt standardisert. Et mål med prosjektet har blant annet vært å sikre at barns behov for og rett til å bli hørt skal bli ivaretatt, samtidig som foreldrene skal få hjelp til å dempe sine konflikter og ta hensyn til barnas ønsker i prosessen (Rambøll, 2023). Flere terapeuter forteller at de i forkant av den nye meklingsordningen hadde god erfaring

med brosjyrer rettet mot barn, som ble sendt ut sammen med innkallingsbrevet til foreldrene. I sitatet over nevner den ansatte hvordan dette fungerte som en «tydelig invitasjon til å ta med barn», som så forsvant som et resultat av endringer i informasjonsbrevet til foreldrene. Det at familievernkontorer i dag opplever en markant nedgang i antall barn og unge de får inn på mekling, kan med andre ord ses som en utilsiktet konsekvens av de nye standardiserte rutinene for innkalling. Som vi skal se nærmere på i det følgende, kan større bevissthet i tjenesten med hensyn til vurderinger av forsvarlighet også spille inn i denne utviklingen.

Differensiering og digitalisering: flere og færre barn inn døra

I vårt materiale ser vi en tendens til at de kontorene som tidligere ikke har hatt for vane å invitere barn og unge inn i forbindelse med mekling, har begynt å gjøre det i etterkant av differensieringsordningen, mens de som har hatt høy barne-deltakelse, har opplevd en nedgang. Dette er i tråd med funn i tidligere undersøkelser (Strandbu et al., 2020, s. 74). I en studie av mekleres ulike forståelser av barns rett til å bli hørt i familiemekling, konkluderer Salamonsen et al. (2022) med at det ikke vil være mulig å organisere eller standardisere meklingen bort fra skjønnsutøvelse, ettersom «barns rett til å bli hørt» er et komplekst diskursivt felt – både på tjenestenivå og myndighetsnivå. Et viktig spørsmål som reises av studien, er hvordan mekling skal utformes i spennet mellom standardisering og skjønnsutøvelse (Salamonsen et al., 2022, s. 231). En ansatt reflekterer rundt dette og nevner flere mulige årsaker til at de nå får færre barn inn døra:

Tidligere inviterte vi jo barna i alle meklinger. Vi visste jo ikke om det var A- eller C-meklinger, så det kan godt være at det er noen forskjeller, at vi mistet noen barn der. Men jeg tror det er andre ting også, som gjør at vi ikke får like mange barn inn i dag som vi gjorde den gang. Det ene var jo at vi hadde en brosjyre som vi sendte med i timeavtalebrevet, som jeg oppfordret foreldre til å lese sammen med barna. Og i dag når foreldrene ringer inn og begjærer mekling, så har jeg en masse spørsmål [...] Altså, det er veldig mye som skal opp, og når jeg da i tillegg skal invitere med barn i mekling, så er det så mye informasjon foreldrene er nødt til å ta inn [...] Vi lå jo veldig ofte på over 50 prosent barn da, men nå så ligger vi på kanskje rundt 20? [...] Sånn som det er i dag, så får man det så travelt med alt som skal gjennomgås på første time. Og kanskje de [foreldrene] ikke kommer igjen, og så sitter du der og ikke har du pratet med barna, og ikke har du fått gå gjennom alt og ikke fått diskutert de viktigste tingene. For du har bare sittet der med alle lover og retningslinjer og ting de må gjennom. – A17

Resultatkravet for høring av barn i mekling var i 2022 på «minimum 30 prosent av berørte barn fra 7 år» (Bufdir, 2022b)¹⁴. I intervjuet over forteller den ansatte at

14 Som nærmere beskrevet i kapittel 2 er resultatkravet på minimum 30 prosent som var gjeldende i 2022, tatt ut og erstattet av nytt styringsparameter og resultatkrav for 2023 som tilrettelegger for en mer helhetlig styring av tjenesten mot målet om likeverdige tjenester. Andelen barn som deltar i mekling, vil fremdeles registreres og inngå i rapportering fra regionene, men vil ikke lenger først og fremst være av kvantitativ art (Bufdir, 2023).

der de tidligere har hatt for vane å ligge på over 50 prosent barn i mekling, sliter de nå med å nå resultatkravet på 30 prosent. I fagfeltet har det riktignok vært delte meninger om gevinsten av å standardisere meklingsmetodikken (Kåstad et al., 2021). I våre intervjuer finner vi at noen av terapeutene ser på reduksjonen i antall barn i mekling som en uheldig og utilsiktet konsekvens av differensieringsordningen, samtidig som de fleste konkluderer med at det viktigste ikke har vært å telle *hvor mange* barn som kommer, men heller hvorvidt de som kommer, opplever å bli møtt og ivaretatt på en god måte:

Det er ikke et godt møte å komme et sted hvor du verken vet hva som skal snakkes om, eller om du kommer til å få større konflikt når du drar derfra med dine foreldre. Og at vi faktisk er med på å bidra til at familieopplevelsen for de barna som kommer, blir verre, det kan ikke vi leve med. Så vi har mange interne diskusjoner om hvordan vi kan forvalte det – at akkurat det å krysse av for antall barn i mekling er en sånn kvalitetsindikator [...] Man kan føle seg som dårligst i klassen, på en måte. Og det er kjempedumt, for når du har vært i ulike sammenhenger, snakket med andre kontorer. Alle har opplevd den reduksjonen i antall barn som kommer, men det er ikke nødvendigvis slik at det er verre. Det er heller omvendt. Hvis alle har det sånn halvveis dårlig, altså vi får 40 prosent som får det halvveis dårlig, er det heller godt med 25 prosent som faktisk blir møtt på en måte som gjør de relasjonelt klare for det på sikt. Det er vi mer opptatt av. – A14

Sitatet er hentet fra et intervju med en terapeut som, i likhet med flere andre, kan fortelle at de i etterkant av differensieringsordningen har opplevd en reduksjon i antall barn i mekling. For denne terapeuten er det imidlertid viktigere at familievernet evner å møte de barna som kommer inn døra, enn å sikte mot å ta inn flest mulig. Dette viser til en mer terapeutisk forståelse av hva det betyr å «høre» barn i mekling, som reiser både etiske og metodiske spørsmål. Terapeutens utsagn kaster også lys over en viktig og pågående endring, både i tjenesten og på styringsnivå, der antall barn i mekling som «kvalitetsindikator» veies opp mot ulike forsvarlighetshensyn.

Slik våre intervjuer med ansatte og ledere i tjenesten viser, er det en rekke forutsetninger for at barns deltakelse skal bli en best mulig opplevelse for barnet og i størst mulig grad få frem barnets synspunkt. Her viser studier at differensieringen i forkant av mekling kan ha gunstige fordeler, ved at det legges til rette for at man kan utforme tilbud som er spesielt tilpasset foreldrenes situasjon og konfliktnivå (Rambøll, 2023; Kåstad et al., 2021). Vi vil komme nærmere inn på hvordan ansatte og ledere i familievernet tolker sitt mandat og handlingsrom når det gjelder barn og unges rettigheter, rolle og involvering i de mer konfliktfylte sakene under delkapittelet «Barn og unge i høykonfliktmekling og risikosaker».

Barn og unge i meklingssaker med lav konflikt

I dag står det i håndboken for differensiert mekling¹⁵ at mekling handler om barn, og at det derfor er viktig at «deres stemme høres i prosessen». Flere av terapeutene trekker veksler på spenningsfeltet mellom det sårbare og kompetente barnet i diskusjonen rundt hva det betyr å «høre» barn i mekling. På meklingsområdet, som ellers i samfunnet, eksisterer det ulike syn på barn og hva som er bra og ikke bra for barn, som videre får betydning for praksis (Strandbu et al., 2016). I det følgende vil vi se nærmere på hvilke implikasjoner disse ulike oppfatningene kan sies å ha for familievernets involvering av barn og unge i de tilsynelatende «enkle meklingssakene», det vil si saker der foreldresamarbeidet fremstår som godt og konfliktnivået mellom foreldrene er lavt.

«Tilbake til de systemiske røttene»

Slik vi beskrev innledningsvis, kan ikke barnet forstås isolert fra sine betydningsfulle relasjoner og sammenhenger (Ådnanes & Syrstad, 2021). Barn er små mennesker i rask utvikling, og i likhet med voksne må de forstås som relasjonelle individer med flertydige opplevelser og ønsker. Et sentralt aspekt når det gjelder barns deltakelse i mekling, er å tilstrebe samsvar mellom hvordan barnet opplever sin situasjon, og de voksnes forståelse av hvordan barnet har det (Strandbu et al., 2020). I familier med lavt konfliktnivå kan det være slik at barn ønsker å ha foreldrene sine til stede i meklingsrommet fordi det gir dem en viss trygghet. Andre kan imidlertid oppleve utfordringer i etterkant av foreldrenes samlivsbrudd som det er vanskelig å sette ord på, og de vil med det ha behov for å slippe til i et eget rom uten foreldrene til stede. En ansatt i SKM barn og unge bekrefter at dette bildet er svært sammensatt, og forteller at det av den grunn er viktig å tilpasse meklingen og barnesamtalene med utgangspunkt i den enkelte families behov. For henne handler det om å finne tilbake til de systemiske røttene i familievernet:

Nå er det litt sånn: tilbake til å finne de systemiske røttene [...] Jeg opplever kanskje særlig at de familiene som kommer til mekling der det er lavt konfliktnivå, og du merker fort at barna er ganske trygge på foreldrene [...] de vil ofte bare ha foreldrene til stede. Og så er det disse som opplever en del ting som er vanskelige å sette ord på, som jeg tenker bør få det rommet og den muligheten til å sette ord på ting uten å være direkte påvirket av foreldrenes reaksjon og tilstedeværelse [...] Jeg tenker de barna som drukner litt i at det handler så mye om foreldrenes følelser, reaksjoner og behov. Jeg tenker det er viktig å støtte litt den der: barnets agent og selvstendighet og autonomi, og: Hvem er du i det her, og hva føler du i det her?

Det er viktig å legge til rette for barns deltakelse på en måte som erkjenner deres kompetanse og gir dem mulighet til å uttrykke seg og delta aktivt i beslutningsprosesser. Samtidig må barns sårbarhet og behov for omsorg og beskyttelse også ivaretas og respekteres. Barn er forskjellige og vil ha ulike behov og ønsker.

15 Differensiert mekling – en håndbok for meklere, Bufdir

De fleste terapeutene vi har snakket med, har likevel en tanke om at de ikke kan treffe barna uten at foreldrene er koblet på. Det vil si at foreldrene er informert om barnas utfordringer og behov. Dette henger sammen med en forståelse av at det å ivareta en god relasjon til foreldrene er innebygd i barnet, og at mange derfor vil være svært lojale overfor sine foreldre. En ansatt i SKM barn og unge reflekterer sammen med sin kollega rundt dette og viser i den sammenheng til betydningen av barnets alder og «mulighetsrommet til å være fleksible»:

Det er klart at alder er en viktig komponent også. Det er jo en naturlig løsrivelse som skal skje i familier, og desto eldre man blir, desto mer skal man finne sin egen stemme og sin identitet og sitt ståsted. Og det kan være kleint å være så tett på mamma og pappa når de kanskje har noe de har lyst til å snakke om. Og at vi har det mulighetsrommet til å være fleksible, det tror jeg er kjempeviktig.

Kollegaen hennes følger så opp:

Disse her mellom 8 og 13 [år], som fortsatt er veldig preget i den der lojaliteten, men samtidig såpass store og vant i skolesammenheng at de tør å snakke med oss alene [...] Jeg synes spesielt de der mellom 8 og 13 [år] kan trenge det rommet for å faktisk komme videre frem. Og de tør det ofte, hvis foreldrene gir dem aksept, da.

I intervjuer med foreldre til barn og unge som har mottatt tilbud på familievernkontoret, finner vi en rekke fortellinger om barn – særlig de som nærmer seg tidlige ungdomsår – som er svært bevisste på foreldrenes følelser og behov, og som av den grunn kan ha lett for å havne «mellom barken og veden» (Bergflødt et al., 2022, s. 74). I en del av høringssvarene til familievernutvalgets utredning (NOU 2019: 20) påpekes de etiske og faglige dilemmaene forbundet med dette. Her vises det blant annet til at barnesamtalen må være tenkt knyttet til foreldrenes prosess. Dette korresponderer godt med en systemisk og relasjonsrettet tilnærming, der tilbudet tilpasses den enkelte familie og barns situasjon og behov.

Små ører hører også

Det er ikke uvanlig at barn og unge beskytter seg mot foreldrekonflikter ved å trekke seg unna. Dette kan lede foreldre til å tro at barna ikke får med seg noe av det som skjer, og at de av den grunn heller ikke opplever noe vanskelig som de har behov for å snakke om. Ifølge Grøndahl og Skjælaaen (2011, s. 128) kan voksne ha lett for å undervurdere hva barn og unge får med seg av problematiske hendelser i familien, samt hvor mye tristhet, engstelse og bekymring dette kan vekke. Våre foreldreintervjuer peker i samme retning (Bergflødt et al., 2022). Dette er til tross for at barna, allerede fra de er svært små, er i stand til å fange opp sinnsstemninger i hjemmet og om det er konflikter i foreldrenes parforhold (Callaghan et al., 2017). En terapeut med tidligere erfaring i barnevernet forteller at det derfor er viktig at familievernet også involverer barn og unge i de tilsynelatende uproblematisk meklingssakene:

Noen er jo så enige når de kommer [for å få meklingsattest]. At de har snakket med barna, og de har laget avtale. Du kan jo kjenne veldig på hvordan stemningen er mellom et foreldrepar når de kommer [...] Noen kvier seg jo eller tenker at barnet ikke er berørt, ikke sant. Og at: «Nei, vi diskuterer aldri når barna er til stede.» Men så har vi jo den der at: «Tror du ikke at barna merker stemningen mellom dere, og at det kan være vondt og vanskelig?», «Jo, men det har du rett i.» Så viser det seg jo at de har merket ganske mye [...] Det er jo det her med å vite at de små ørene i det hjemmet der også får med seg mye av det som skjer. – A1

I den foregående studien om brukeres erfaringer og opplevelser av familieverntjenesten (Bergflødt et al., 2022) fant vi at foreldre jevnt over hadde positive erfaringer med å «bli ytt motstand» på familievernkontoret når det gjaldt barna og å få inn barnas perspektiv. Blant annet «tvang» barnas innspill og synspunkter dem til å snakke om det som var vanskelig. Foreldres oppmerksomhet om barnas opplevelser, tanker og vurderinger av det som skjer, vil imidlertid være svekket i mer konfliktfylte saker, som vi skal komme nærmere inn på i neste delkapittel. Barnets rom til å uttrykke seg vil derfor reelt sett være friere når foreldrene er enige og i stand til å lage avtaler. Dette kan forklares med at foreldre med lavt konfliktnivå vil være bedre rustet for å skille barnets behov fra sine egne behov:

Folk kan jo si at: «Okay, nå har vi fått en foreldresamarbeidsavtale på plass, og vi tenker at det her går helt fint» [...] Det hender at selv om foreldre kan tenke at barna har det helt fint, så er vår erfaring at barn synes det er fint å komme. For da slipper de å ta hensyn til noen. Og hvis foreldrene ser at de ønsker, så er det på en måte en veldig god måte å spille oss inn på, da. – A2

Denne lederen viser til det store potensialet som ligger i å jobbe med barn og unges muligheter for medvirkning i de meklingssakene der konfliktnivået mellom foreldrene er lavt. Dette er fordi foreldrene vil være i en bedre posisjon til å kunne ta barnets perspektiv. De ansatte i SKM barn og unge tegner et lignende bilde og ser det som et paradoks at det hittil har vært mye snakk om involvering av barn og unge i saker med konflikt, til tross for at det i slike saker vil være vanskeligere for barnet å danne seg en opplyst mening – for eksempel ved at de er utsatt for stor påvirkning fra sine foreldre eller er redde for å si noe feil. Som en av dem spør: Er det riktig at barn og unge skal bli bærere av løsninger som foreldrene ennå ikke har klart å komme frem til? Hva med de sakene der foreldrene faktisk klarer å være enige? En terapeut med lang tradisjon for å snakke med barn og unge argumenterer for at det er nødvendig å invitere barn og unge inn i slike saker – nettopp fordi man da kan jobbe forebyggende:

Min erfaring er at det er kjempeviktig, fordi i de bruddene der kan vi gjøre masse nyttig forebyggende arbeid i forhold til om ting blir vanskelige etter hvert. Fordi vi har kompetanse på det, og vi kan være i forkant av ting. Og de barna som har foreldre som samarbeider godt, de kan være

veldig forsiktige med å si hva de mener til mamma og pappa, fordi de skjærer dem [...] Jeg har masse erfaring med at om ting er ganske greit når de kommer på det tidspunktet der, så kommer de tilbake igjen hvis noe oppstår. De vet at her er det et sted det går an å ta kontakt, her er det noen som var greie å prate med. Mange ganger kommer saker igjen på et senere tidspunkt [...] Derfor tenker jeg det er kjempeviktig at vi i de tilsynelatende enkle meklingene også tar med barn, da. – A9

Som vi viser til i studien om brukererfaringer i familievernet, kan barnesamtalen fungere som en trygg plattform der barna opplever å kunne snakke fritt og uoppfordret om det som kanskje er vanskelig å si direkte til mor og far (Bergflødt et al., 2022, s. 75). Eikrem og Andenæs (2021) finner også at det for flere, både barn og foreldre, ligger en trygghet i å vite at barna kan komme tilbake til mekler om de har behov for det på et senere tidspunkt, som en type «check point». Dette kommer også frem av våre intervjuer med ansatte og ledere så vel som foreldre. Flere trekker frem det forebyggende potensialet som ligger i å invitere barn og unge med på mekling, ved at det åpner for at de senere kan ta kontakt på eget initiativ.

Barnesamtaler i praksis: nye faglige problemstillinger

Tidligere har det vært vanlig å invitere med barn på mekling først og fremst som et *supplement* til meklingen, for eksempel ved at prosessen mellom foreldrene har kjørt seg fast (Tjersland, 2010). Slik vi har vist i det foregående, ser ansatte og ledere i tjenesten på utviklingen med å tenke barn og unge inn i mekling «fordi det har en verdi i seg selv», som positiv. Samtidig gir en del av dem uttrykk for usikkerhet rundt hva dette betyr i praksis. Strandbu et al. (2019) slår fast at endringen av barns posisjon i foreldremekling har åpnet for nye problemstillinger for meklingsinstansen. Dette er problemstillinger som utfordrer den enkelte meklers skjønnsutøvelse og ivaretagelse av «både juridiske, sosiale og psykologiske perspektiver» (Strandbu et al., 2019, s. 341). En terapeut med tidligere erfaring i barnevernet kommer inn på noen av disse problemstillingene og viser i den anledning til viktigheten av det pågående fagutviklingsarbeidet i regi av SKM barn og unge:

For å bringe inn barna så må man på en måte snu om hodet litt og tenke annerledes, og noen synes det er ganske skummelt. Hvordan kan man gjøre det på en enklere måte? Hvordan kan man fjerne det som er skummelt? [...] Vi har fagmøter hver uke. Vi har nettopp fått en sånn fagmøtepakke fra spisskompetansemiljøet i Tromsø, som vi skal kjøre [...] Hva er lurt? Hvilke spørsmål? Hvordan stiller du spørsmål? Hvordan snakker du med foreldre for å motivere dem til å ta barna med seg? Alle de tingene [...] Vi har jo hatt en del webinar nå med det spisskompetansemiljøet i Tromsø. De har gjort en kjempejobb. De har lagt ut foreldrevideo på YouTube, og jeg anbefaler ofte foreldrene å se sånt [...] Og mange av foreldrene er jo så opplyste i forhold til hva som er lurt å gjøre, og veldig på å søke råd: Hva gjør vi nå, hvordan gjør vi det best mulig for barna våre? – A1

Terapeuten peker på hvor viktig det er at de ansatte i familievernnet er trygge på å ta imot barn, både faglig og metodisk, og at barna også er forberedt på hva de skal være med på, når de kommer inn til samtale på familievernkontoret. Dette samsvarer med hva vi finner i andre studier. I en studie som bygger på spørreskjemaer fylt ut av 111 barn og unge som har hatt egne samtaler med mekler, finner Strandbu et al. (2020) at de færreste har kjennskap til hva som foregår når foreldrene skal til mekling, og hva det innebærer for barn å delta. En viktig problemstilling som reises når det gjelder videre praktisering av meklingsordningen, er hvordan familievernkontorene kan lykkes med å gi god informasjon til foreldre og barn etter innføringen av differensiert mekling, og videre hvilke informasjonskanaler som vil være mest effektive i dette arbeidet (Strandbu et al., 2020, s. 76).

Flere av terapeutene vi har snakket med, nevner foreldreveiledningsvideoen «Barn i mekling»¹⁶, som ligger ute på YouTube, og som er laget av SKM barn og unge i samarbeid med Bufdir. Dette er en animert video som tar utgangspunkt i barnets opplevelse av en skilsmisse, og videre hva en samtale på familievernkontoret innebærer, og hvordan den kan foregå. Målgruppen for videoen er barn i barne-skolealder¹⁷. Under videoen står følgende tekst:

Alle barn har rett til å si sin mening. Hvis foreldrene dine skal skilles, er du velkommen til mekling på familievernkontoret sammen med foreldrene dine. Når du kommer til samtalen, kan du snakke med mekleren alene, eller sammen med familien din. I samtalen snakker vi om hva du synes er viktig når foreldrene dine skal lage eller endre på en avtale om deg. (Bufdir, 2022)

En av de ansatte i SKM barn og unge forteller at utgangspunktet for å lage videoen, så vel som et tilhørende informasjonsskriv, var å ta barn og unges medvirkning på alvor, ved å gi dem lett tilgjengelig informasjon om at de har mulighet til å uttale seg og være med i mekling. Dette er for at de også skal kunne møte mer forberedt til barnesamtalen:

For oss handler både den filmen og den brosjyren om at vi ønsker at barn skal få litt mer informasjon før de kommer, slik at de er bedre forberedt. Og at vi også gir foreldre en større mulighet til å snakke med sine barn om hva dette er for noe. For det opplevde vi at mange foreldre ikke visste helt hvordan de skulle forklare. Og det skjønner jeg også, for de har jo heller ikke gjort det før. Så vi er veldig glade for at vi har fått laget filmen og den brosjyren, og nå håper vi at det blir mye brukt.

Dette arbeidet kan ses i lys av tidligere studier som har vist at barn og unge har behov for bedre informasjon i forkant av samtalene på familievernkontoret (Sentio Research Norge, 2018), noe den ansatte i SKM barn og unge også trekker frem som et reelt problem ved at de aller fleste, både foreldre og barn, møter ganske

¹⁶ [Barn i mekling – YouTube](#)

¹⁷ SKM barn og unge i familievernnet jobber for tiden med å utforme en nettside med informasjon som er rettet mot barn og unge i alderen 12 år og oppover.

uforberedt til mekling. I dag er det en lenke til videoen i innkallingsbrevet til mekling, som foreldre oppfordres til å vise til sine barn eller se sammen med sine barn.

Med døra på gløtt i meklingsrommet

Slik de ansatte i SKM barn og unge forteller, er ikke barnets rett til «å bli hørt» særlig innlysende – verken for foreldre eller barn. Utover i videoen «Barn i mekling» forteller en barnestemme følgende: «Damen sier vi kan snakke sammen hele familien, eller bare hun og jeg. Jeg vil snakke med henne alene først. Mamma og pappa venter utenfor.» Samtidig som dette viser animasjonen en dør som blir stående på gløtt, noe de ansatte i SKM barn og unge trekker frem som et bevisst valg:

Det er jo ulike holdninger i familievernnet, men også i Bufdir, om dette med om hovedregelen skal være at barn snakker med mekler sammen med foreldrene eller alene. Så det ble jo en utfordring da vi skulle lage den filmen. Som jeg syntes at vi klarte å løse godt med at hun jenta i filmen sier at hun kunne få velge om hun ville snakke med mekler alene eller med foreldrene til stede.

En av dem legger så til:

Og også bare en sånn ting at det lukkes en dør [i filmen], og at det opplevdes at den døra i første versjon av filmen blir for brå. At det er noe skarpt skille med at nå er ikke foreldrene med, så da måtte vi gå inn og endre det til at en dør er sånn halvveis oppe slik at man ser foreldrene er der. Og det er veldig et kjerneområde i familievernnet rundt hvordan man skal tenke om barn alene eller som en del av familien.

De ansatte viser til en pågående diskusjon i familievernnet om hva som er «beste praksis» for barnesamtaler. Tradisjonelt har barn og unge i liten grad blitt involvert i meklingssaker der foreldrene er enige. Bruddet mellom foreldrene kan imidlertid innebære belastninger for barna, til tross for at foreldrene opplever skilsmissen som ryddig og «fredelig», noe tidligere forskning også understøtter (Strandbu et al., 2016). Med henblikk på en forståelse av barn og unge som en «ufravikelig del av familiesystemet», uansett hva som skjer, stiller spisskompetansemiljøet seg kritisk til det som synes å være en rådende oppfatning om at barnesamtalen i hovedsak bør foregå med foreldre og barn sammen. For mange vil det være viktig å få lov til å velge selv:

Jeg har aldri opplevd at det er en stor greie i praksis, for jeg opplever at det går veldig naturlig av seg selv. At mange barn vil snakke med oss alene. Og at foreldrene vil at vi skal snakke med dem alene for å gi barnet et eget rom. Og selvfølgelig lukker ikke døra seg i forhold til at barnet da har glemt foreldrene eller sin lojalitet, sine følelser og frykt for at foreldrene skal bli skuffet. Selvfølgelig har de med seg alt det, men: «Nå er dette ditt rom, og nå er det du som er i fokus.» Og jeg opplever at noen barn synes det er veldig kjærkomment å få den muligheten til å bare kunne si alt de

tenker på der og da, og så kan vi sammen finne ut av hva vi tar med oss videre til foreldrene. Mens andre barn ikke ser poenget i å snakke med oss alene. De vil ha foreldrene der, og da er det veldig ok [...] Familier regulerer det veldig selv.

Slik vi forstår denne uttalelsen, vil døra alltid stå på gløtt i meklingsrommet ved at barn og unge som snakker med mekler alene, ikke glemmer sin lojalitet overfor foreldrene. Dette henger sammen med en forståelse i tjenesten om at man ikke kan treffe barna uten at foreldre er koblet på. I sitatet over påpeker den ansatte i spisskompetansemiljøet at foreldre flest ser det som positivt og viktig at deres barn gis anledning til å snakke med mekler. Dette kan ses i lys av det vi i studien om brukererfaringer i familievernnet fremhever som et *barnefokusert foreldreskap*, der foreldrene fremstår som svært oppmerksomme på barnas innspill og budskap og er i stand til å se barnas situasjon i sammenheng med foreldrekonflikten når barneperspektivet bringes inn på familievernkontoret (Bergflødt et al., 2022, s. 70).

I et høringsvar til NOU 2019: 20 påpeker Bufdir at mange foreldre «ofte blir bedre i stand til å reelt høre og ta hensyn til barnets behov og eventuelle ønsker når barnet har deltatt i prosessen». Som vi skal se nærmere på i neste delkapittel, ser det ut til å være en uavklart faglig forståelse av når i meklingsprosessen barnet bør inviteres til en samtale, særlig i saker der det foreligger mistanke om vold eller andre bekymringsfulle forhold. Vi ser likevel gode argumenter for at barn og unge involveres tidlig i prosessen, og at familier gis anledning til å «regulere selv» hvorvidt barnesamtalen skal foregå sammen med mekler og barn alene eller med hele familien samlet. Dette kan støttes opp av tidligere studier om barns erfaringer med å være inkludert i meklingsprosessen, uavhengig foreldrenes konfliktnivå, type mekling og problembelastning i familien. De fleste barn opplever det som meningsfylt å delta og har utbytte av å snakke med mekler i sin bearbeiding av foreldrenes samlivsbrudd (Strandbu et al., 2016).

Barn og unge i høykonfliktmekling og risikosaker

Så langt i kapitlet har vi undersøkt hvordan meklingsfeltet har endret seg de siste årene, i takt med samfunnets søkelys på barns rett til å bli hørt og økte forventninger om å møte og høre barn. Videre har vi sett på implikasjonene av dette for familievernets involvering av barn og unge i de meklingssakene der foreldresamarbeidet fremstår som godt og konfliktnivået mellom foreldrene er lavt. I denne delen av kapitlet ser vi nærmere på hvordan ansatte og ledere i familievern tjenesten tolker sitt mandat og handlingsrom når det gjelder barn og unges rettigheter, rolle og involvering i de mer konfliktfylte meklingssakene. Det vil si saker som ut fra en differensiering av foreldres konfliktnivå kan sorteres til en C-mekling eller risikosak. Slike meklingsaker gjennomføres ofte med to meklere involvert og ved at det planlegges en prosess med ulikt innhold i hver samtale tilpasset foreldrenes behov (NOU 2019: 20; Salamonsen et al., 2022).

«Er det vold, er det redde barn?»

I våre intervjuer snakkes det en del om saker der foreldre med barn under 16 år møter til mekling for å lage en foreldresamarbeidssamtale, samtidig som det foreligger mistanke om vold eller andre bekymringsfulle forhold. En kvinnelig terapeut med lang erfaring i familievernnet viser til viktigheten av å invitere barn og unge inn i slike saker, samtidig som hun understreker at dette ikke er «ukomplisert» arbeid. Hun vil gjerne inkludere barnet i prosessen og bruker første timen på å argumentere overfor foreldrene hvorfor det er viktig at barna kommer inn:

Jeg har mange ganger tatt initiativ til å invitere barna inn i sånne saker hvor jeg får en «hunch» på at her er det noe skjult, noe viktig å finne ut av. Er det vold, er det redde barn? Jeg har fått til å argumentere slik at barna kommer hit. Det gjør det lettere for meg å argumentere overfor den brysomme eller vanskelige forelderen etter å ha møtt barna, fordi man kan bruke noe av det som var mine tanker i møtet med barna, i kommunikasjonen med foreldrene. Det er ikke ukomplisert, men det kan ofte være til hjelp [...]
«Nei, vi skal ikke lage en avtale nå. Dette skal vi bruke litt mer tid på, og her vil jeg gjerne snakke med barna deres før vi lager noen avtale.» Jeg har sagt det og fått det til. – A10

Terapeuten forteller oss at det å snakke med barn og unge kan åpne for en avdekking av mer alvorlige konflikter og hjemmeforhold enn det foreldrene selv legger på bordet. Tilsvarende finner vi i intervjuer med foreldre som har vært til mekling, der barnesamtalen noen ganger har vært utslagsgivende for en tematisering av vold på familievernkontoret (Bergflødt et al., 2022, s. 75). Ved å fortelle hva de opplever som viktig for sin egen og familiens situasjon, kan barna gi innspill som på den ene siden gjør det lettere for mekler å tematisere voldsproblematikken overfor foreldrene, og på den andre siden gjør det lettere for foreldrene å erkjenne den – og med det også jobbe med den (Bergflødt et al., 2022, s. 76). Vi forstår en slik tilnærming til barns deltakelse som omsorgsfokusert og utviklingsstøttende, der barnet får være aktiv deltaker samtidig som foreldrene gis mulighet til å yte bedre omsorg. Flere av terapeutene vi har snakket med, tegner et lignende bilde og forteller i den sammenheng at familievernnet må være «åpne og på tilbudssiden», samtidig som de har et særskilt ansvar for å ivareta barn og unge og de dilemmaene de står i, ved å bli invitert inn i saker der konfliktnivået mellom foreldrene er høyt:

I noen saker opplever jeg at foreldrene har en mentaliseringsevne og kan ta imot det barnet sier. De tar det til seg og vil skape en endring. Men noen foreldre går dessverre i forsvar og bagatelliserer, og da er det ikke nødvendigvis heldig for barnet [...] Og hvis det er mange andre inne i bildet, så tenker jeg det kan være for mange som barnet må forholde seg til [...] Det kommer an på hvordan saken er, og hvor betent den konflikten er mellom foreldrene. Hvis det er stor konflikt og en skikkelig risikosak hvor foreldrene ikke har kontakt i det hele tatt, så tenker jeg ikke nødvendigvis at barnet skal sitte mellom disse to. Men at vi da kan tilby

individualsamtaler for dette barnet eller ungdommen, eller kunne koble på en forelder. Ja, en må være kreativ og finne på: Hva er best for dette barnet, denne ungdommen? Det er ikke noe fasitsvar på noen ting, men at vi er åpne og på tilbudssiden, det tenker jeg er veldig viktig. – A18

Sitatet er hentet fra et intervju med en ansatt som har jobbet mye med barn og unge. Terapeuten peker på foreldrenes «mentaliseringsevne» som viktig å vurdere i en høykonfliktmekling når det gjelder *om*, *når* og i så fall *hvordan* barnesamtalen skal gjennomføres. Sæther og Glavin (2021, s. 23) viser til mentalisering som «evnen til å fortolke egne og andres handlinger som meningsfulle ytringer av indre liv, eksempelvis behov, ønsker, følelser og fornuft». Med andre ord synes det å handle om hvordan foreldre ser på og forstår seg selv og sin rolle i foreldre–barn-relasjonen, og om de er i stand til å ta til seg kunnskap om barnets behov. Ifølge flere terapeuter fordrer dette en rekke skjønnsmessige vurderinger fra meklers side, uten at det nødvendigvis foreligger noen fasitsvar:

Jeg opplever at de på kontoret er blitt gode på å snakke med foreldrene og gjøre en vurdering på å invitere barnet inn uansett. Og så er det ikke alltid at barna kommer inn. Det kan handle om at de går et annet sted, at foreldrene er skeptiske til å ta de inn, eller alder. Men jeg opplever at det er et tema og en vurdering – og alle barn skal ikke inn. Det viktigste er at vi sammen med foreldrene vurderer det. Så jeg tenker ikke at det står på oss terapeuter, at vi ikke er på tilbudssiden. Det er også litt ulikt om barna får et like omfattende forløp som foreldrene, eller om det er sånn at foreldrene går mens man har barna innom noen ganger, det kommer an på. – A17

Denne lederen i familievernnet trekker frem faglig skjønnsutøvelse som en sentral del av meklingspraksisen. Slik vi forstår hennes utsagn, må meklingsforløp vurderes ulikt fra sak til sak. De fleste elementene i prosessmeklingsmetoden tar i dag form av anbefalinger, med få instruerende krav til hva mekler «skal» gjøre (Kåstad et al., 2021). I prosessmekling kan terapeutene ta i bruk ulike elementer av meklingsmodellen, slik som individuelle timer, fellestimer, minikurs, barnesamtaler og avsluttende evalueringer. De har også en viss frihet til å tilpasse meklingsprosessen og ta i bruk de ulike elementene med utgangspunkt i den enkelte families behov (Rambøll, 2023, s. 62). Kåstad et al. (2021) finner at metoden oppleves som en konkret – men likevel fleksibel – handlingsveiledning. I våre intervjuer med ansatte og ledere i tjenesten finner vi imidlertid at flere opplever dilemmaer og usikkerhet i sin faglige skjønnsutøvelse i meking:

Mekling eller foreldresamarbeid, det er komplekse saker. Så det er ikke noe fasit på noe, tenker jeg. Vi er jo dette verktøyet. Jeg tenker også på C-mekling med tanke på barn. Jeg synes det er vanskelig å få inn barn. Noen ganger har vi hatt barn i meking, som tar kontakt senere som ungdommer. Men de som blir utsatt – det er ikke alltid like lett. I meking kan de si at: «Mamma og pappa er sinte.» Og hva skjer med det? [...]

Vi har jo en ganske unik posisjon her i familievernet, hvor vi kan bygge relasjoner. Det å bruke tiden vår godt [...] Kanskje komme i posisjon hvis man klarer – og det klarer man ikke alltid. – A15

Denne terapeuten forteller hvor vanskelig det kan være å jobbe med å «komme i posisjon» til å få snakke med barn og unge i C-meklingssaker. Dette er saker der foreldrene har et høyt konfliktnivå som har vart over tid, og der de vurderer å bringe saken inn for retten (Rambøll, 2023). Prosessmekling er spesielt utviklet for foreldre i slike meklingsløp. Til tross for at de fleste terapeutene i materialet trekker frem barns deltakelse i mekling som viktig i slike saker, påpeker flere av dem at det i noen av sakene ikke alltid foreligger et godt nok system for å sikre at barnas innspill blir fulgt opp på en god måte.

I tidligere studier har det blitt hevdet at den økte villigheten til å lytte til barn og unge ikke først og fremst har vært uttrykk for et ønske om å finne frem til barnets synspunkter, men for at de skal bidra til å løse konflikter. Dette bildet kan forsterkes ved at barnas egne uttalelser oftere har blitt innhentet i konfliktfylte saker (Parton et al., 1997; Sandbæk, 2004). Ut fra våre intervjuer forstår vi det som viktig at det ikke legges for mye ansvar på barn og unge når det gjelder endelige avgjørelser i beslutningsprosesser i slike saker. Høykonfliktmekling er her et område som synes å kreve stor grad av tålmodighet, og der det ikke finnes noen enkle løsninger eller «fasitsvar».

Når barns deltakelse blir «rosa ønsketenkning»

Det kan være problematisk for barn og unge å medvirke i saker der foreldrene ikke evner å ta til seg det barna forteller. Vi forstår flere av terapeutenes utsagn som at det er viktig at man først og fremst jobber med å få foreldrene «med på laget» før barna kommer inn i slike saker. I dette ligger en forståelse av at familievernet må være godt nok rustet til å møte og ivareta barn og unge, ikke bare under, men også i etterkant av samtalene på familievernkontoret. Dette fordrer en rekke vurderinger av rammene for barns deltakelse, blant annet når det gjelder hvorvidt disse støtter en ivaretagelse av den risikoposisjonen det er for barnet å uttale seg i konfliktfylte saker. En av de ansatte med mange års erfaring i familievernet kommer inn på noen av de dilemmaene som aktualiseres i fastlåste saker med foreldre i høy konflikt, og spør seg følgende:

Når er det hensiktsmessig å bringe barna inn, og hva forandres ved det? Noen ganger tenker jeg at vi ikke kommer i posisjon eller har mandat til å jobbe grundig nok til å få utført det oppdraget vi ønsker. Hvis man tenker litt rosa ønsketenkning: Vi skal liksom hjelpe disse foreldrene til ikke å være i konflikt mer, men det er et urealistisk prosjekt i en del av disse familiene [...] Jeg tenker vi kan gjøre noe med barns mestring og affektbevissthet, vi kan gjøre styrkingsarbeid i noen situasjoner. Men det å få til endring i en del av disse fastlåste familiekonfliktene, det tenker jeg at vi må være realistiske på hva krever [...] Noen ganger er ikke forelderen klar til å ta imot noe fra barnet, og da er det ikke sikkert vi skal skynde oss sånn med

å invitere det barnet. Det å gi barn en opplevelse av å være delaktig, det er fint. Men det å gi barn en følelse av at de virkelig har fått lov å uttrykke seg, og så skjer det ingen forandring – vi skal passe oss for å lure barn [...] I noen ekstra vanskelige saker så inviterer jeg ikke inn barna heller, fordi jeg tenker at det skal kanskje barnevernet gjøre, eller politiet. Vi kan også lage mer rot og røre av å være flere instanser inne samtidig, som skal snakke med disse stakkars barna. – A10

Når familievernnet verken kommer i posisjon til å utføre det oppdraget de ønsker, eller har mandat til å jobbe grundig nok i saker med høy konflikt, kan det ses som «rosa ønsketenkning» å skulle jobbe med endring i familien. Det barna forteller, kan i noen tilfeller også være såpass alvorlig at familievernnet har plikt til å melde fra til barnevernet, eller at saken går videre til politi, slik denne terapeuten kommer inn på. Flere av terapeutene vi har snakket med, gjør her et poeng ut av at det kan være problematisk for barn og unge dersom for mange instanser er inne samtidig, ved at det fort blir for mye «rot og røre». Slike utsagn kaster lys over det Barneombudet finner i rapporten *Barnas stemme stilner i stormen* (2012). Her viser de til at det i en del barnefordelingssaker kan dukke opp påstander om vold og overgrep. I noen av sakene er også barnevernet involvert. En bekymring som tas opp i rapporten, er at barnet i slike komplekse og tunge saker ofte må forholde seg til ulike systemer og mange personer, og at barnets behov med det kan forsvinne i prosessen (Barneombudet, 2012, s. 21).

Barn kan i tillegg oppleve å få tillit til terapeuten og med det fortelle om sin situasjon i håp om at terapeuten skal bidra til å løse problemet, slik et par foreldre også kom inn på i den foregående studien om brukererfaringer i familievernnet (Bergflødt, 2022). Kopperud (2008) har tidligere funnet at dette kan være problematisk dersom terapeuten ikke klarer å skape noen forandring for barnet, for eksempel ved at foreldrene ikke evner å ta barnas virkelighet innover seg. Der flertallet av terapeutene i studien til Kopperud (2008, s. 331) så dette som et argument for å beskytte barna mot å «dras inn i og bli ansvarlige for foreldrenes konflikter knyttet til samlivsbrudd», peker våre funn i en litt annen retning – i tråd med de siste årenes barnefokus innenfor meklingsfeltet. Ifølge flere ansatte og ledere i tjenesten er det viktig å snakke om ulike dilemmaer forbundet med barns deltakelse i mekling uten at det blir et argument mot å inkludere barna. En av terapeutene forklarer det slik:

Jeg har vært veldig opptatt av at familievernnet skal være et godt sted for barn å være, ikke bare for å bli hørt, men for å få et likeverdig tilbud som voksne får [...] Det er mange foreldre som ikke blir enige i mekling, og det står i veien for at man kommer i gang med barnesamtaler [...] Det har vi snakket spesielt om i forhold til høykonfliktmekling her, med det differensieringsløpet. Det er jo flest mulig barn inn og flest mulig til første samtale. Vi har brukt masse tid på å kvalitetssikre det tilbudet vi vil gi. Vi må gjøre det vi kan stå inne for når det gjelder barn, og da kan det ikke være antall og summen som er i hovedfokus. Det må være at møtet med familievernnet blir et bra nok møte og kan være til hjelp for de barna som

kommer hit. Og vi har fremdeles en god del opplevelser hvor vi føler vi ikke er gode nok til å ta vare på barn når de kommer, på grunn av rammebetingelser som ikke vi styrer. – A14

Utover i intervjuet diskuterer den ansatte, sammen med sin kollega, hvordan familievernets rammebetingelser legger visse føringer for arbeidet med barn og unge i høykonfliktmekling. I den forbindelse kommer de inn på ulike hendelser som de opplever som «uheldige» for ivaretagelsen av barnet i slike saker, blant annet fysisk plassbegrensning som vi tematiserte i kapittel 4. I likhet med flere av de andre terapeutene understreker de to ansatte at det er viktig med en refleksjon over rammebetingelser og muligheter for oppfølging når barn og unge inviteres inn, for eksempel i form av nok tid til å tilpasse barnesamtalen med utgangspunkt i det enkelte barns behov. Flere terapeuter gir her uttrykk for bekymringer for at barn med foreldre i høy konflikt kan risikere å bli utsatt for et utidig press fra flere kanter hvis ikke barnesamtalen planlegges godt og med utgangspunkt i foreldrenes situasjon og konfliktnivå. Noen ganger kan det også være en utfordring at foreldrene tar med barnet til første meklingstime, dersom det ikke er tilrettelagt for dette på forhånd:

Et scenario kan jo være at til første meklingstime så tar den ene forelderen med barnet uten at den andre er informert, for eksempel. Det kan man ikke luke vekk i den første fasen når de kontorfaglige snakker med foreldre. Da har man en situasjon på venterommet hvor vi må finne en eller annen rask løsning som ivaretar barnet, og det er ikke alltid når vi gjør det, at det er mulig for de voksne å håndtere [...] Det er masse sånne ringvirkninger av et dårlig første møte. – A14

Alle terapeutene vi har snakket med, ser det som viktig å ta barns sårbare situasjon og avhengighet på alvor i mekling. I dette ligger også en forståelse av at det må legges til rette for barnas deltakelse på en måte som åpner for bevegelse, positiv utvikling og endring, slik vi pekte på innledningsvis. Hvis ikke kan man risikere at barnet havner i en situasjon der det føler seg mer overveldet og eksponert, i stedet for å bli lyttet til og hjulpet.

Når i prosessen bør barn og unge inviteres inn?

I dagens ordning med differensiert mekling blir ikke barn og unge invitert til å delta i første time i C-meklinger eller risikomeklinger. Intensjonen er at mekler skal være bedre forberedt før barnesamtalen finner sted. Dette kan begrunnes med at det er belastende for barn å delta i mekling i familiesituasjoner med foreldrekonflikter, rus eller vold (Strandbu et al., 2019). Slik flere terapeuter kommer inn på, kan saker som i utgangspunktet er sortert i A- eller B-løp, imidlertid vise seg å være en C-sak eller risikosak når foreldrene møter til mekling. Dette kan være problematisk i de tilfellene der foreldrene tar med seg barna til første time, slik vi har illustrert i eksempelet over. Samtidig finner vi delte meninger i tjenesten når det gjelder *når i prosessen* barn og unge bør inviteres inn. En terapeut som har vært en sentral aktør i familievernets barngruppearbeid, forteller oss at hun har gode erfaringer med å invitere barna med til første meklingstime i C-meklinger, og begrunner det slik:

Vi har god erfaring med å ha med barn i C-løp. Vi tenker at det i de sakene er enda mer viktig [...] Vår erfaring er at for å få med barn i mekling, så er det veldig viktig at man prøver å få de inn allerede i første time. Fordi det er noe med å få barnets stemme inn i arbeidet man skal gjøre med foreldrene, på et tidlig tidspunkt, sånn at det er med og farger den avtalen man lager med foreldrene. Og så ser vi at det glipper fortere på å få med barna i time nummer to eller tre, fordi da er foreldrene så langt inne i alle de utfordringene de står i, at det er vanskeligere å få med barn – selv om vi er like positive til det som vi alltid har vært [...] Og det har det jo vært diskusjoner rundt. Er det bra, eller er det ikke bra? Kan man få situasjoner der man burde hatt informasjon om barnets situasjon før de kom? Det har vært mange sånne diskusjoner, men der tenker jeg at forskningen til Astrid Strandbu er veldig tydelig. – A9

I intervjuet peker terapeuten på forskning som viser at barn og unge beskriver positive erfaringer med å delta i meklingsprosesser, uavhengig av foreldrenes konfliktnivå, type mekling og problembelastning i familien (Strandbu et al., 2016; Strandbu et al., 2020). Dette ser hun i sammenheng med at barnets stemme i større grad vil kunne løftes opp og frem ved at de får slippe til tidlig i prosessen. Flere terapeuter ser det som en utfordring at man da risikerer å «miste barnet i prosessen». Andre er imidlertid mer opptatt av at man først og fremst må jobbe med å motivere foreldrene til å møte til flere timer i mekling:

Nå er det jo den prosessmeklingen, som det er viktig at man faktisk kan snakke om med folk, også i forhold til at de kommer tilbake mer enn én time [...] Vi har aldri hatt barn i mekling på første time. Den såkalte BIM-modellen, den har vi aldri fulgt. Vi har ønsket å snakke med foreldrene først for å se hvordan konfliktnivået er, og hvordan de snakker sammen. – A2

I arbeidet med å sikre barn og unges rettigheter, rolle og involvering i konfliktfylte meklingssaker er det viktig med en bevissthet rundt de vanskelige posisjonene barna kan befinne seg i. Slik vi tidligere har vært inne på, ser flere av de ansatte og lederne i tjenesten det som nødvendig at man da først og fremst jobber med foreldrene før barna kommer inn i slike saker. Sitatet over er hentet fra et intervju med en leder som forteller at de aldri inviterer barn og unge med til første meklings-time. Ved å presentere meklingen som en prosess har håpet riktignok vært at flere foreldre skal møte til samtaler utover den obligatoriske timen (Dittman et al., 2021), og at de samtidig skal samtykke til barns deltakelse. I familievernet legges det i dag til grunn at det må foreligge samtykke fra foreldre for at det skal gjennomføres samtaler med barn. I mekling er praksisen at begge foreldrene må samtykke før mekler kan snakke direkte med barnet. Slik flere terapeuter forteller oss, er ikke dette uproblematisk:

Noen ganger er det en utfordring å få samtykke fra begge foreldrene til å få snakke med barnet [...] Det hender at foreldre ikke vil ha med barn i mekling. Det kan være mange grunner som ligger bak det. Det kan handle om en tildekking av vold, men det kan også handle om foreldrenes ønske

om å skjerme barna hvis de har snakket med mange andre instanser, for eksempel [...] Det kan handle om at foreldrene er redde for at barnet skal bli satt under press fra den andre forelderen på hva de skal si, at det pågår en konflikt mellom foreldrene, og de er redde for at barnet skal bli brukt inn i dragkampen. – A9

Terapeuten trekker frem tildekking av vold som en mulig forklaring på at foreldre ikke samtykker til barns deltakelse i mekling, samtidig som det kan handle om en form for skjerming av barna. Sistnevnte finner vi lignende eksempler på i intervjuer med foreldre som har vært på familievernkontoret uten sine barn. Et av eksemplene, som også trekkes frem i rapporten om brukererfaringer (Bergflødt et al., 2022), er et intervju med en forelder i en sak med rusproblematikk. Informanten, som er far til to barn, forteller at han ønsket å løse konflikten med barnas mor på lavest mulig nivå, som for ham innebar å skjerme deres felles barn så godt det lot seg gjøre. Det er verdt å nevne at barna i dette tilfellet fikk oppfølging fra både helsestasjon og barnevern – med råd og veiledning fra familievernet. Her kan det tenkes at familievernet i samarbeid familien, helsestasjonen og barnevernet har koordinert og kartlagt barnas utfordringer og behov og kommet frem til at disse tjenestene ville være bedre egnet for videre oppfølging. Dette forutsetter imidlertid at familievernet har god nok oversikt over og kunnskap om relevante tilbud, og at tilgrensende tjenester også kjenner til familievernets samtaletilbud.¹⁸

En avveining av ulike forsvarlighetshensyn

I familievernutvalgets utredning påpekes det at det «i utgangspunktet er opp til foreldre selv å definere hva som er forsvarlig oppdragelse og forsørgelse», samtidig som det gjennom barnekonvensjonen etableres et «statlig ansvar for å legge til rette slik at foreldre kan utføre foreldreskapet på en god måte» (NOU 2019: 20, s. 80). I våre intervjuer med de ansatte i SKM barn og unge blir begrepet «forsvarlighet» tatt opp og problematisert. Dette er med hensyn til den pågående diskusjonen i tjenesten rundt hvilke fremgangsmåter som egner seg best til å ivareta barn og unges rett til både deltakelse og beskyttelse i høykonfliktmekling og risikosaker:

Når vi inviterer barn, og kanskje skal invitere barn i større grad enn vi har gjort før, må vi også være tydelige på hvorfor vi gjør det [...] Det er veldig mye vi ikke kan overskue. Hvis vi skal være veldig strenge på et sånt forsvarlighetshensyn – at barnet ikke skal få noen negative reaksjoner og følelser i ettertid – så kan vi nesten ikke snakke med noen. I så fall bare de som ikke trenger å snakke med oss fordi de er så trygge på foreldrene sine [...] Er det forsvarlig at barn, der det er vold og høyt konfliktnivå, ikke skal få mulighet til å fortelle? Man kan jo snu om på det og si at det forsvarlige er å gi dem anledning til å fortelle om vold og konflikten før foreldrene skal ta en beslutning [...] Vi må leve med og tåle at barn kan få reaksjoner i samtaler og etter samtaler, uten at det i seg selv betyr at det er uforsvarlig

18 Familievernets samarbeid med andre tjenester i saker med vold er en tematikk vi vil utforske nærmere i en mer overordnet rapport om oppfølgingen av familievernets voldsarbeid, der intervjuer med samarbeidende tjenester inngår.

eller skadelig for barnet [...] For eksempel at det er barna som tematiserer både rus og vold, som ingen av foreldrene turte eller ville fortelle om. Når barna har sagt det, så blir det vanskeligere å feie under teppet, da.

SKM barn og unge ønsker seg vekk fra «barnets stemme» som noe håndfast og vil vektlegge dette som noe som er i prosess og i konstant endring. I likhet med voksne har barn og unge behov for å lage mening ut av det som skjer. Det betyr ikke at barna skal være ansvarlige, men heller at de kan ha innflytelse på egen situasjon. I tråd med Thørnblad et al. (2019) forstår vi det som at spisskompetansemiljøet opererer med en forståelse av barn som aktive aktører, som på ulike måter medvirker, blir påvirket og påvirker de sosiale sammenhengene de inngår i. Ut fra en slik forståelse vil det være viktig at familievernnet «tør» å snakke med barn og unge i komplekse saker med vold og høyt konfliktnivå. Som en av de ansatte i spisskompetansemiljøet understreker, innebærer dette å håndtere «hva enn barna kommer med» – noe som videre aktualiserer flere problemstillinger:

Hvordan skal vi styrke terapeuter sånn at de tør å snakke med barn, og at de kan snakke med barn og familier på gode måter om vanskelige temaer som vi vet er utfordrende? Vi kan ikke si at vi ikke skal snakke med dem. Vi er nødt til å ha noen gode måter å gjøre det på [...] Jeg tror det er mange terapeuter som vegrer seg mot å snakke med barn i høykonfliktssaker eller hvor det er mistanke om vold, nettopp fordi man er litt usikker på: Hva gjør jeg da? Hvordan ivaretar jeg barnet på en god måte? Eventuelt juridiske hensyn og så videre [...] Vi er nok mest opptatt av å tydeliggjøre formålet med samtalen, for å kunne bli tydelige overfor barnet, men også foreldrene og samarbeidspartnere. Og der har vi en stor jobb å gjøre – på alle de nivåene. Men vi må jo starte med oss selv.

Ut fra våre intervjuer med ansatte og ledere i familievernnet finner vi at det er mange av sakene som treffer familievernntjenesten, som viser seg å handle om vold, men der volden først blir kjent utover i et forløp. Dette samsvarer med funn i våre tidligere undersøkelser (Bergflødt et al., 2022; Rosten et al., 2020). Det er naturlig å tenke seg til at voldsproblematikken og bistandsbehovet disse familiene har, i mange tilfeller ikke vil bli fanget opp av andre instanser. Som flere terapeuter gir uttrykk for, innebærer familievernnetts innretning at de ofte står overfor kompleks og alvorlig voldsproblematikk der de må ta stilling til hvordan de skal jobbe videre for å ivareta barna i disse familiene på best mulig måte. SKM barn og unge er her opptatt av at formålet med barnesamtalen må tydeliggjøres i slike saker, både overfor barnet, foreldrene og relevante samarbeidspartnere.

Oppsummering

I dette kapittelet har vi tatt for oss familievernnetts tilpasning og tilnærming til barn og unge i meklingssaker. Dette er med et blikk på de ansattes forståelser av barnets rettigheter, rolle og involvering, både i saker der konfliktnivået mellom foreldrene er lavt, og i de mer konfliktfylte meklingssakene der vold eller andre bekymringsfulle forhold inngår.

Samlet sett er det en positiv holdning til barns deltakelse i mekling i tjenesten. Det erkjennes at barn og unge har rett til å bli hørt, og at deres perspektiv er viktig for å finne løsninger som er til deres beste. De ansatte fremhever også at barn og unge, ved å delta i mekling, kan få hjelp til å definere sin situasjon, både som medlemmer av en familie og som individuelle personer. Dette reflekterer en dreining mot en mer terapeutisk tilnærming i meklingsfeltet, som kan forklare de av og til uklare skillelinjene mellom mekling og terapi. Likevel er det også noen utfordringer og dilemmaer knyttet til hvordan barnesamtalene skal gjennomføres, og hvordan familievernets best kan ivareta barn og unge i de mer komplekse og konfliktfylte sakene. Som et resultat har det også vært endringer i meklingsopplæringen de siste årene, som videre har fått betydning for praksisfeltet. Her ser noen terapeuter på reduksjonen i antall barn i mekling som en uheldig og utilsiktet konsekvens av differensieringsprosjektet og av endringene i informasjonsbrevet til foreldrene. Samtidig er de fleste enige om at det viktigste for familievernets er å møte de barna som kommer, heller enn å inkludere flest mulig.

I tilfeller der foreldresamarbeidet fremstår som godt og konfliktnivået er lavt, fremheves potensialet i å arbeide med barn og unges mulighet for «reell medvirkning», ettersom de står i en bedre posisjon til å kunne uttrykke seg fritt. Barns deltakelse ses i slike saker som viktig i forebyggingsøyemed, ved at det også åpner opp for at de kan ta kontakt ved senere behov. I tjenesten tilpasses meklingsprosessen og barnesamtalene etter familiens behov, samt etter barnets alder og utviklingsnivå. Gjennom å legge til rette for kommunikasjon og forståelse mellom foreldre og barn tar de ansatte sikte på å fremme en atmosfære av samarbeid og dialog mellom familiemedlemmene. Her vises det til at noen barn og unge vil ha behov for ene-samtaler, mens andre ønsker å ha foreldrene til stede, og at vurderinger av dette skjer i samarbeid med familiene.

Mange av meklingssakene som treffer familievernets, viser seg å handle om vold eller andre bekymringsfulle forhold. Det er bred enighet om viktigheten av å ivareta barn og unge ikke bare under, men også i etterkant av samtalene på familievernkontoret. Her finner vi delte meninger i tjenesten om når i prosessen barn og unge bør delta i mekling. De ansattes fortellinger gjenspeiler her et meklingsfelt som har gjennomgått store endringer de senere årene, der skjønnsmessige vurderinger fremdeles synes å stå sentralt – også i prosessmekling. Gjennom differensieringsprosjektet har praksisen blitt endret slik at barn og unge ikke lenger inviteres til første meklingstime i saker med høyt konfliktnivå. De fleste terapeutene ser dette som viktig for å kunne forberede møtet med barnet bedre, samtidig som det blir uttrykt bekymring for at man risikerer å «miste barnet i prosessen» hvis foreldrene takker nei til flere meklingstimer. Noen ganger kommer heller ikke familievernets i posisjon til å jobbe videre med barna. I slike saker fremheves det å koble på andre relevante tjenester med beslutningsmyndighet.

6 Barn og unge i parterapi og familieterapi

I dette kapittelet undersøker vi hvordan nysatsingen på barn og unge i familievernet utspiller seg i kliniske saker, og hvilke faglige og praktiske dilemmaer de ansatte står overfor. Den overordnede diskusjonen, både i samfunnet generelt og innad i familieverntjenesten, handler om sårbare barn og barns deltakelse og rettigheter. Vårt materiale indikerer at denne diskusjonen reiser spørsmål om i hvilken grad barn og unge skal fysisk inn i familieverntjenesten. Dette gjelder ikke bare i tilfeller der det foreligger brudd eller konflikt mellom foreldrene, og hvor barnet har en lovfestet rett til å uttale seg. Også i de kliniske sakstypene parterapi og familieterapi synes denne debatten å «smitte over». Etableringen av SKM barn og unge og deres arbeid ser ut til å løfte spørsmålet i enda større grad. Dette kan ses som et resultat av nye styringsdirektiver om at familievernet skal ivareta barns perspektiv i saker som angår dem (Bufdir, 2023).

Parterapi og familieterapi utgjør hoveddelen av det kliniske tjenestetilbudet ved familievernkontorene. Som vi så i kapittel 4, er det parterapi som utgjør den største delen av dette kliniske tjenestetilbudet, og som familievernet får flest hendelser om totalt sett. Det er spesielt i forbindelse med parterapi og familieterapi at de ansatte i vårt materiale diskuterer barnets rolle i familievernet.

Kapittelet er basert på intervjuer med ansatte og ledere i familieverntjenesten samt intervjuer med ansatte i SKM barn og unge. Disse intervjuene suppleres med intervjuer med foreldre til barn og unge som har mottatt tilbud i familievernet, eller foreldre som har vært på familievernkontoret vedrørende sine barn.

Barn og unge inn i parterapi?

Spørsmålet om barn og unge skal mer inn i foreldrenes parterapi, er noe som diskuteres blant terapeuter og ansatte i vårt materiale. At det er spesielt rundt parterapi at barns deltakelse diskuteres, regner vi med kommer av at parterapi er en av hovedoppgavene til familievernet og en oppgave som det brukes mye tid på. Vi vil her først presentere noen perspektiver, praksiser og dilemmaer som ansatte på kontorene trekker frem, før vi ser nærmere på posisjonen til de ansatte i SKM barn og unge.

I parterapi deltar begge personene i parforholdet i terapeutiske samtaler. Dette er strukturerte møter hvor formålet er å prøve å løse vansker i forholdet og/eller forbedre parforholdet (Ellila & Bovoli 2009; Holthe et al., 2017). Parterapisamtalene handler da om forholdet paret har til hverandre. Riktignok påpekes det at andre familiemedlemmer eller andre viktige personer kan delta, enten som deltakere i selve terapien eller indirekte som tema for samtalene. Slik sett er det nært slektskap mellom parterapi og familieterapi (Holthe et al., 2017; Karlsen & Andresen, 2015). På generelt grunnlag oppsøker par terapi når de opplever parforholdet under press, eller når forholdet oppleves som usikkert eller utrygt. Noen av de

vanligste grunnene til å oppsøke hjelp handler om å miste følelsene, uenigheter om barneoppdragelse, sjalusi, utroskap, verdikonflikter, seksuell utilfredshet, rus og vold (Holthe et al., 2017). Når en sak avsluttes hos familievernnet, rapporterer terapeutene hva som var hovedtemaet for saken basert på 18 utvalgte kategorier, hvorav kategoriene ikke går så detaljert på årsak. Derimot er å «styrke parforholdet» den kategorien som det ble registrert flest saker på i 2021, totalt 6093 saker av 24 360 (SSB, 2021). Vold og rus rapporteres det i mindre grad om, henholdsvis 738 saker om vold og 103 saker om rus (SSB, 2021).¹⁹

Parterapi for parets skyld – kommer også barna til gode

Blant terapeutene finner vi en faglig og metodisk skepsis til å skulle tenke barn og unge direkte inn i foreldrenes parterapi. Den systemiske tankegangen tilsier at når foreldrene får hjelp med sine parutfordringer, vil alle i familiesystemet få det bedre. Slik hjelpes barna indirekte via parterapi. En terapeut ved et kontor hvor de har lang tradisjon for å jobbe med barn og unge, hadde følgende innvendinger mot å ta barna inn i parterapi:

Jeg uttaler meg gjerne [om barn og unge-satsingen]. Vi jobber masse med det, men hovedperspektivet er for tjenesten. Individer hjelper vi fordi vi mener det også har en verdi i seg selv. Det at folk får det bedre, får det bedre i paret og i systemet sitt, i samspillet med hverandre. Det har også effekt på hvordan individene har det. Så hender det av og til at vi snakker med barna også, for å endre på noe som skal gjøre at de får det bedre. Det er den systemiske ideen [...] at samspillet fungerer, er en nødvendig enhet og helhet, og det synes jeg ikke alltid eies på styringsnivå [...] Det har en verdi i seg selv at vi får hjulpet paret, og det gjør vi ikke bare for at vi skal hjelpe barna, vi gjør det for at de skal få det til å fungere godt. Og at det også har den effekten, at det hjelper barna, det har vi sett mange ganger: Hvordan ting blir bedre for barna, da.

Denne erfarne terapeuten vektlegger det viktige i å hjelpe paret for sin egen og for hele familiens del. Dette speiler den historiske utviklingen av tjenesten, som skissert innledningsvis, der familievernnet opprinnelig var ment for å forebygge skilsmisser – som på sikt ble sett på som sosioøkonomisk forebygging for og av barna i disse familiene. Terapeuten påpeker at det har en verdi i seg selv å hjelpe paret, noe han også begrunner i det systemiske: Vi lever i relasjoner, og da må samspillet både i paret og familien fungere for at alle i systemet skal ha det godt.

En terapeut ved et annet kontor viser også til hvordan parterapien hjelper barnet indirekte, altså uten at barnet er til stede, men forteller at de iblant tar inn barna i parterapien:

19 Avsluttede saker i familievernnet etter hovedtema, 2021. Hentet fra [10592: Avslutta saker i familievernnet, etter hovedtema, statistikkvariabel, år og kjønn. Statistikkbanken \(ssb.no\)](https://ssb.no/statistikkbanken/10592/Avslutta-saker-i-familievernnet-etter-hovedtema-statistikkvariabel-ar-og-kjonn)

Ja, her i [navn på sted] og selvfølgelig som familieterapeut og flere andre kontorer, så har vi en systemisk tenkning. Og det er jo at vi av og til bringer inn barn og unge fysisk til samtale, men også i rommet uten at de er til stede i samtaler – hvis vi for eksempel har fokus på familien der og i parforhold også. Vi har begynt med noe som heter par- og familieteam her hos oss, som vi har hver torsdag. Der er vi flere terapeuter som blant annet jobber i reflekterende team, og da inviterer vi også inn barn og ungdom.

Ved dette kontoret har de opprettet egne dager hvor de jobber spesielt med par og familier i reflekterende team. Dette er en faglig tilnærming der flere enn én terapeut er til stede, hvor de vektlegger det å kunne hente inn barn og unge både fysisk inn på kontoret og indirekte som tema, dersom familien og terapeutene ser det som hensiktsmessig. Slik får både paret og familien som helhet et utbytte av tilbudet som gis.

I de to eksemplene over, vektlegger begge terapeutene egenverdien i å hjelpe paret, noe som er et annet argument enn å skulle «beskytte» barnet mot foreldrenes utfordringer. I en artikkel diskuterer Grøndahl og Skælaaen (2011), begge familierapeuter, at motforestillinger mot å involvere barn og unge i samtaler om vanskeligheter i familien har vært begrunnet med et ønske om å skjerme barna for ubehag. Videre har det vært en frykt for at barnas deltakelse skulle øke smerter og belastninger for dem, og påføre dem et ansvar for foreldrenes utfordringer eller bidra til økte lojalitetskonflikter. I det første eksempelet vi viste til, jobber terapeuten på et kontor hvor de lenge har hatt et ekstra søkelys på barn og unge. Som han sier, hender det at de tar inn barnet i parterapi, da for å få hele systemet til å fungere, slik som også terapeuten i det andre eksempelet påpeker. Slik vi forstår det, utelukker ikke det å trekke barn og unge inn i parterapi at det har en egenverdi å hjelpe paret for parets skyld.

Faglige utfordringer med å ta inn barn og unge i parterapi

Den praktiske faglige utfordringen med eventuelt å skulle ta inn barn og unge i parterapi trekkes frem som et argument mot å ta inn barna. Det å hjelpe et par som har store vansker, er terapeutisk krevende. Å trekke inn barn og unge samtidig kan derfor være lite hensiktsmessig, slik denne terapeuten viser til:

Fokuset er på dynamikken i paret [...] Så skal du jo også være litt god, hvis du skal kunne konsentrere deg om barna i tillegg. Jeg hadde en sak nå som er ganske interessant. Der var det fryktelig vanskelig i paret [...] De fortalte jo i tillegg om veldig mange vanskeligheter i forhold til barna, og søkte andre deler av hjelpeapparatet for hjelp med barna. Og da sa de tydelig at de kunne godt ha tenkt seg at vi hadde involvert oss i det også. Men fordi dynamikken mellom dem var så vanskelig, og det var komplett umulig, etter mitt syn, å kunne gjøre begge deler, tenkte jeg det at: da får de drive med det [foreldre–barn-relasjonen], og så får vi drive med dette [parterapi] – selv om jeg så tydelige sammenhenger [...] Jeg måtte bruke nesten alle kreftene på å bygge dem opp og hjelpe dem – og det lyktes

vi med. Det så også ut til å ha en god virkning på barna, men det lokale hjelpeapparatet hjalp også barna, så det kan ha vært at de lyktes samtidig med oss [...] Vi må være litt ærlige og åpne for at det flere ting som virker, og det kan være ting som har virket sammen også.

Terapeuten beskriver her en sak med svært vanskelig samspill og dynamikk i paret, så vel som mellom foreldrene og barna. Det å skulle jobbe med alle individene i systemet samtidig i en slik sak ser ikke terapeuten som en god faglig vurdering: «det var komplett umulig, etter mitt syn, å kunne gjøre begge deler» og «jeg måtte bruke nesten alle kreftene på å bygge dem opp og hjelpe dem». Terapeuten fremmer her et syn, basert på faglig skjønn, om at dersom det skal bli et positivt utfall av tilbudet tjenesten gir, som barnet også nyter godt av, må det først og fremst jobbes i paret. Faglitteraturen og praksisen når det gjelder parterapi, er at man konsentrerer det terapeutiske arbeidet om dynamikken i paret, slik også denne terapeuten fremhever, men at andre familiemedlemmer eller andre sentrale personer kan trekkes inn (Holthe et al., 2017).

Paret i saken over hadde parallelt søkt hjelp til parforholdet hos familievernnet og med sitt foreldreskap og forholdet til barna utenfor familievernnet. Terapeuten sier at han ikke vet hvilken bit, parterapien eller foreldrearbeidet, som virket mest og først inn på familiesystemet, men at totalen ble bedre etter et godt stykke arbeid av flere. Dersom dette paret ikke hadde søkt hjelp til foreldredelen samtidig, kan det tenkes at arbeidet med foreldreskapet, og eventuelt barna, ville vært noe terapeuten vurderte som hensiktsmessig *etter* at dynamikken i paret hadde blitt bedre. Dette forutsetter strukturelle rammer som tillater å jobbe med en familie over tid. Familievernets måltall om et visst antall saker og hvor mange timer tilbud som det er ønskelig fra styringshold at familievernnet gir hver enkelt familie, ser vi kan legge begrensninger på et slikt arbeid. Det er altså en nødvendig faglig vurdering fra sak til sak om det er hensiktsmessig å trekke inn barn og unge i parterapi, slik at parterapi og familieterapi går mer om hverandre. For flere terapeuter, må det å ta inn barn og unge ses som et tillegg til, og ikke en del av, selve parterapien. En terapeut ved et annet kontor forteller følgende:

Vi inviterer gjerne barn inn i terapi og sånn som handler om andre spørsmål om konflikter mellom foreldre, for eksempel om barn som ikke vil på besøk til den ene, og barn som ikke har det greit, om samværsordninger, flytting og familier hvor det kan være rus eller psykiatiske problemer, ikke sant. Men det er noe annet enn parterapi, for da snakker vi med dem om selve samspillet bare i paret, og vi synes ikke det passer så godt å ta barn inn i det, selv om temaet «barn» godt kan komme inn som del av ting de er uenige om, eller som de synes er vanskelig – eller som de på en måte finner som en motivasjon for å holde sammen. Det kan det også være, det varierer hele tiden.

Terapeuten vektlegger her samspillet i paret når det er snakk om parterapi. Mens barnet er del av hvordan paret har det og dermed er indirekte til stede også i parterapi, mener denne terapeuten at det å ha barnet fysisk inn i parterapien vil

forstyrre arbeidet med dynamikken i paret. Slik sett jobbes det indirekte med barna i parterapien – både i form av at barna kan være et tema i parterapien, og i tråd med den systemiske tanken om at bedrer en dyadisk relasjon seg i familiesystemet, gagner det hele systemet, inkludert barna. Sitatet over indikerer også en posisjon som vi snart skal se at de ansatte i SKM barn og unge deler, nemlig at det er en mer utbredt praksis og større faglig enighet om å ta inn barna når det er konflikt *etter* brudd, enn *før* det foreligger et brudd og eventuelt en konflikt.

Parallelle, men ulike løp

Ved et kontor hvor de også har tilbud om funksjonell familieterapi (FFT)²⁰, forteller en ansatt som jobber med dette, at de kan ha familier som er inne i parallelle løp med både FFT og parterapi. Metoden FFT har litt andre rammer enn den systemiske familieterapien og omtales av terapeuten her som familieterapi – og da i motsetning til parterapi:

Noen har for eksempel veldig utbytte av å gå i parterapi, samtidig som de går i familieterapi hos oss [...] noen familier har savnet at de kan gjøre det parallelt. Det skal vi nok kjøre parallelt, for det fungerer dersom det er det de ønsker. I utgangspunktet så er metoden [i FFT] opptatt av at vi skal ta det som vi kaller klinisk ledelse, da. At det er vi som skal styre når de først blir tatt inn hos oss [...] Jeg har jo inntak med alle familiene først, der jeg får en avklaring på hvem det er som er inne nå. Er det hensiktsmessig at vi går inn når den og den er inne? Kan vi nødvendigvis pause det? At man tar regien på å snakke med de forskjellige instansene om hva man gjør samtidig her og nå, og hva kan vi ikke gjøre. Men vi får jo, både henvisninger internt i familievernnet, at de går i parterapi, for eksempel, og de over tid ser at disse parproblemene bunner i konflikter rundt barnet eller ungdommen som har det vanskelig. Det er jo parallell kontakt underveis, og noen blir tilbakeført til dem [familieterapeuter] etter avsluttet oppfølging hos oss. Vi har maks tre til seks måneder korttidsintensiv familieterapi. Så løpet er på maks seks måneder med mulighet for oppfølgingstimer etterpå. Da kan det jo være at de, dersom de har god relasjon til familieterapeuten de har jobbet med her, ønsker seg tilbake dit etterpå.

Til tross for at FFT er annerledes enn den systemiske familieterapien, er denne terapeuten, i likhet med flere andre terapeuter, tydelig på at det er en avveining om familien som helhet kan ha utbytte av at foreldrene går i parterapi parallelt med at familien går i familieterapi i form av FFT. Dette viser at det ikke nødvendigvis må være enten eller. Hvis familien ønsker det og terapeutene ser det som

20 FFT er et frivillig behandlingstilbud for familier med ungdom (11–18 år) som viser bekymrende atferd, og som vanskeliggjør samspillet i ungdommens familie og/eller nettverk. Målet med behandlingen er at ungdommen skal kunne bli boende hjemme uten alvorlig bekymring for hans/hennes utvikling eller samspillet i familien (Bufdir). Uprøving av metoden funksjonell familieterapi (FFT) ble igangsatt ved familievernkontoret i Drammen i samarbeid med Bufetat region Sør og NUBU, i perioden 2018–2021. Dette er vanligvis et tilbud som ligger utenfor familievernnet.

hensiktsmessig å gå i parterapi og familieterapi parallelt, eller etter hverandre, kan det være til nytte for paret, barna og for familien som helhet. Tilbudet som gis i tilfellene over, er separate tilbud til henholdsvis barna og paret. Når barnet er med, er det altså snakk om enten individualsamtaler med barna eller familiesamtaler der barnet er med, separat fra foreldrenes parterapi. Når barna kommer inn på familievernkontoret, får de dermed et annet tilbud enn foreldrene, selv om foreldrenes parproblem kan ha sammenheng med hvordan barna har det.

I rapporten om brukere av familieverntjenesten (Bergflødt et al., 2022) så vi hvordan nettopp kombinasjonen av parterapi, familieterapi og egne samtaler med barnet alene kan oppleves som positivt for paret og familien som mottar terapi. I en sak der foreldrene gikk i parterapi som følge av utroskap, og «den bedratte» hadde valgt å ta mannen tilbake igjen, fortalte kvinnen i paret om en positiv opplevelse av at terapeuten inviterte datteren inn til egne samtaler:

Vi hadde en saksbehandler der som var veldig, veldig fin, og som lurte på om han kunne snakke med henne på telefon – og det ønsket hun. Og da løste det seg lite granne opp. Og så fikk vi personlig møte etterpå [...] Alt har vært på hennes premisser. Det har han [terapeut] vært veldig tydelig på, og at det gjør vi etter datter. Så er heller saken deres adskilt, mannen min og meg da [...] Jeg vet at de har hatt gode samtaler og tatt med seg hunden vi har her, og gått ned på stranda. (Kvinne, intervju 26, i Bergflødt et al., 2022, s. 78)

Datteren i denne familien fikk også tilbud om videre oppfølgingssamtaler, hvilket hun benyttet seg av, samtidig som foreldrene fortsatte med egne foreldresamtaler og parterapi. Det er verdt å merke seg at terapeuten på familievernkontoret har satt et tydelig skille mellom datterens sak og foreldrenes parkonflikt. Likevel henger disse to sammen, og terapeuten har brukt informasjon som datteren ønsket å dele med foreldrene, inn i parsamtalene. Slik har foreldrene fått innsikt i datterens erfaringer og hvordan situasjonen har virket inn på henne, samtidig som datteren har fått hjelp til å bearbeide og sette ord på det hun opplevde som et «stort svik» og «dobbelts tillitsbrudd» fra begge foreldre: først farens utroskap og deretter morens valg om å ta ham tilbake (Bergflødt et al., 2022). Her ser vi hvordan den systemiske og relasjonelle tilnærmingen brukes i og mellom de to adskilte samtaleforløpene. Barna kommer fysisk inn på familievernkontoret i et eget tilbud og indirekte inn i parterapien ved at terapeuten formidler barnets budskap, på samme måte som det gjøres i meklingsakene.

I flere saker velger de ansatte i tjenesten å ikke ta barna direkte inn, samtidig som de tenker barnet mer «inn» når de jobber med parterapi. Tilbudene til barna blir separate samtaleforløp, både alene og sammen med foreldrene. Overordnet ser vi i vårt materiale at det blant terapeutene allerede foreligger en tanke og praksis rundt det å tenke på hvordan barn og unge har det i familien, som virker å være inkludert i fagets metode uavhengig av den nyere tanken om at flere barn skal inn i familievernet. Praksisen er heller å opprette en ny sak og eget samtaleforløp for barnet, uten å involvere barnet direkte i foreldrenes parterapi. En av terapeutene

som i utgangspunktet var skeptisk til å ta inn barna i parterapi, svarer på spørsmål om barn i familier med vanskelige og langvarige parterapien likevel bør inviteres inn, og vektlegger følgende:

Det hender at vi tenker de tankene der, men da må i så fall barnet komme i en terapi som handler om noe annet enn parterapi. Da er det liksom, hvis de sier at barnet vårt har det forferdelig, eller at konflikten mellom oss fører til noe ganske vanskelig, så lager vi en ny type sak, da. Det kan vi gjøre. Men at vi kanskje burde gjort det mer? Det tror jeg. Der er det et poeng for vekst og utvikling knyttet til parterapi, at det burde gjøres litt mer.

Å invitere barnet inn til en egen og annen type samtale gir et annet tilbud enn å bringe barnet inn i parterapi. Men parterapi gir en mulighet for å «rekruttere» og invitere barna inn i en annen type samtaleforløp enn selve parterapien. Terapeuten mener at det her er potensial for å gjøre mer av dette, slik at flere barn og unge tas fysisk inn på familievernkontoret. Parterapien blir dermed et «vindu» inn til hvordan barnet (etter all sannsynlighet) har det, slik også andre terapeuter i vårt materiale viser til:

Det handler på en måte om å ha fokus på barna i samtaler med foreldre. Det er viktig å høre barnets stemme – å bringe barnets stemme inn i det her rommet. Det kan være viktig fordi foreldre tenker at «nå har vi [alt i orden]» – men så har barnet kanskje et helt annet perspektiv. Det kan jo komme mange andre opplysninger også som belyser saken når man snakker med barna.

Selv om det er en tanke om at barnet ikke skal inn i selve parterapien, er det likevel slik at terapeuten husker på at det i mange hjem også er barn. Her ser vi hvordan den indirekte inkluderingen av barnet i parterapi, gitt i den systemiske tankemåten, gir familievernet en mulighet for å rekruttere barn og unge via foreldrenes parterapi. Dette vil på sikt føre til at flere barn og unge mottar et klinisk tilbud, utenfor det som er brudd og konflikt blant foreldrene. Og det er kanskje nettopp i slike saker, hvor konflikten ikke er altfor høy, i likhet med hva vi så i kapittel 5, at det ligger et større terapeutisk potensial til å få til gode endringer i hele familien.

I faglitteraturen som diskuterer involvering av barn i saker som angår dem, har spesielt inkludering av etablert utviklingspsykologi etter hvert fått plass (Grøndahl & Skjælaaen, 2011; Mæhle, 2001; Øvreeide, 2009). Ulike hendelser i familien kan påvirke barn ulikt, og noen tilstander i en familie kan være belastende for barn og hemmende for utviklingsstøtte (Grøndahl & Skjælaaen, 2011, s. 127). Det at terapeuten kun får høre én side av saken, foreldrenes, gir derfor lite innblikk i hvordan relasjonene mellom barn og foreldre påvirkes av de ulike situasjonene familiene står i. Ved å ikke sjekke med barnet hvordan de har det mens foreldrene har vansker i parforholdet sitt, får altså terapeuten begrenset eller ingen tilgang til denne kunnskapen.

Å tenke barn og unge inn i alle typer saker

I familievernets spisskompetansemiljø for barn og unge (SKM barn og unge) er det et overordnet ønske om at man skal tenke barn og unge inn i langt større grad i de ulike samtaletilbudene ved kontorene enn hva som er gjort tidligere. Dette synet ligger tett opptil rettighetsperspektivet som vi også finner i NOU 2019: 20 og tildelingsbrevet fra Bufdir om at familievernet skal ivareta barns perspektiv i saker som angår dem (Bufdir, 2023). En ansatt i SKM barn og unge forteller at man i alle sakstyper må vurdere om barna skal inn og få et tilbud:

Og så er det noe med at i tillegg til de sakene hvor for eksempel foreldrene ringer inn og ønsker familiesamtaler eller mekling ... En del er jo at barnet skal få være med. Ofte kan det være parterapi hvor man plutselig tenker at «vet du hva, de barna her burde man jo snakke med», eller i en sånn funderende samtale. Eller der det er stans i samvær eller konfliktfylt mellom foreldrene, hvor man tenker at her skal også barna ha en mulighet til å komme inn som del av forløpet. Så ikke et eget forløp nødvendigvis, men hvordan er det vi møter barn generelt i familievernet, og hvorfor vi gjør det.

Den SKM-ansatte peker her på at man skal tenke inn barna i eksisterende «foreldresaker» og «ikke et eget forløp nødvendigvis», også i parterapi. Her ser vi hvordan dette synet er forskjellig fra det vi så hos terapeutene i tidligere nevnte eksempler. Disse terapeutene har ofte barna indirekte med seg når de jobber med en parterapisak, og kan ta inn barna i et eget forløp, samtidig som foreldrenes parterapi er adskilt fra barne- og familiesamtaler. Å ta barna inn i foreldrenes parterapisak, slik den ansatte i SKM barn og unge her tar til orde for, ser ikke terapeutene som ønskelig. De ansatte i SKM barn og unge er seg bevisst at de er litt i forkant av praksis blant terapeutene på kontoret. På spørsmål om hvorfor man ikke tidligere har tenkt barna inn i parterapi og andre kliniske foreldreinitierte samtaleforløp i familievernet, svarer en av de ansatte følgende:

Jeg tror ikke vi er der heller at det er så vanlig å tenke det fortsatt. Det er liksom en litt ny tanke vi har fått nå. Grunnen til det er vel at man har tenkt litt mer sånn når det handler om parforhold, ikke sant, de kommer hit med en bestilling om å jobbe med parforhold, og det handler om sexliv og utroskap, og sånn, så da har man kanskje tenkt at barna er utenfor eller skal skjermes fra det. Men kanskje også ... Det er jo mye man bare gjør fordi man alltid har gjort det uten å tenke om: Hvorfor gjør vi egentlig det? Og det er jo litt vår rolle [som SKM], tenker jeg, å spørre: Hvorfor tenker vi det?

Den ansatte i SKM barn og unge peker på spisskompetansemiljøets rolle i å utfordre etablerte praksiser og tenke nytt. Videre trekker hun opp en linje mellom å skjerme barn og unge fra foreldrenes utfordringer og behovet for å inkludere dem, som kan ses i lys av barnets rett til å uttale seg om egne forhold. Dette ligger tett opptil de vurderingene vi i kapittel 5 så at terapeutene gjør når det gjelder barn i mekling. Den ansatte i SKM stiller spørsmål om familievernet

hittil har skjermet barn og unge kun fordi «man alltid bare har gjort det». Dette viser hvordan tjenesten er i en prosess med å finne ut hvor familievernet skal lande i skjæringsfeltet mellom barnets rettigheter og behov for beskyttelse. Den systemiske tilnærmingen i tjenesten, som ser på familien som et system der alle påvirker og påvirkes av hverandre, blir også brukt som et argument for å inkludere barn og unge i parterapi. En annen ansatt i spisskompetansemiljøet forklarer det slik:

Spesielt når vi er en systemisk tjeneste som prater så mye om at vi skal se på familien som en enhet, og barna som en del av familien, så vil man jo også tenke på paret som en del av familien hvor barna inngår. Så om vi ikke nødvendigvis snakker med barna, så skal vi alltid ha dem med oss når vi prater med paret [...] Sånn som i parterapi som er systemisk, og slik vi lærer det, så tenker vi ikke nødvendigvis at barnet skal inn der. Men hvis du virkelig stopper opp, og kanskje det kommer på grunn av barns økte rettigheter, og fokus på barn som en aktiv aktør, så begynner man å sette spørsmålstegn rundt alle disse tingene. Og spesielt da i familievernet som skal være så systemisk og så relasjonelt forankret.

Her brukes det systemiske argumentet for å tenke barn og unge inn i parterapi, både indirekte og direkte. Fra vårt materiale, slik vi har presentert det ovenfor, virker det som om den indirekte involveringen av barnet er det som er vanligst i disse sakene. Dette innebærer at barneperspektivet blir tematisert i parsamtalen, men uten at barnet er fysisk til stede. At rettigheter er mer i fokus, forsterket av styringssignaler om at familievernet skal ivareta barns perspektiv i saker som angår dem (Bufdir, 2023), ser ut til å bidra til nettopp å sette spørsmålstegn ved etablerte praksiser. Videre ser det ut til å fremme en langt mer direkte involvering av barn og unge i familievern saker som tidligere ikke har ligget i praksisutøvelsen: Barn og unge skal få uttale seg og ta del i saker som berører dem. Det er som om rettighetsdiskursen har kastet mye av det som har vært veletablerte familieterapeutiske perspektiver og praksiser, opp i lufta, og at tjenesten nå forsøker å lande dette.

En dreining fra parterapi til familieterapi?

Dersom utviklingen, slik det nå ser ut, går i retning av å ta barn og unge direkte inn i parterapi, kan vi ane en endring fra et tydelig skille mellom par- og familieterapi til å tenke litt mer familieterapi inn i parterapien, der barna også «tas med». Dette kan bety at tjenesten beveger seg bort fra en beskyttelse-av-barna-tankegang og nærmer seg en posisjon der barna skal være aktive deltakere, i tråd med et rettighetsfokusert perspektiv. I praksis vil dette innebære at samtalene med par blir samtaler med hele familien. Dette reiser spørsmålet om det i praksis skjer en dreining fra parterapi til mer familieterapi.

Parterapi og familieterapi har tradisjonelt vært adskilte retninger i fag og utdanning, selv om begge retninger har sitt grunnlag i det systemiske perspektivet. Forskjellen ligger i at parterapien først og fremst har fokusert på paret og ikke nødvendigvis inkludert barna direkte, samtidig som det i noen tilfeller kan ha skjedd en indirekte

inkludering ved at «barn» har vært et tema for paret, eller at terapeuten har vurdert det som hensiktsmessig å snakke om barna.

En av SKM barn og unge sine roller, slik de ansatte i spisskompetansemiljøet ser det, er å sette spørsmålstegn ved eksisterende praksiser og å jobbe for at flere barn og unge har et tilbud i tjenesten. Å tenke og jobbe for å få barn og unge inn fysisk i samtaleforløpene, og ikke kun ha dem med som tema når de jobber med parterapi og foreldreveiledning, vil føre til at denne gruppen inkluderes direkte i samtaleforløp der de tidligere ikke har vært inkludert. Her ser SKM barn og unge for seg at det er rom for, og ønskelig, med en praksis der terapeutene hele tiden vurderer og revurderer om barn og unge skal inviteres fysisk inn i samtaleforløp, også i parterapi og foreldreveiledning. En slik praksisendring i feltet vil i så måte «få opp tallene» for antall barn innenfor familievernets dører. Spørsmålet er om dette er hensiktsmessig, både terapeutisk og med hensyn til tjenestens kapasitet.

Et rettighetsperspektiv i endring

Den systemiske begrunnelsen de ansatte i SKM barn og unge bruker for å inkludere barn mer, også i parterapiforløp og foreldreveiledning, ser altså ut til å komme fra det «å høre barn» som et aspekt ved rettighetsperspektivet. De SKM-ansatte sier også at de har fått nye perspektiver på inkludering av barn og unge etter å ha lest en rapport om foreldreveiledning²¹:

Forandringsfabrikken kom ut med en rapport om foreldreveiledning, og det syntes jeg var veldig interessant å lese og høre på fordi de sier at for eksempel når mamma og pappa er på veiledning om noe som omhandler meg, og så vet ikke jeg noen ting om det, og jeg får ikke noe beskjed om det. Det er også en sånn tanke som jeg aldri hadde hatt før. Til og med når du veileder foreldrene, så er du nødt til å tenke: «Snakker dem med barna om det her?» Kanskje barna har noe å si om det her ...

Den ansatte er her tydelig på at hun ikke hadde tenkt barna inn i foreldreveiledning før hun leste rapporten, basert på uttalelser fra omtrent 100 barn som har vært i familier som har mottatt familieveiledning²². Rapporten bygger på barnas uttalelser omkring familieveiledning, hvor et av hovedpoengene er at barna mangler informasjon når foreldre mottar familieveiledning. Innledningsvis i rapporten vises det blant annet til FNs barnekonvensjon og vurderinger av hva som er til barnets

21 Forandringsfabrikken 2022: [101 barn 8–18 år om familieveiledning: Må hjelpe for oss](#). Forandringsfabrikken er en ideell stiftelse som presenterer seg som et nasjonalt kunnskapssenter som samler inn informasjon fra barn og unge med mål om å forandre offentlige systemer hvor barn er innom (skole, barnehage, barnevern, psykisk helse og rettssystem). Stiftelsen mottok massiv kritikk høsten 2022 fra både ansatte, ungdommer, Arbeidstilsynet og fagpersoner. Metodisk er de kritisert for at barns ønsker og meninger kommer foran vitenskapelig kunnskap og forskning, og at «barnevernsproffene» har blitt trent av voksne.

22 Foreldreveiledning brukes når det er foreldre som er inne til samtale om foreldre–barn-relasjonen, mens familieveiledning brukes når både barn og foreldre er inne til samtale om foreldre–barn-relasjonen.

beste i handlinger og avgjørelser som angår dem, der det å veilede en familie ses som en handling som angår barn (Forandringsfabrikken, 2022, s. 9).

I familieveiledning og foreldreveiledning er det snakk om foreldre–barn-relasjonen, mens i parterapi er det parrelasjonen som er i fokus. Selv om barnet er en uløselig del av familien, så kan man stille seg undrende til at argumentet om at barna trenger å få informasjon når foreldrene mottar foreldreveiledning, er overførbart til barn som del av et parterapiforløp. En kollega av den SKM-ansatte over som var med i samme samtale, fortalte om samme erfaring med å tenke annerledes rundt det med å ta inn barna etter å ha lest rapporten fra Forandringsfabrikken:

Jeg hadde den samme opplevelsen, der jeg satt og tenkte på hvordan ungdommer plutselig merker at foreldrene gjør ting på en helt annen måte. Her tror jeg faktisk problemet er at vi har kalt det «parterapi», og ikke familierapi. Hvis du ser på EFT [emosjonsfokusert terapi] og de strømmingene som har vært ... Altså, det vi har blitt lært opp i, har heller ikke hatt fokus på å inkludere barna i samtaler. Kanskje snakke om barna, men likevel har fokuset vært på de voksne [...] Vi involverer jo barn inn i samtaler i større grad når det er konflikt etter et brudd. Men når det er konflikt mellom foreldrene når de bor sammen, så har vi altså ikke ...

Den ansattes kollega, som uttalte seg over, skyter da inn:

Da tenker vi ikke så mye på barna [latter] [...] Alle sier at vi er gode på å styrke barna. Men ofte er det jo ikke det barna opplever. Det [er viktig] å ha en respekt for at voksensystemet har en opplevelse av ting, og barne-systemet har ofte en annen opplevelse, og begge er likeverdige på sin måte. Så det er i hvert fall viktig å våge å tenke slik og tørre å snakke med foreldrene om det.

De ansatte i SKM overfører barns perspektiver og betydningen av barnets rolle i foreldreveiledning (som fokuserer på foreldre–barn-relasjoner) til deres syn på barnets plass i parterapi (der hovedtemaet primært er parrelasjonen). Rapporten fra Forandringsfabrikken er sterkt forankret i en konvensjonsbasert rettighetsdiskurs, med vekt på bruk av barns stemmer. Sitater i rapporten presenteres som ren kunnskap fra barna, fri for voksne tolkninger eller interesser. I lys av Hennum (2015) gir dette sitatene i rapporten en sterk effekt ved at det ikke er legitimt å motsi eller trekke barns stemmer i tvil. En viktig kritikk av Forandringsfabrikkens metoder er at det ikke er klart hvilken rolle voksne har hatt i utarbeidelsen av rapporten. Ved å fjerne spor etter voksne i rapporten styrkes inntrykket av en «barnlig renhet». Dette betyr ikke nødvendigvis at det er grunn til å trekke innholdet i rapporten i tvil, men at man må være bevisst hvordan slike «rene» barnebilder har en betydelig innflytelse i samfunnet og kan få virkninger på politikk- og tjenesteutforming. I det følgende skal vi utdype hva dette innebærer, og hvorfor det er viktig.

Barnet som «brukes» til noe

Under et referansegruppemøte med SKM barn og unge, der vi deltok, ble rapporten fra Forandringsfabrikken presentert sammen med flere forskningsartikler som omhandler barn i familierapi. Rapporten fra Forandringsfabrikken er altså ett av flere bidrag i diskusjonen om barnets plass i familievernnet. Imidlertid er det denne rapporten de ansatte trekker frem under samtalen, og de viser til at den har bidratt med nye perspektiver på barnets plass i familievernnet. De ansatte i SKM barn og unge forteller at det er *etter* å ha lest rapporten fra Forandringsfabrikken at de har fått et nytt syn på det å trekke barna mer inn på familievernkontorene, også i parterapi. Rapporten fra Forandringsfabrikken kan her betraktes som en del av den samfunnsmessige prioriteringen av barns medvirkning, spesielt i offentlig forvaltning, der barnet «brukes» til noe. Den «renheten» som blir spilt på i rapporten, gir den makt. Den bygger på barns «rene» uttalelser, fri for voksnes teoretisering og analyse.

Også i det som ble til en rekke avsløringer av kritikkverdige forhold i og rundt Forandringsfabrikken i 2022, ble det trukket frem at det er vanskelig å argumentere mot en slik barnesentrert retorikk. I debatten har det også vært bekymring rundt organisasjonens makt over politikere og forvaltning.²³ Hennum (2015, s. 126) påpeker hvordan barn som symbol i vår kultur blir nærmest «gudommelige», og at dette gjør slike barnediskurser så mektige. Barn som symbol er samlende, og det er riktig å ta hensyn til. Gjennom historiske prosesser har barnets verdi gått fra å være mer praktisk og økonomisk til å være emosjonelt uvurderlig. I dette ligger det at barn nærmest har blitt «helliggjort» (Hennum, 2015, s. 128). Når noe da går galt, blir det imperativt at det ikke går ut over barna – som er det verst tenkelige. Barn blir slik både bilder og idealer: De skal vekke medlidenhet for å få en til å handle (Hennum, 2015, s. 127). Når det går galt i foreldreparet, enten ved samspillsvansker, konflikter eller brudd, eller i foreldreskapet overfor barna, må vi som samfunn sørge for at barna skal få minst mulig skadelige konsekvenser.

Dette imperativet om å skåne barn for negativ påvirkning fra foreldrenes problemer får økt styrke gjennom det som kan kalles «psykologiseringen av barndommen» (Kjøs, 2016). Dette refererer til en økende oppmerksomhet rundt barnets psykologiske behov og utvikling, både i faglige praksiser som involverer barn, rettssystemet og samfunnet generelt. Økt forståelse for hvordan negative relasjonsopplevelser kan føre til psykiske og fysiske plager både i barndommen og senere i livet, forsterker behovet for å forhindre skadelige konsekvenser for barna.

Hennum (2015, s. 130) peker på at bruken av barn som symbol og drivkraft for handling, med vekt på barnas interesser, er spesielt tydelig i Norge. Dette gjenspeiles særlig i velferdstilbudet for barn, både i utviklingen av tjenester og implementeringen av rettigheter, der Norge har vært en foregangsnaasjon for barns rettigheter. Innretningen av familievern tjenesten mot inkludering av barn og unge blir dermed en forsterkning av velferdstilbudet for barn og unge som det er vanskelig å være uenig i uten å møte sterk moralsk motstand. Slik sett kan argumenter som

23 [Metoderapport, SKUP 2023, psykolgisk.no, psykolgisk.no, 2022](#)

kommer «rett fra barn selv», som i rapporten fra Forandringsfabrikken, få stor kraft og legitimitet til å tenke nytt om etablerte praksiser også i familievernet.

Mindre parterapi og mer familieterapi?

Fra det tidligere presenterte sitatet med de to ansatte i SKM barn og unge er det klart at spisskompetansemiljøet tenker at barn og unge skal mer inn i parterapi eller være del av familieterapi i en påbegynt parterapisak. De peker også på at problemet kanskje ligger i at det som tidligere har blitt kalt for «parterapi» egentlig burde blitt kalt «familieterapi». Spisskompetansemiljøet tar altså til orde for at barn og unge kommer inn på familievernkontoret også *før* det eventuelt skjer et brudd, og ikke kun når bruddet eller konflikten er et faktum.

I samtalen mellom de ansatte i SKM barn og unge, snakkes det om parterapi, for så å gli over til foreldreveiledning. Dette viser kanskje også det systemiske i tilbudet, at alt henger sammen med alt innenfor familiesystemet. Det største skillet når det gjelder den praktiske utøvelsen og tilbudet som gis, synes ikke å være mellom par- og familieterapi, men heller om det foreligger konflikt mellom foreldrene eller ikke. Selv om det å inkludere barn der det allerede har vært konflikt, er en etablert praksis, er det å inkludere barn selv når det ikke (ennå) er konflikt, altså en nyere tanke. Barnet ses her som en del av familiesystemet, og slik er det å inkludere barn, som de ansatte påpeker, i samsvar med den systemiske tilnærmingen i familievernet.

Barneinkludering forankret i familieterapien

Som vi har sett, er det blant de ansatte i SKM barn og unge og blant terapeutene i vårt materiale et søkelys på å tenke barna inn i de kliniske sakene, både indirekte og direkte. Det er verdt å merke seg at ingen av dem tar til orde for at barn og unge skal motta et eget tilbud, separat fra tilbudet til foreldrene. Der barna har vært inne til samtaler alene, synes dette å ha vært nært knyttet til foreldrenes pågående sak og ofte i kombinasjon med familiesamtaler. På det overordnede fagutviklingsnivået fra SKM barn og unge fremstår det som et ønske, og en mulig dreining av tilbudet, at barna på et vis reintegreres i familieterapien, eller at man går over fra mindre parterapi til mer familieterapi – og at det slik sett blir mindre klare skiller mellom parterapi og familieterapi.

I den perioden vi var i kontakt med SKM barn og unge, var de ansatte inspirert av Forandringsfabrikkens rapport om å inkludere barna mer og slik skape endring i praksis på familievernkontorene. Tanken om å inkludere barn og unge i foreldrenes parterapi og dermed nærme seg familieterapi kunne også ha vært forankret i familieterapeutisk fagtradisjon, både i den språkssystemiske familieterapien og i Milanoskolens systemiske tilnærming. Innenfor den språkssystemiske retningen inviteres ideelt sett alle som er medlemmer av problemets system, og/eller alle som har en mening om problemet, til samtale (Anderson & Goolishian, 1988, s. 7). Også i den eldre og mer klassiske Milanoskolens tilnærming møter terapeuten alle medlemmene av familien som bor sammen (Selvini et al., 1980). Barn og unge som

bor sammen med sine foreldre, og der foreldrene har utfordringer i parforholdet, kan i tråd med disse familieterapeutiske retningene involveres i samtale. Likevel går det også et faglig skille mellom par- og familieterapi. Ved å inkludere barn mer i foreldres parterapi vil man da kanskje nettopp få et mindre skille mellom par- og familieterapi eller mer familieterapi på bekostning av parterapi, slik SKM barn og unge tar til orde for. Spørsmålet er i hvilken grad brukerne er tjent med en slik endring.

Dersom vi videre søker å forstå tanken om å inkludere barn og unge i parterapi, kan en slik tilnærming minne om den australsk-utviklede metoden *child-inclusive practices in child and family counselling*. Metoden beskrives som en barneinkluderende tilnærming til familieterapi for å ivareta barnets interesse og behov ved foreldres relasjonsvansker, separasjon og/eller skilsmisse (Australian Government, 1998). I denne tilnærmingen deltar barnet i en samtale der forsiktig utspørring av barnet står sentralt, for slik å få frem barnets opplevelser og perspektiver og dermed også skape en samtale mellom barnet og foreldrene. Hensikten i tilnærmingen er å hjelpe foreldre til å få tilgang til og forståelse for barns opplevelser, samt holde barns opplevelser «oppe» i samtalene, for så å ta hensyn til dette i samtale om relasjonsvansker og/eller konflikt. I tilnærmingen ser vi for øvrig at dette ikke er så ulikt det som gjøres og tenkes rundt barns involvering i mekling, slik vi så i kapittel 5.

Evalueringen av den australsk-utviklede metoden viser at for noen foreldre kan barns perspektiv motivere til fortsatt arbeid med parrelasjonen, for å unngå brudd. For andre kan barns opplevelser føre til en mer skånsom separasjonsprosess (Australian Government, 1998). Det er her interessant at modellen er utviklet i samsvar med en oppdatering av den australske familieloven som i større grad fokuserer på foreldreansvar og oppfordrer foreldre til å aktivt vurdere deres barns beste (Australian Government, 1998). Det ser dermed ut til at den økte vektleggingen av barns rettigheter også internasjonalt gjør at det tenkes nytt rundt parterapi og barns direkte involvering.

En dreining mot mer familieterapi og mindre parterapi kan også tolkes i lys av behovet for å forhindre negative konsekvenser for barn på grunn av foreldreparets utfordringer, konflikter og brudd. Dersom barn inkluderes i foreldrenes problematikk for å hjelpe foreldrene å ta inn barnas opplevelser, for kanskje å unngå samlivsbrudd, tydeliggjør det hvordan barna blir det eneste stabile i et samfunn med skjøre parrelasjoner (jf. Beck & Beck-Gernsheim, 2002; Hennum, 2015).

Oppsummering

I dette kapittelet har vi tatt for oss de ansattes perspektiver og erfaringer med barn og unge i parterapi og familieterapi og deres faglige og metodiske synspunkter på om, og eventuelt når, barn og unge skal inn i tjenesten, både indirekte og direkte. Dette diskuteres spesielt relatert til om barn og unge skal inkluderes i foreldrenes parterapi.

Gjennom kapittelet har vi sett at terapeutene ved kontorene i stor grad «har barnet med seg» indirekte i samtaler med foreldre i parterapi. Noen ganger velger terapeutene også å ta barnet direkte inn til samtale for å «få hele systemet til å fungere», eller der de er bekymret for hvordan barnet har det. Dette er ikke et overraskende funn, og er i tråd med et systemisk og relasjonelt perspektiv. Likevel ser det ut til at den økte vektleggingen av barns rettigheter har gitt en ny diskusjon i tjenesten om hvorvidt barn og unge skal mer inn også i disse sakene. Våre funn indikerer at terapeutene på kontorene i større grad enn tidligere tenker over om denne gruppen har nytte av å komme inn i samtalene, men opprettholder skillet mellom par- og familieterapi. Terapeutene lager et eget saksforløp for barna, som mottar en kombinasjon av individuelle samtaler og familiesamtaler. Samtalene skjer likevel i relasjon til hverandre, slik at det for eksempel i parterapien trekkes veksler på henholdsvis samtaler med barn og unge og familiesamtaler.

Vi finner en tydelig forskjell mellom denne tilnærmingen og en ny, endret tilnærming som fremmes av de ansatte i SKM barn og unge. Her ser de for seg mindre skarpe skiller mellom barnas og foreldrenes samtaleforløp og tar til orde for at par- og familiesamtaler kan gå mer om hverandre. SKM barn og unge fremmer også en tilnærming der man hele tiden som terapeut skal ha tanken om barna «oppe» i alle saksforløp og i alle deler av samtaleforløpet, også i parterapi. Dette kan ses som en ny dreining der barns rettigheter får større plass og oppmerksomhet, noe som kan skape en bevegelse mot mindre parterapi og mer familieterapi dersom dette får fotfeste blant terapeutene på familievernkontorene.

7 Egne tilbud til barn og unge

I dette kapittelet ser vi på egne tilbud til barn og unge som er utviklet i familieverntjenesten, og tar for oss pågående diskusjoner og dilemmaer rundt dette arbeidet. Med «egne» tilbud mener vi tilbud der barn og unge selv kan ta kontakt om familierelaterte utfordringer eller ta del i samtalegrupper sammen med barn i lignende situasjoner. Felles for disse tilbudene er at familievernet legger til rette for, og ønsker at, arbeidet med barn og unge foregår i relasjon til arbeidet med foreldrene eller familien som helhet. Samtidig ser vi at det i tjenesten også foreligger tilbud til barn og unge som kan sies å bryte med noen av de rammene som familievernet tradisjonelt har operert med. Den utadrettede virksomheten ved Familievernkontoret Oslo Nord skiller seg her ut som en strategisk tilpasning av tjenesten, ved at kontoret er gitt ressurser til uttesting av nye metoder, blant annet individualterapi i videregående skole.

Familievernutvalget har anbefalt endringer i loven som tydeliggjør barn og unge som en del av tjenestens målgruppe, med forslag om at de blant annet skal kunne henvende seg til familievernet uten samtykke fra foreldrene (NOU 2019: 20, s. 222). I en rekke høringssvar til NOU-en problematiseres dette, og det vises til at forslaget mangler en konkretisering av hva slags hjelp barn og unge kan få, og når det er nødvendig med samtykke fra foreldrene. Ut fra våre intervjuer med ansatte og ledere i tjenesten kan det se ut til at det dominerende søkelyset på barns rettigheter og brukermedvirkning skaper en usikkerhet med hensyn til et familierapeutisk felt som vektlegger systemisk arbeid med relasjoner. Flere viser til den nye diskursen om barn som selvstendige aktører med egne livsprosjekter og behov som vanskelig å plassere i tjenestens relasjonelle arbeid. Andre ser imidlertid på tjenestens faglige og systemiske tilnærming som velegnet for å møte barn og unge som tar kontakt på selvstendig grunnlag, blant annet ved at det kan hjelpe familievernet med å nå ut til, og «koble seg på», familier og foreldre som hittil har benyttet seg av tjenesten i liten grad.

Kapittelet er inndelt i tre deler. I det første delkapittelet tar vi for oss barnegrupper som et alternativ til individuelle samtaler for barn og unge med skilte foreldre. I andre delkapittel ser vi på egne tilbud til unge mellom 16 og 20 år, for så i siste delkapittel å undersøke familievernets tilpasning og tilnærming til barn og unge som «selvstendige brukere». Alle disse tilbudene går under det kliniske arbeidet til familievernet, men synes å være tilknyttet foreldrenes prosess i ulik grad. Utover i kapittelet ser vi på hvilke faglige dilemmaer dette reiser for de ansatte i tjenesten.

Barnegrupper

Et område der det er stor enighet om å ta inn barn i familievernet, slik vi så i det forrige kapittelet at de ansatte i SKM barn og unge påpekte, er *etter* et brudd eller når det er konflikt mellom foreldrene. Gruppetilbud til barn som har opplevd brudd

mellom foreldrene, er et klinisk tilbud for barn i familievernnet og blir i familievernnet sett på som et alternativ til å ta inn barn i mekling og foreldresamarbeid. Den første barnegruppen ble registrert avholdt i 2017, og det er siden da og til og med 2021 avholdt 19 grupper med tilbud for barn som har opplevd brudd i familien.²⁴ Hver gruppe møtes flere ganger, hvor åtte ganger er et tall som ofte går igjen ved de ulike kontorene. Som vi pekte på i kapittel 2, har disse gruppene blitt drevet frem av enkeltpersoner ved noen kontorer. Til felles har gruppene som formål å hjelpe barn og unge til en bedre forståelse og mestring av sin egen vanskelige livssituasjon som følge av foreldrenes brudd og eventuelle konflikt. I alle gruppene kobles foreldrene tett på det som skjer med barnet i barnegruppen.

Ved ett kontor har de hatt grupper for barn som står i foreldrenes samarbeidskonflikt. Her har temaet vært at barna skal slippe å føle ansvar for foreldrenes konflikt og samarbeidsutfordringer. Kriteriet for å bli med i gruppen er at begge foreldrene må være med på foreldredelen av prosjektet, for at barne- og foreldredelen av tilbudet skal være koordinert, slik denne terapeuten forklarer:

Det som vi var opptatt av der, det var jo at disse barna ofte lever med en veldig krevende oppgave hvor de prøver å håndtere foreldrenes samarbeidsproblem. For å bringe dem ut av den følte ansvarsposisjonen de lett kan havne i oppi dette her, så var vi veldig opptatt av å gjøre en endring av det som hadde vært gjort av barnegrupper, litt sånn løsrevet fra foreldrearbeidet, til å gjøre det til et koordinert prosjekt hvor barna ikke fikk være med i gruppe hvis ikke begge foreldre i samarbeidsvanskelige høykonfliktfamilier sa ja til å være med i foreldredelen av prosjektet.

Terapeuten ved dette kontoret vektlegger at de ønsket en endring av det som hadde blitt gjort tidligere i barnegruppearbeidet. Endringen består i at arbeidet med foreldre og barn gjøres parallelt:

Vi var opptatt av å eie hele prosjektet og jobbe tett sammen og at vi var et par terapeuter knyttet til hver familie hvor en var foreldregruppeveileder og en var barnegruppeleder. Når jeg ble kjent med «Per», så ble min makker kjent med foreldrene til Per. Når vi da hadde forkantsamtale og evalueringssamtale med disse familiene ... [...] Da har jeg vært åtte ganger i gruppe med Per, så jeg vet noe om akkurat Per – hvordan han håndterer diverse ting som vi har jobbet med i gruppen.

Det som foregår i barnegruppene, skal altså knyttes til det som foregår mellom barnets foreldre, i tråd med en systemisk faglig tilnærming. Også her brukes elementer fra samtaler med barna i samtaler med foreldrene, for å endre familiesystemet til det bedre for barna. Dette kommer spesielt til uttrykk i et av de sentrale elementene i gruppetilbudet som dette kontoret har utviklet. Dette elementet er bruk og utforming av kreative, visuelle uttrykk i samarbeid med barna, som tegninger

24 [10525: Grupper i familievern tjenesten, etter gruppas tema 2013–2021. Statistikkbanken \(ssb.no\). Tall for 2022 er ikke med i denne oversikten.](#)

med fortellinger og pappmasker som fargelegges. Disse bruker terapeutene aktivt inn i timene når foreldrene får tilbakemelding om sitt barn:

En del av de kreative uttrykkene gjorde det lett å berøre foreldrehjertet når vi skulle få tilbakemelding og få de [foreldrene] ut av kampmodus. For det er det som er problemet i disse familiene. Veldig mange av foreldrene er så opptatt av å peke på den andre, hva den andre gjør feil. For å få de litt ut av det synes jeg de kreative [uttrykkene] er hjelpsomme [...] De [foreldrene] blir opptatt av sitt barns opplevelse av sin livssituasjon. Det synes jeg var en flott erfaring med det.

Det er lett å tenke seg hvordan ens eget barns tegninger, illustrasjoner og andre visuelle uttrykk av hvordan de opplever foreldre som er i konflikt, kan ha en «avvæpnede» effekt på foreldrene, også gitt «renheten» som tillegges barnet, som vi har diskutert i det foregående kapittelet (jf. Hennum 2005). Det som det jobbes med i barnegruppen, tas slik inn i samtale med foreldrene, for å skape en endring i dynamikken hos foreldrene – med tanke på å dempe foreldrekonflikten, noe som vil gagne både barn og foreldre. Dette illustrerer hvordan barnet brukes til noe, som tidligere diskutert, og er effektivt for å skape endring. Videre viser dette noe av det en av terapeutene poengterte i forrige kapittel: hvordan vi er uløselig sammenfiltret i hverandres liv og påvirkes av hverandre.

Ved et annet kontor der det drives barnegrupper, er også denne dynamikken, eller kontakten mellom arbeidet i barnegruppen og barnets foreldre, sentral. En terapeut begrunner det slik:

I det barnegruppearbeidet er vi veldig opptatt av kontakt med foreldrene, at ikke vi skal ta barna inn i grupper løsrevet fra foreldresystemet. Så vi jobber veldig systemisk sånn at vi alltid har en samtale med foreldrene før vi tar barnet inn i gruppe. Og så har vi alltid en samtale med foreldrene etter at gruppen er ferdig, for å kunne gi dem en tilbakemelding fra barnet selv som vi har med inn i form av skjema, og at vi gir tilbakemelding om vårt inntrykk og hvordan vi synes det har vært å ha med barnet i gruppen. Vi er veldig opptatt av å knytte den kontakten inn mot foreldrene og at den skal henge sammen, for de lever jo i disse familiene, de barna. Det må henge sammen med foreldresystemet, tenker vi, da.

Den ansatte peker igjen på viktigheten av å se barnet som del av familien og å forankre det direkte arbeidet med barnet hos foreldrene for å skape en endring i hele familiesystemet. Terapeuten utdyper hvordan de innhenter samtykke fra begge foreldrene før barnets deltakelse, også for å tilrettelegge for at barnet skal føle seg fri til å snakke i gruppene:

Vi har som forutsetning for deltakelse i barnegruppen at vi skal ha skriftlig samtykke fra begge foreldre. Det er for at vi skal sikre oss at det ikke blir noen konflikter rundt barnets deltakelse i gruppen. Vi skal på en måte

sikre oss at begge foreldre har gitt oss tillatelse til det, så barnet er fristyrkt og kan bruke gruppen som et sted å snakke og vet at dette er greit for mamma og pappa.

Denne bruken av barnets erfaringer og inntrykk terapeutene får av barna i barnegruppene, i foreldresystemet går også den andre veien. Terapeutene har en forsamtale med begge foreldrene hvor samtykke innhentes, informasjon om gruppetilbudet gis, og terapeutene får informasjon om barnet:

Vi får informasjon om barnets situasjon i forhold til hvor mye konflikt de har opplevd, har de noe symptomtrykk, masse som er veldig viktig at vi får inn i den forsamtalen, da, og det pleier å gå helt fint å få foreldrene inn til en forsamtale, de pleier å sette veldig pris på det, at vi har en god kontakt med de og gir de informasjon. Og selv om de kan være i kjempekonflikt og på vei inn i rettsapparatet og alt, så er vårt mandat i den samtalen å snakke om det barnet. Så vi parkerer alle sånne konflikttemaer, og så har vi fokus på barnet. Og det er egentlig en viktig samtale i seg selv for foreldre som kan være i veldig stor konflikt.

Terapeuten viser hvordan hensikten med å ha med foreldrene er sirkulær: Det forbereder terapeutene til møtet med barnet, det skal fristille barnet slik at barnet ikke dras inn i konflikten, samtidig som foreldrene ansvarliggjøres og gjøres mer oppmerksomme på sitt eget bidrag i barnets opplevelse av situasjonen. Denne koblingen mellom barne- og foreldresystemet i barnegruppene, der barna har skilte foreldre, finner vi i vårt materiale at det er bred enighet om. Vi ser det derfor slik at det er stor enighet om at dette er hensiktsmessig der det foreligger et brudd, og eventuelt konflikt, fremfor der det ikke er brudd, men «bare» samlivsproblemer, slik som i en «vanlig» parterapisak.

Unge mellom 16 og 20 år: et mulighetsrom?

Flere av de ansatte vi har snakket med, nevner unge mellom 16 og 20 år som en «ny» gruppe som tar mer kontakt med familievernnet, og flere bringer opp at de kan skilles litt ut som egen gruppe. NOU 2019: 20 åpner også opp for at barn og unge i større grad skal kunne komme på selvstendig grunnlag når de opplever relasjonsutfordringer i familien, selv om dette er noe som har skapt intern diskusjon i feltet. Terapeuter og ledere forteller at de unge enten tar kontakt selv, eller at det er en forelder eller annen voksen, som en lærer eller helsesykepleier, som tar kontakt på vegne av dem. Spesielt etter covid-19-pandemien har flere kontorer merket en økt pågang, slik en leder ved et familievernkontor påpeker:

Det som kanskje kan være en trend [i etterkant av covid-19], er vel det at vi har fått litt flere unge folk innom her. Altså, det kan være foreldre som tar kontakt for sine 15–16-åringer. Som er litt sånn bekymret for dem, da.

Samme tendens finner vi også ved et annet kontor:

De sier det her [på familievernkontoret] at de har merket en økning med at barn og unge selv [tar kontakt]. Eller, det er gjerne ungdom som er sånn 14–15 [år], at det er mer ... at ungdommene er mer opplyst om hva man kan gjøre.

Terapeuten uttrykker her at denne nye gruppen unge som tar kontakt, kommer fordi ungdom i dag vet mer om at det er hjelp å få dersom man har det vanskelig. Den økte oppmerksomheten og åpenheten om psykisk helse generelt i samfunnet kan være et bidrag i denne endringen. Dette sammenfaller med det vi hører fortalt ved flere kontorer, som har merket pågang av stadig yngre par som tar kontakt for hjelp med parforholdet, også preventivt før problemene dukker opp, eller i forkant av at de får barn. I perioder med mye pågang er dette en gruppe som risikerer å bli avvist, i tråd med føringer om å prioritere familier med hjemmeboende barn.²⁵ Et annet kontor har erfaringer med at ungdom i mindre grad ringer selv, men at det er noen fra skolen som tar kontakt på vegne av ungdommen:

Vi har også ungdommer som har ringt selv. Men de fleste blir kanskje henvist eller at en lærer tar kontakt. På videregående kan det være en sosiallærer som ringer, eller rådgiver, der de har en 16–17-åring som ønsker å snakke.

Flere terapeuter forteller også at helsesykepleier er en sentral lenke for ungdom inn til familievernkontoret. Tematikken er ofte at ungdommen ønsker kontakt med «fraværende foreldre», og at de så blir henvist videre til familievernet. Vi ser altså at ungdom både tar kontakt selv, og at de får hjelp av en voksen i sitt skolemiljø til å ta kontakt. Tematikken som går igjen, er ofte den samme: utfordringer med foreldrene.

Oppgjør med foreldrene i ungdomsårene

En tematikk som tas opp, både i intervjuer og i samlingene SKM barn og unge har hatt med kontorene, er ungdom som har et vanskelig forhold til en eller begge foreldre, spesielt ved skilsmisse. Slik flere terapeuter forteller, kan ungdom ta kontakt fordi de ikke «får til å snakke ordentlig med foreldrene sine», eller fordi de opplever at foreldrene ikke evner å lytte. Videre kan de oppleve å ha det vanskelig fordi de «kanskje har et 'kinkig' forhold til en mamma eller pappa». Også under en samling med SKM barn og unge forteller en terapeut om samme tematikk i samtalene med de unge:

Vi har mange kliniske samtaler med ungdom i alderen 16–20 år. Mange har behov for å gjøre et oppgjør med foreldrene. Dette er en viktig og spennende aldersgruppe og kan gjerne være primærgruppe.

«Oppgjør med foreldrene», ønske om samtaler eller kontakt med fraværende foreldre, samt et vanskelig forhold til en eller begge foreldre, er temaene som går igjen. Her søker ungdommene altså direkte hjelp med relasjonen til sine foreldre.

25 [Brosjyre for familievernet – nye profilbilder \(bufo.no\)](https://www.bufo.no/brosjyre-for-familievernet-nye-profilbilder)

Vi er dermed inne i et tydelig familierapeutisk tema hvor den systemiske og relasjonelle tilnærmingen som tilbys ved familievernkontorene, vil være nyttig. Tilbudet som igangsettes, beskrives av de ansatte som rene familiesamtaler, eller som en kombinasjon av samtaler med ungdommen alene, foreldrene alene og familiesamtaler:

Jeg har faktisk ungdom som jeg snakker alene med. Der foreldrene snakker med andre, og så samsnakkes de [...] At mammaen og pappaen for eksempel er hos [navn på annen terapeut], og så er datteren hos meg. Og så har vi felles samtaler.

Her ser vi hvordan individuelle samtaler kombineres med familiesamtaler, som også er praksis når det er foreldrene som først har tatt kontakt med familievernkontoret for sin parrelasjon, og barna etter hvert blir involvert. I en kunnskapsoversikt om ulike modeller, metoder og teknikker for samtale med barn vises det til at en slik kombinasjon av individuelle samtaler og familiesamtaler er en vanlig tilnærming i familierapeutisk arbeid som involverer barn og unge (Ask & Kjeldsen, 2015, s. 46). Når ungdom tar kontakt med familievernet for å få hjelp med familierelasjonene sine, ser det dermed ut til at foreldrene tenkes både indirekte og direkte inn i det videre systemiske arbeidet.

Vårt materiale viser entydig at denne typen henvendelser – enten ungdommen selv tar kontakt, eller de blir henvist til familievernet av andre instanser – oppfattes som noe som faller innunder familievernets arbeidsområde. Vi ser også at i de tilfellene foreldrene tar kontakt med familievernet for å få hjelp til relasjonen med sine barn, for eksempel i forbindelse med tenåringsproblematikk, forsøker terapeutene å snakke med ungdommene – i tillegg til foreldrene. Dette illustrerer hvordan familievernet jobber systemisk og relasjonelt mellom foreldre og ungdom.

Når ungdommen selv strever

Når det gjelder saker der ungdommen selv strever med psykososiale utfordringer, er ikke dette et tema som ofte tas opp i vårt materiale²⁶, men de ansatte løfter likevel frem noen temaer som er representert ved kontorene. Blant «problematikk hos den unge selv» nevnes egen identitet og utfordringer med skole og kjønnsidentitet, slik denne terapeuten bringer opp:

Det er jo ungdommer som på en måte har spørsmål om egen identitet, da, og hvordan det er tematisert i en familiesamtale. I forhold til ønske om å skifte kjønn. Det har vi jo faktisk hatt. Siste par årene, så har vi hatt noen sånne saker. [Annen informant]: Det er jo også ting som vi må jobbe med [...] Vi må være mer åpne der og stille spørsmål. Vi har jo ungdom som sliter med seg selv, og som kanskje kommer hit som første ... Hvor man

26 Fra gjennomgangen av FADO i kapittel 4 viste tabellen «Behandlingssamtaler i familievernet 2015–2021» at tallet ligger på rundt 1000 samtaler (ikke saker) i året på landsbasis. Disse samtalene utgjør dermed kun en liten prosentandel av familievernets arbeid.

henviser dem, videre. Jeg tror og tenker at det kan nok ligge en del skjult der, altså, i forhold til kjønnsidentitet. Og tunge tanker i forhold til det, eller i hvert fall utfordringer i forhold til det.

Terapeuten anser det som sannsynlig at det finnes flere lignende saker rundt kjønnsidentitet, hvor ungdommene kunne hatt godt av et tilbud. Både henvendelsene og terapeutens oppmerksomhet rundt dette feltet kan gjenspeile den relativt nye åpenheten i samfunnet omkring kjønnsidentitet. I den forrige rapporten om brukererfaringer i familievernnet var det en familie som oppsøkte familievernnet nettopp med denne problematikken. En far fortalte at datteren hadde fått god hjelp til å håndtere sine utfordringer i hverdagen, samtidig som han på sin side opplevde bedret kommunikasjon dem imellom (Bergflødt et al., 2022, s. 76).

Et tema som går igjen ved noen av familievernkontorene, er henvendelser fra foreldre som opplever vansker med barna som ikke er «ille nok» til at de har kunnet motta tilbud i spesialisthelsetjenesten, for eksempel BUP:

Noen ganger så kommer de [foreldrene] hit fordi det ikke er ille nok til at BUP kan prioritere dem [...] Det ser ut som at vi er en slags light-versjon av BUP, da [ler], men vi er jo også opptatt av vår metode [...] Vi forsøker alltid å se det i spillet med familien og innkaller også til det. Eller det kan være helt spesifikke ting også. Noen kommer jo med barna sine hit fordi vi må hjelpe dem, for de er altfor sinte.

Til tross for at det i flere saker er ungdommen som selv strever, eksempelvis med sinneproblematikk, ser vi hvordan terapeutene likevel jobber familieterapeutisk ved å se problematikken i relasjon til nære omgivelser. Altså er det ikke kun ungdommen som blir invitert til samtale på familievernkontoret, selv om det er ungdommens utfordringer familien tar kontakt for. I diskusjoner om barn og unges psykososiale utvikling og familieterapi som fag har det blitt satt spørsmålsteget ved at familieterapi ikke er en mer utbredt form for terapi, samt mer faglig diskutert. Mæhle (2000) er en av de som tar til orde for at barn og unges relasjonelle utvikling gjør at familieterapi, med sin vekt på samspill og gjensidig forståelse i familien, er spesielt godt egnet til å hjelpe barn og unge som opplever vanskeligheter med seg selv og sine relasjoner. Basert på det vi finner i vårt materiale, både blant terapeuter og foreldre til barn og unge som har mottatt hjelp, er det god grunn til å se den systemiske og relasjonelle tilnærmingen til familievernnet som velegnet til å hjelpe familier, foreldre så vel som ungdommer, med tematikk rundt psykososiale vanskeligheter.

Barn og unge som «selvstendige brukere»

Felles for de ulike sakstypene vi til nå har vært inne på, er at tilbudet som gis barn og unge, hele tiden kobler på resten av familien. Barna eller ungdommene mottar altså ikke tilbud i familievernnet uten at hele eller deler av familien også er involvert, det være seg på deler av eller gjennom hele samtaleforløpet. Familievernkontorene har altså gode forutsetninger for å møte barn og unge med familie- og

relasjonsutfordringer. Samtidig, som vil skal se nærmere på i det følgende, har det i arbeidet med å gjøre familieverntjenesten mer tilgjengelig i en mangfoldig befolkning vært et kontor som skiller seg ut i sitt rekrutteringsarbeid med å nå ut til minoritetsnorsk ungdom for å finne nye måter å jobbe familieterapeutisk med denne gruppen på. Dette kontorets arbeid skiller seg ut i den forstand at det har krevd en god del ressurser, både i form av tid- og arenafleksibilitet. Videre ser vi at det blant ansatte i tjenesten kan oppstå stor usikkerhet når barn og unge tar kontakt med familievernet på selvstendig grunnlag. Denne usikkerheten er særlig knyttet til hvordan barn og unges innspill kan følges opp dersom foreldrene ikke er koblet på, spesielt med hensyn til foreldrenes samtykke og innsynsrett i barnets journal for dem under 16 år.

Minoritetsungdom som en egen «selvstendig» gruppe

Som vi beskrev i kapittel 2, ble Familievernkontoret Oslo Nord etablert som et ordinært familievernkontor, som skulle ha som særskilt oppgave å inkludere nye brukergrupper i en del av Oslo hvor befolkningen i mindre grad enn andre steder benyttet seg av tjenestens frivillige tilbud (Aarset & Rosten, 2023)²⁷. Om kontorets mandat knyttet til barn og unge som en «egen selvstendig gruppe» forteller en ansatt følgende:

Noen av de første føringene vi fikk, handlet jo om at barn skulle delta i mye større grad nå, spesielt i meklings, og kanskje også med tiden i andre saker [...] Slik vi tolket det inn i prosjektet, var at vi må inn i visse familiestrukturer eller grupper for å nå barn og unge, spesielt ungdom. At veien inn i familien kanskje er å gå gjennom ungdommen. Både i forhold til at det er de som ofte står i disse krysskulturelle dilemmaene, men også fordi de kan være med og åpne opp porten inn til familievernet mer enn foreldrene. [Foreldrene] trenger kanskje mer tillit og kunnskap om oss enn disse ungdommene, som kanskje er lettere å hanke inn. Både i lys av å få familien inn, men også fordi ungdommene står i en del dilemmaer selv, da [...] Det blir også en omdømmebygging, hvor disse ungdommene kan få bruk for oss når de etablerer familier senere.

Den ansatte omtaler arbeidet med å rekruttere minoritetsungdom som en form for «omdømmebygging». Det handler om å hjelpe ungdommene her og nå, samtidig som familievernets tilbud gjøres kjent og familiene til ungdommene kobles på. Dette kan ses i lys av at det i dag er utbredt mangel på kjennskap til tjenesten, særlig blant familier med etnisk minoritetsbakgrunn (Aarset & Rosten, 2023, s. 9). Ifølge Aarset og Rosten (2023) kan kontorets utadrettede virksomhet derfor også begrunnes i en mer overordnet rekrutteringsstrategi, der det jobbes med ungdommene som selvstendige brukere av tjenesten i dag, for at de i fremtiden skal kunne benytte seg av et frivillig klinisk tilbud som foreldre. En ansatt involvert i prosjektet forklarer det slik:

27 For nærmere beskrivelse av Oslo Nord-satsingen, se kap. 5 og 6 i rapporten «Alt som (ikke) ramler inn døra ...» *Familieverntjenesten i en mangfoldig befolkning* (Aarset & Rosten, 2023).

Da gjør du to ting samtidig, både at du gjør tilbudet kjent i en gruppe i befolkningen som til nå ikke har brukt oss noe særlig, og forhåpentligvis så vil det få effekt på sikt at de bruker oss tilsvarende likt som resten av befolkningen [når de selv stifter familier] [...] og så er det et her-og-nå-perspektiv som handler om at veldig mange av de familiene som kanskje kunne hatt god nytte av tilbudene våre, av ulike grunner ikke ville brukt det om de så hadde hatt kjennskap til det, at ungdommene blir en vei [inn i de familiene] [...] Det å hjelpe ungdommen alene, om vi så ikke kommer inn i familiene, vil kunne ha en positiv effekt for hele familien – og i hvert fall for ungdommen i seg selv.

Tanken er her at det å hjelpe ungdommene med deres personlige og relasjonelle utfordringer også vil kunne ha en positiv terapeutisk effekt for hele familien – uavhengig av om man slipper til i disse familiene eller ikke. Med andre ord snur Oslo Nord-kontoret opp ned på den tilnærmingen som til nå har hatt kanskje størst forankring i tjenesten: Gjennom foreldrestøttende tiltak hjelper man barn og unge indirekte. Den ansatte viser til at det å hjelpe ungdommen alene også må ses som en form for indirekte arbeid med deres familier. Begge tilnærminger kaster lys over en familieterapeutisk og systemisk tenkemåte: Ved å hjelpe ett ledd i familien hjelper man hele familiesystemet, uavhengig av hvilket «ledd» det er snakk om.

For å få innspill til hvordan det nye kontoret skulle organisere seg for å «tilrettelegge og tilpasse tjenesten for ungdom spesielt», ble det før åpning etablert et ungdomsråd. Ungdomsrådet besto av elever fra Kuben videregående skole, en skole med stor andel elever fra Groruddalen og Oslo Øst. Gjennom flere samlinger fikk ungdommene anledning til å fortelle om hvilke behov de hadde, samt hvilke mangler de kjente på, og hvilke temaer som preget deres hverdag:

Det fikk jo i stor grad lov til å være med og forme hvordan vi gjennomførte det [...] En ting er å være arenafleksibel, som veldig mange tenker handler om å flytte seg til skolen. Men det ungdommen snakker om, er ikke bare sted, men også tid – fleksibilitet i forhold til det var helt nødvendig. Men også fleksibilitet i forhold til formen for samtalen [...] Det er veldig mye bruk av FaceTime og chat, og for mange så er det den foretrukne kommunikasjonsformen. Det å være fleksibel på å møte ungdommen på de måtene som passer best for dem, har jo vært en av de tingene [...] og å kunne være noe mer personlig i møtet, for eksempel, at jeg også deler av meg selv. Det er denne her profesjonell–privat-rollen. At den blir litt mer sammenblandet.

Den ansatte peker på «arenafleksibilitet» som viktig for ungdommene, i den forstand at de ønsket seg familieterapeuter som var tilgjengelige på andre arenaer og med andre tidsbegrensninger enn det som ellers er vanlig i tjenesten. Videre ønsket ungdommene seg en mer personlig og «sammenblandet» relasjon enn den tradisjonelle terapeut–klient-relasjonen, der det også var rom for å snakke om temaer som rasisme, diskriminering og sosioøkonomi. For de unge handlet ikke det bare om hva familievernnet kunne gjøre for dem, men også hva tjenesten

kunne gjøre av systemarbeid. Etter å ha fått innspill fra ungdomsrådet startet en av terapeutene opp med å ha fast utekontor ved tre videregående skoler: Kuben, Bjerke og Stovner. Som et resultat hadde kontoret etter hvert hatt over 300 kliniske saker med skoleelever:

Når det gikk av seg selv – som betyr at de ansatte benyttet seg av tjenesten, kontaktet oss når det gjaldt saker, elevene hadde kjennskap til oss og begynte selv å ta kontakt og møte opp her [...] så flytta jeg over til Bjerke en dag i uka og var ikke lenger på Kuben. Så gjorde jeg det samme på Bjerke. Gjentok prosessen en gang til, og når det begynte å gå fint, så gikk jeg til Stovner. Og det er der vi er nå [...] Det er helt åpenbart for oss at det kommer veldig, veldig, veldig mange flere fra de skolene vi har vært på, enn det kommer fra noen annen plass. Det er ingen steder du får henvist flere saker enn fra de skolene vi har vært på [...] De kommer [fremdeles]. Både fra Kuben og fra Bjerke, så blir de både henvist av ansatte på skolen og tar kontakt selv. Hører det gjennom andre elever eller venner.

Slik Aarset og Rosten (2023) presiserer, var ordningen med midlertidig utekontor kun tenkt som en måte å «kick-starte samarbeidet med skolene, gjøre tilbudet kjent i brukergruppa og få mer kunnskap om tilpasningsbehovet for ungdom spesielt». Videre viser de til at det for kontorets del var «åpenbart at dette ressurskrevende arbeidet ute på skolene ikke kunne foregå over lang tid» (Aarset & Rosten, 2023, s. 94). En ansatt ser dette i lys av familievernets rammebetingelser:

Rammene i familievernet er i utgangspunktet er ikke noe gode for å holde på med dette arbeidet her, så vi trenger noe bedre struktur for å kunne gjøre det over tid. Sånn som det er nå, så ender det opp med at jeg jobber nesten døgnet rundt, også i helgene. Jeg er tilgjengelig, jeg er på jobb nesten hele tida, og det har gått bra en stund, men så merker jeg jo at det, dette er ikke bærekraftig, jeg kan ikke holde på sånn her over tid.

Vi forstår det som at Oslo Nord-kontoret i dag, som følge av å være et kontor som er gitt ressurser til uttesting av nye metoder, opplever et stort trykk. Dette trykket vil trolig bare øke i tiden fremover, etter hvert som familievernets tilbud gjøres mer kjent i befolkningen: både i form av antall ungdommer som tar kontakt, og når det gjelder denne gruppens behov for fleksibilitet. De ansatte forteller blant annet om viktigheten av å være «tidsfleksible» og «arenafleksible» i arbeidet med å nå ungdommene og deres familier, samtidig som denne fleksibiliteten passer dårlig inn i en travel therapeuthverdag. Dette reiser noen strukturelle spørsmål om hvordan familieverntjenestens satsing på å nå ut til flere befolkningsgrupper skal være, sett i lys av de rammene tjenesten i dag opererer med. Som vil skal se nærmere på i det følgende, kan det også reise noen spørsmål om barn og unge som «selvstendige brukere» av tjenesten, dersom de tar kontakt for terapi uten foreldrenes samtykke.

Hvor involvert skal foreldrene være?

I våre intervjuer med ansatte og ledere, både i tjenesten og i spisskompetansemiljøet for barn og unge, er det stor enighet om at familievernnet er et kontor for familien, og at barnet er en ufravikelig del av familien. Med andre ord har barn og unge sin naturlige plass i familievernnet, samtidig som det er viktig at verktøy og tilnærminger som skal tas i bruk når barn og unge er inne på familievernkontorene, blir brukt innenfor en systemisk og relasjonell faglig ramme. Flere av de ansatte ser det riktignok som positivt at barn, og kanskje særlig ungdommer, kan ta kontakt med tjenesten dersom de har relasjonelle utfordringer som de ikke er komfortable med at foreldrene skal vite om:

NOU-en åpner jo opp for at de [ungdom] kan komme hit på selvstendig grunnlag. Hvis det går igjennom og de kan det, så vil det være svært interessant for, i hvert fall for de på ungdomsskolene. At sosiallærer, helse-sykepleier kan gi dem informasjon, at de kan søke på nett og selv ta kontakt her. *Det er ikke alle som er bekvem med at foreldrene skal vite om det, rett og slett* [vår utheving]. Når det kommer i orden, så tror jeg vi får mye større tilgang, særlig på unge.

Et dilemma som fremmes av flere terapeuter, er hvordan foreldre skal, eller ikke skal, bli involvert når de unge tar kontakt på selvstendig grunnlag. Dette gjelder ikke minst foreldrenes innsynsrett i barnets journal. Som vi viste til i kapittel 2, har foreldre som hovedregel rett til innsyn i barnets journal når barnet er under 16 år, jf. familievernkontorloven § 12. Dette kan innebære utfordringer og dilemmaer når barn under 16 år betror seg til terapeuter, ettersom det ikke foreligger klare nok retningslinjer for dette i dag. En ansatt tar opp dilemmaet om foreldres innsynsrett og unges selvstendighet og ser det opp mot søsken med ulikt aldersspenn:

Hva hvis et søskenpar på 13 og 9 år kommer innom og har en enesamtale. Hvordan skal man forvalte det som kommer? Det er jo foreldrene man ofte må jobbe med for å snu vanskelige ting, så man trenger på en måte å reflektere rundt: Hvordan møter vi det og ivaretar det [...] Jeg har jo hatt en hendelse med en storesøster som ville ha med seg lillebror. Han er så liten at de er nødt til å koble på foreldrene om han skal komme. Og da må det store drøftinger til sånn at vi føler at vi er skodd for å gjøre det, og at vi klarer å ivareta dem på en god måte. For vi har jo et ansvar når de først kommer inn og betror seg og forteller.

Spørsmålet terapeuten her løfter frem, er hvordan man skal, og hvordan man ikke skal, trekke inn familien i sakene med barna. Her kan det være problematisk at en tjeneste som er trent i og tuftet på å tenke systemisk og relasjonelt, blir bedt om å håndtere barn og unge som selvstendige brukere dersom foreldrene ikke kobles på, avhengig av den unges ønske. Dette kompliseres videre når foreldrene har krav på innsyn i barnets journal. Videre kan det stilles spørsmål rundt barnets alder, og når de skal kunne henvende seg direkte uten samtykke fra foreldre.

En annen terapeut bringer også opp utfordringene som springer ut av barnets alder på den ene siden og foreldrenes krav på innsyn på den andre, når det gjelder det å « snakke fritt ». Her er det problematisk dersom barnet tar kontakt med familievernnet uten å ha fått samtykke fra foreldrene til samtale, dersom de i etterkant får vite at denne samtalen har funnet sted, og spør om å få innsyn i barnets journal:

Vi må jo se hvordan vi skal gjøre det, og det må komme en del avklaringer. Fordi at sånn som nå, hvis en ungdom kommer inn på eget initiativ, så blir jo det regnet som en klinisk samtale. Og så lenge foreldre har tilgang til journalføring, den vi har gjort, så må vi jo se på hvordan det her skal se ut. For det nytter ikke at vi sitter og jobber og sier « her kan man snakke fritt », og så kommer foreldrene og sier « mitt barn går hos dere, jeg skal ha tilgang til journalen » [...] Det må avklares at det skal forvaltes.

Terapeutene bringer opp behovet for en avklaring av hvordan de skal jobbe med barn og unge på selvstendig grunnlag uten at foreldrene har samtykket til dette. Dilemmaet oppstår både ut fra et juridisk hensyn i henhold til journalinnsyn, jf. familievernkontorloven § 12 fjerde ledd, men også ut fra et systemisk perspektiv. Som den ene terapeuten trekker frem, er det ofte foreldrene som er nøkkelen til å skape endring for barnet. Dersom familievernnet kun snakker med barn og unge alene, vil det ikke gi like stort rom for endring og forbedring for deres situasjon. Slik sett kan terapeutene risikere å bli fratatt sitt hovedverktøy: å jobbe relasjonelt.

Oppsummering

I dette kapittelet har vi tatt for oss egne tilbud til barn og unge som er utviklet i familievern tjenesten, og pågående diskusjoner og dilemmaer rundt dette arbeidet. Vårt materiale viser en betydelig oppslutning blant ansatte i tjenesten om at barn og unge som kommer til familievernkontoret, alene eller med familien, skal møtes og jobbes med som del av et familiesystem. Dette fordrer en relasjonell tilnærming i samtalene. Samme tankegrunnlag finner vi ved Familievernkontoret Oslo Nord. Samtidig skiller kontoret seg fra de andre ved å ha en egen og strategisk tilpasning av tjenesten for å rekruttere flere selvstendige unge brukere med etnisk minoritetsbakgrunn. Her er tanken blant annet at det å jobbe med minoritetsungdom i dag vil føre til at de i fremtiden vil benytte seg av familievernets frivillige tilbud, samtidig som det å jobbe med ungdommene ses som en viktig vei inn i de unges familier.

Ut fra våre intervjuer med ansatte og ledere i tjenesten finner vi at familievernnet er godt rustet for å møte barn og unge med relasjonelle utfordringer. Dette kommer blant annet tydelig frem når det jobbes med barn og unge i barnegrupper, der foreldrene går i parallelle løp. Her er det stor enighet om at det må jobbes både med barn og foreldre for å bedre barnas livssituasjon. Videre trekkes unge mellom 16 og 20 år frem som en « ny » gruppe som tar mer kontakt med familievernnet, og som også kan ha nytte av tjenestens tilbud. Tematikken som går igjen, er

«oppgjør» med foreldrene og utfordrende relasjoner. Felles for alle disse sakene er at foreldrene i mer eller mindre grad er påkoblet. Også når barn og unge tar kontakt på selvstendig grunnlag, er terapeutene i vårt materiale tydelige på at de ser på det å kunne jobbe relasjonelt som sin største metodiske og terapeutiske styrke for å kunne skape positiv endring, både for den enkelte og for familien.

Når det nå satses på barn og unge som «selvstendige brukere» av tjenesten, er det derfor viktig med juridiske og faglige vurderinger av blant annet foreldres innsynsrett og når det er nødvendig, eller ikke nødvendig, at foreldrene samtykker. Videre fordrer det en nærmere vurdering av familievernets ressurser, både i form av tid- og arenafleksibilitet, og hvorvidt disse er ideelle for å kunne tilby likeverdige tjenester til barn og unge i hele landet. Her kan Oslo Nord-kontorets særstilte satsing ses som enormt ressurskrevende og lite overførbart til resten av tjenesten, som allerede opplever stort trykk.

8 Med døra på gløtt for barn og unge i familievernnet

Formålet med denne rapporten har vært å undersøke familievernets tilpasning og tilnærming til barn og unge som brukere, med hensyn til den økte oppmerksomheten i samfunnet om barns rettigheter og behov. Hittil har vi utforsket hvordan og i hvilke saker barn og unge kommer i kontakt med familievernnet, samt ulike strukturelle hindre (kapittel 4). Vi har sett nærmere på familievernets arbeid med barn og unge i meklingssaker (kapittel 5), og vi har undersøkt deres rolle i parterapi og familierapi (kapittel 6). Videre har vi tatt for oss egne tilbud til barn og unge som er utviklet i tjenesten, og pågående diskusjoner og dilemmaer rundt dette arbeidet (kapittel 7). I dette siste kapittelet vil vi oppsummere og diskutere noen av våre sentrale funn opp mot problemstillingen og forskningsspørsmålene vi presenterte innledningsvis. Den overordnede problemstillingen har vært:

- Hvordan tolker og implementerer familieverntjenesten oppdraget med å involvere barn og unge mer aktivt i tjenesten, og hvilke tilpasninger gjør de i sitt arbeid?

Dette operasjonaliserte vi gjennom følgende forskningsspørsmål:

1. Hvordan og i hvilke saker inkluderes barn og unge i familievernets arbeid?
2. Hvilke forståelser av barns rettigheter og rolle ligger til grunn for familievernets involvering av barn og unge i meklingssaker?
3. Hvordan utspiller den nye satsingen på barn og unge i familievernnet seg i de kliniske sakene, og hvilke faglige og praktiske dilemmaer står de ansatte overfor?
4. Hvilke egne tilbud til barn og unge er utviklet i familievernnet, og hvordan jobbes det med barna i slike saker?

Nedenfor vil vi gå inn i hvert av disse forskningsspørsmålene og oppsummere og diskutere våre funn. Til slutt tar vi for oss hvordan disse funnene kan forstås på et mer overordnet nivå, i feltet mellom diskurs, praksis og styring, samt hvilke prinsipielle spørsmål som berøres.

Barn og unge: en gruppe som i liten grad «ramler inn døra»

I NOVAs tidligere rapport om voldsarbeidet i familievernnet (Rosten et al., 2020) ble de ansattes forestillinger om det å håndtere «alt som ramler inn døra», tatt opp som en viktig del av tjenestens faglige identitet, som henger sammen med en ambisjon om å kunne tilby likeverdige tjenestetilbud til alle som ønsker hjelp. En viktig refleksjon i denne forbindelse er hvem og hva som ikke nødvendigvis

«ramler inn døra» i familievernet (Rosten et al., 2020; Aarset & Rosten, 2023). I kontrast til «alt som ramler inn døra»-profilen som tegnes opp, finner vi at barn og unge er en gruppe som i liten grad «ramler inn døra» på familievernkontorene. Sammenlignet med voksne er de i mindre grad i direkte kontakt med tjenesten, og når de først inviteres inn, er det gjerne i forbindelse med foreldrenes samlivsbrudd eller ved foreldretvister, slik vi også fant i studien om brukererfaringer (Bergflødt et al., 2022). Som vi skal komme tilbake til, må barn og unge, sett i lys av de siste årenes økte produksjonskrav og nye satsingsområder i tjenesten, heller ses som en gruppe som «jobbes aktivt inn døra». Men i hvilke saker og hvordan?

Barn og unge kommer inn gjennom det tilbudet familievernet driver minst med

I kapittel 4 presenterte vi statistikk over barnesamtaler i familievernet og så nærmere på hvilke typer saker barn og unge deltar i. Tallene viser at det er foreldrenes samlivsbrudd som er hovedårsaken til at barn og unge kommer i direkte kontakt med familievern tjenesten. Dette gjenspeiler barn og unges deltakelse både i mekling, kliniske saker og gruppetilbud, hvor hovedtemaet oftest er barnets situasjon i familien. Av alle disse sakstypene er det først og fremst gjennom meklingstjenesten at barn og unge inviteres inn. Interessant nok utgjør mekling i dag kun en tredjedel av det totale arbeidet som utføres i familievernet. Dette betyr at barn og unge hovedsakelig kommer i kontakt med familievern tjenesten gjennom det tjenestetilbudet de driver *minst* med totalt sett.

Ut fra våre intervjuer finner vi at det er større enighet blant terapeutene om å inkludere barn og unge i meklingssaker enn i kliniske saker. Tanken om å involvere barn og unge har altså fått et sterkt fotfeste i meklingssakene. De siste årenes styringssignaler og målkrav betyr også at det å øke antall barn i mekling har blitt prioritert av tjenestene (Barne- og familiedepartementet, 2022). Barns deltakelse i kliniske saker ser imidlertid ut til å være en relativt ny tanke ved majoriteten av de familievernkontorene vi har informasjon om, og synes primært å ha blitt fremmet av ansatte i SKM barn og unge i tråd med Bufdirs opptrappingsplan. I en fersk undersøkelse av kompetansemiljøene fremgår det at ansatte og ledere i familievernet opplever spisskompetansemiljøene som relevante for deres arbeid, og at kvaliteten er god (Rambøll, 2023). I likhet med Rambøll (2023) finner vi at terapeutene opplever SKM barn og unge som et viktig spesialisert miljø å støtte seg på i diskusjonen rundt involvering av barn. I studien om brukererfaringer (Bergflødt et al., 2022) indikerte funnene at mange barn og unge ikke er klar over at familievernkontoret er et sted de kan oppsøke for støtte og hjelp når de opplever relasjonelle vansker. Av særlig interesse er det at SKM barn og unge nå har fått ansvaret for å utvikle nettbasert informasjon rettet mot barn og unge om temaer som samlivsbrudd, foreldrekonflikter og deltakelse i mekling og kliniske saker. For tiden jobber de også med å lage egne invitasjoner til barn for å informere om muligheten for medvirkning i familievernet (Bufdir, 2023).

Barn og unge inn, andre grupper ut?

I tjenesten pekes det på noen strukturelle hindringer som begrenser arbeidet med barn og unges deltakelse på familievernkontorene. Disse hindringene inkluderer begrensninger i fysisk plass, store reiseavstander og oppfatningen om at noen barn og unge foretrekker å snakke med andre voksenpersoner: for eksempel lærere, helsesykepleier eller andre spesialister. Flere av de ansatte uttrykte også bekymring for at familievernet i perioder med mye pågang skal prioritere familier med hjemmeboende barn under 18 år, slik praksisen er i dag (Bufdir, 2021). Noen terapeuter ser at dette vil kunne føre til at flere av de som trenger hjelp med relasjonelle vansker, som par uten barn eller foreldre til voksne barn, ikke får tilbudene de kan ha behov for, gjennom familieverntjenesten. Dette er til tross for at for eksempel det å gå i parterapi før man får barn vil være forebyggende i et lengre løp.

Det økte trykket på å inkludere barn og unge i familievernet trekkes derfor frem som problematisk ved at det kan føre til ekskludering av visse grupper. Blant annet er tjenesten bekymret for at tverrgenerasjonelle problemstillinger og brukergrupper i «begge ender» risikerer å gå tapt: både de eldre og de yngre. Slik Aarset og Rosten (2023, s. 58) viser til, bruker for eksempel mange skeive par lengre tid på å få barn enn heterofile par. Derfor vil det være svært uheldig for denne gruppen at de ved de fleste familievernkontorer ikke får komme til kliniske samtaler før barna faktisk er der. I en del minoritetsgrupper er også betydningen av storfamilien mer fremtredende og behovet for hjelp til flergenerasjonsproblematikk større. En prioritering av familier med barn under 18 år vil dermed potensielt kunne bidra til å forsterke allerede eksisterende ulikheter mellom forskjellige grupper i samfunnet (Aarset & Rosten, 2023).

Barn og unges plass i mekling

Innledningsvis i rapporten viste vi til hvordan barn og unge på den ene siden har lovfestede rettigheter, samtidig som de har behov for beskyttelse og for ikke å tilskrives fullt ansvar. «Barns rett til å bli hørt», slik den er nedfelt i lovverk og brukes i styringsdokumenter, bærer også preg av en slik dobbelthet. Hvordan møter familievernet denne dobbeltheten i mekling?

Barn og unge har en plass i mekling

I kapittel 5 så vi på familievernets tilpasning og tilnærming til barn og unge i meklingssaker, med et blikk på de ansattes forståelser av barnets rettigheter, rolle og involvering i prosessen. I tjenesten finner vi en bred enighet om at barn og unge har en plass i mekling, nesten uavhengig av foreldrenes konfliktnivå. De ansatte erkjenner at barn og unge har rett til å bli hørt, og at deres perspektiv er sentralt for å finne løsninger som er til barnets beste. Videre fremheves viktigheten av at barn og unge får hjelp til å definere sin situasjon, både som del av en familie og som enkeltindivider.

Når barnekonvensjonen fastslår «barns rett til å bli hørt» (§ 12), snarere enn «rett til å delta», kan dette innebære et syn på barn som bare begrenset aktivt handlende, «den som noen må høre for at barnet skal bli hørt» (Strandbu & Thørnblad, 2015, s. 275). Våre funn indikerer at de ansatte i tjenesten opererer med en mer utvidet forståelse av barnesamtalen i form av å se den som en del av barnets utviklingsbetingelser. Dette innebærer å forsøke å forstå barna i lys av deres betydningsfulle relasjoner og sammenhenger (Ulvik, 2015; Eikrem & Andenæs, 2021).

I utgangspunktet er det et skille mellom metodene som brukes i mekling, og de som brukes i parterapi og familieterapi. Samtidig ser det ut til at mekling som praksis i familievernnet i stor grad har forflyttet seg fra en juridisk til en psykologisk diskurs. Kjøs (2017) refererer til dette som en terapeutisk dreining i meklingsfeltet, som går ut på at psykologiske forståelser og bruk av terapeutiske tilnærminger har fått stadig større plass. I kapittel 5 viste vi hvordan ansatte i tjenesten opplevde at meklingsopplæringen har variert de siste årene – «i sving» mellom det juridiske og terapeutiske, samtidig som det terapeutiske synes å ha fått stadig større plass. Dette gjenspeiler en terapeutisk dreining i meklingsfeltet, som bekrefter den spesielle samfunnsposisjonen barn har fått de senere årene (Brock, 2008; Rød, 2010). Denne terapeutiske dreiningen kan videre forklare de av og til uklare skillelinjene mellom mekling og terapi, som vi også finner i intervjuer med brukere av tjenesten (Bergflødt et al., 2022).

Hva er beste praksis for barnesamtaler?

Mye av fagutviklingsarbeidet knyttet til barn og unge i familievernnet har sentrert seg rundt barnesamtaler i mekling. Dette viser at barn og unge er særlig ønsket og tenkt inn i saker med samlivsbrudd og foreldrekonflikt. Ut fra våre intervjuer finner vi samtidig at det er en pågående diskusjon i familievernnet om hva som er «beste praksis» for barnesamtaler.

Endringer i meklingspraksisen, herunder innføring av differensiert meklingsmodell med nye standardiserte rutiner for innkalling, ser ut til å ha ført til en økning i antall barnesamtaler ved noen kontorer og en nedgang ved andre. Vi finner en tendens til at de kontorene som tidligere ikke har hatt for vane å inkludere barn og unge i mekling, har begynt å gjøre det, mens de kontorene som tidligere har hatt høy barnedeltakelse, har opplevd en nedgang som følge av sterkere forsvarlighets-hensyn. Dette er også i tråd med tidligere forskning (Strandbu et al., 2020). Der noen av terapeutene ser på reduksjonen i antall barn i mekling som en uheldig og utilsiktet konsekvens av differensieringsordningen, er det samtidig stor enighet om at det viktigste for familievernnet ikke er å ta inn flest mulig barn, men heller å kunne ivareta de barna som kommer – både under og i etterkant av samtalene på familievernkontoret. Dette er interessant med tanke på pågående endringer på styringsnivå, der resultatkravet for høring av barn i mekling (30 %) er tatt ut og erstattet av nytt styringsparameter og resultatkrav som tilrettelegger for en mer helhetlig styring (Bufdir, 2023). Med andre ord synes ikke lenger antall barn

i mekling å være et «kvalitetsstempel» på familievernets tjenester, men heller kvaliteten på hvor godt barn og unge ivaretas når de er i tjenesten.

Barn og unge i meklingssaker med lavt konfliktnivå

I meklingssakene er det en oppfatning i tjenesten om at man ikke kan treffe barn og unge uten at foreldrene er koblet på. I saker der foreldresamarbeidet fremstår som godt og konfliktnivået er lavt, fremheves barn og unges deltakelse som spesielt betydningsfull. Dette henger sammen med en forståelse blant terapeutene om at det er viktig for barn å ha en god relasjon til sine foreldre. Terapeutenes erfaring er at mange barn derfor er lojale overfor sine foreldre, noe også foreldrene erfarer (Bergflødt et al., 2022). I enesamtaler mellom barn og mekler innebærer dette at «døra» til meklingsrommet aldri lukker seg helt, men står på gløtt ved at de unge ikke glemmer sin lojalitet overfor foreldrene. Derfor er det også viktig at familievernet involverer barn og unge i de tilsynelatende «uproblematiske» meklingssakene, det vil si de sakene der foreldrene fremstår som enige og i stand til å lage avtaler. Dette begrunnes med at foreldrene i slike saker vil være i en bedre posisjon til å kunne ta barnets perspektiv, og at barnet derfor kan oppleve større frihet til å uttrykke seg.

Slik Grøndahl og Skjælaaen (2011) viser til, vil mange foreldre med parproblemer umiddelbart se sammenhengen mellom foreldrekonfliktene og barnas situasjon når dette blir tematisert av en terapeut (s. 129). En slik tematisering kan derfor hjelpe foreldre til å hente seg inn i foreldrerollen igjen. Ifølge flere av de ansatte vi har intervjuet, kan familievernet gjøre mye nyttig forebyggende arbeid i slike saker, dersom familiesituasjonen skulle bli vanskeligere senere. Dette underbygges av funn i Eikrem og Andenæs (2021) sin studie. De har intervjuet både barn og foreldre, som fortalte at det lå en trygghet i å vite at barna kan komme tilbake til mekler om de har behov for det på et senere tidspunkt, som en type innsjekk.

Flere av terapeutene vi har intervjuet, trekker frem spenningsfeltet mellom det sårbare og kompetente barnet i diskusjonen rundt hva det betyr å «høre» barn i mekling, og fremhever betydningen av barnets alder og «mulighetsrommet til å være fleksible». Dette innebærer å tilpasse meklingsprosessen og barnesamtalene etter familiens behov, samt barnets alder og utviklingsnivå. Gjennom å legge til rette for kommunikasjon og forståelse mellom foreldre og barn tar de ansatte sikte på å fremme samarbeid og dialog mellom familiemedlemmene. Her vises det til at noen barn og unge vil ha behov for enesamtaler, mens andre ønsker å ha foreldrene til stede, og at vurderinger av dette skjer i samarbeid med både foreldre og barn. Dette støttes også opp av tidligere studier (Lilledalen et al., 2007).

Barn og unge i meklingssaker med høyt konfliktnivå og vold

Der det er høyt konfliktnivå mellom foreldre etter samlivsbrudd, viser Stokkebekk et al. (2019) at barn og unge trenger tjenester som involverer dem og anerkjenner deres motstand mot foreldrenes konfliktatferd. I den foregående studien av brukererfaringer (Bergflødt et al., 2022) ga foreldrene uttrykk for at familievernets

involvering av barn i konfliktfylte saker hadde bidratt til større forståelse for barnas situasjon, virket konfliktdepende og hadde bidratt til en større grad av løsningsorientering. Tilsvarende syn finner vi blant ansatte i tjenesten, samtidig som det er delte meninger om når i prosessen barnet bør delta i meklings. Våre intervjuer kaster lys over pågående diskusjoner i tjenesten rundt hvilke fremgangsmåter som egner seg best til å ivareta barn og unges rett til både deltakelse og beskyttelse i høykonfliktmekling og risikosaker.

Et par ansatte stilte seg kritiske til avviklingen av BIM-modellen og begrunnet det med at de hadde gode erfaringer med å invitere barn inn til første meklingsstund. Noen så det som ekstra viktig i saker med høyt konfliktnivå. Strandbu et al. (2020) problematiserer at det på styringsnivå er gjort valg om å ikke invitere barn og unge med til første stund i C-meklinger og risikomeklinger. Barns deltakelse i slike saker forutsetter at foreldrene velger å takke ja til flere meklingsstunder utover den ene obligatoriske timen. Når barnet ikke involveres fra starten av, vil det være slik at foreldrene legger premisset for barnesamtalen. En bekymring som reises, er at barn og unge som har behov for å snakke med mekler, ikke får anledning til dette dersom foreldrene ikke ønsker flere meklingsstunder (Strandbu et al., 2020; Salamonsen et al., 2022).

Samtidig viser store deler av vårt materiale at det i en del saker vil være nødvendig at man først og fremst jobber med å få foreldrene med på laget, før barn og unge inviteres med til meklingsstund i konfliktfylte saker. Dette er viktig for å kunne forberede møtet med barnet bedre. For å fremme barns deltakelse på en god måte er det viktig å skape rom som muliggjør bevegelse, positiv utvikling og endring (Gulbrandsen et al., 2012), noe som forutsetter at foreldrene er koblet på. I ekstra fastlåste og kompliserte saker kan barns deltakelse noen ganger bli «rosa ønsketekning», slik en terapeut la det frem, ved at tjenesten ikke er godt nok rustet til å møte og ivareta barna i etterkant av samtalene på familievernkontoret. Dette innebærer saker der familievernet verken kommer i posisjon til å utføre det oppdraget de ønsker, eller har mandat til å jobbe grundig nok med endring i familien.

Som vi beskrev i kapittel 2, har ikke familievernet utrednings- eller beslutningsmyndighet. Det samme gjelder for meklere i familievernet, ved at de ikke har ansvar for sakens opplysning eller for resultatet (Bufdir, 2021c). I slike saker må det vurderes om familievernet kan være inne med et terapeutisk tilbud som er relasjonsorientert og basert på et systemisk perspektiv, eller om saken skal henvises videre til andre instanser.

Hva betyr det å gi et forsvarlig og tilpasset tilbud?

Hva betyr det egentlig å gi et forsvarlig og tilpasset tilbud, for eksempel når temaer som rus og vold kommer på banen? Hvordan skal slike innspill forstås og håndteres? Slik tidligere forskning har vist (Bergflødt et al., 2022; Strandbu & Thørnblad, 2015), og som flere av de ansatte og lederne i tjenesten kom inn på, kan barn og unge bruke sin deltakelse i forbindelse med meklings til å si ifra om

uakseptable omsorgssituasjoner. I et høringssvar til familievernutvalgets utredning (NOU 2019: 20) fremhever blant annet Bufetat region Øst betydningen av samarbeid og ansvarsavklaring opp mot andre tjenester, spesielt i de komplekse og alvorlige sakene. Her vises det til at det i den enkelte sak må vurderes i hvor stor grad familievernet kan være inne med et terapeutisk tilbud som er relasjonsorientert og basert på et systemisk perspektiv. Vi finner stor enighet om dette i tjenesten. Samtidig er et viktig poeng, som fremmes av både ansatte i tjenesten og SKM barn og unge, at man må kunne snakke om og anerkjenne ulike dilemmaer forbundet med barn og unges deltakelse i meklingsprosesser, uten at det blir et argument mot å inkludere barna.

Som tidligere nevnt innebærer familievernets innretning at de ofte står overfor kompleks og alvorlig voldsproblematikk der de må ta stilling til hvordan de skal jobbe videre for å ivareta barna i disse familiene på best mulig måte. De nasjonale føringene om differensiering og digitalisering av meklingspraksisen inngår som en del av arbeidet med å styrke familievernets kompetanse og arbeidsmetodikk i de tyngste foreldrekonfliktsakene. Som et resultat har den standardiserte metoden «prosessmekling i høykonflikt» siden 2018 vært i bruk ved alle landets familievernkontorer (Kåstad et al., 2021). I en undersøkelse av ansatte og ledere i familievern-tjenesten sine erfaringer med og vurderinger av prosessmekling viser resultatene at «8 av 10 mener at differensieringen gir større muligheter til å avdekke risiko for vold, rus eller psykiske vansker, i stor eller noen grad» (Rambøll, 2023, s. 9). Terapeutene vi har intervjuet, fremhevet viktigheten av å være åpne og på tilbudssiden når slike temaer kommer på banen, samtidig som de understreket betydningen av sitt ansvar for å ivareta barn og unge. En del av dette ansvaret ble beskrevet som å hjelpe og følge opp barn og unge med de dilemmaene de kan oppleve når konfliktnivået mellom foreldrene er høyt.

I 2022 vedtok Stortinget nye bestemmelser om samarbeid, samordning, barnekoordinator og individuell plan, jf. Prop. 100 L (2020–2021). Disse lovendringene skal bidra til et tettere og mer aktivt samarbeid mellom de ulike velferdstjenestene som møter barn og unge, både på systemnivå og individnivå. Når familievernets system ikke er godt nok til å sikre at barnas innspill blir fulgt opp på en god måte, fremhever flere av de ansatte viktigheten av å koble på andre instanser. De ansatte er opptatt av at familievernet da ikke bare må henvise videre, men også i samarbeid med barnet og familien kartlegge behov for videre oppfølging.

Barn og unges plass i parterapi og familieterapi

I kapittel 6 så vi på hvordan nysatsingen på barn og unge i familievernet utspiller seg i de kliniske sakene, og hvilke faglige og praktiske dilemmaer de ansatte står overfor. Som i meklingssakene indikerer våre funn at terapeutene ved kontorene i stor grad allerede har barnet med seg indirekte i samtaler med foreldre. Likevel ser vi at den forsterkede oppmerksomheten i tjenesten om barns perspektiver har gitt en fornyet diskusjon blant de ansatte om barnet skal mer inn også i parterapi og familieterapi, samtidig som de fleste er opptatt av å opprettholde skillet mellom disse sakstypene.

Terapeutenes tilnærming i parterapi synes å være forankret i faglige tradisjoner og ideen om å hjelpe paret for parets egen skyld. Dette betyr at terapeutisk arbeid ikke nødvendigvis må ha som hovedformål å tjene barna, men at barna også kan dra nytte av at foreldrene får hjelp. Denne tilnærmingen skiller seg fra en ny tilnærming som fremmes av de ansatte i SKM barn og unge. De ser for seg mindre skarpe skiller mellom barnas og foreldrenes samtaleforløp og argumenterer for at par- og familiesamtaler integreres mer. SKM barn og unge fremmer også en tilnærming der terapeutene hele tiden har barna i fokus, i alle saksforløp og samtalefaser, og helst inviterer barna til å delta mer aktivt i samtalene enn det som gjøres i dag. Dette kan ses som en ny dreining som følge av styringssignaler om at familievernet skal ivareta barns perspektiv i saker som angår dem (Bufdir, 2023). Hvis denne retningen får fotfeste i praksis på familievernkontorene, kan det potensielt føre til en overgang der det blir lagt mindre vekt på paret og deres utfordringer og mer på familien som system – det vil si fra parterapi til familieterapi. En ulempe vi ser med dette, er at faglige og metodiske skiller mellom disse sakstypene potensielt viskes ut, og at foreldre kan ende opp med å få et dårligere tilbud.

Gjennom intervjuer og deltakelse i møter med SKM barn og unge og kontaktpersoner i tjenesten observerte vi at de ansatte var spesielt opptatt av argumenter som kommer fra barn selv om at de ønsker å ta del i prosesser som angår dem selv. I kapittel 6 diskuterte vi dette ut fra Hennum (2015) sin forståelse om at barn i dagens norske samfunn tillegges en symbolsk makt og er del av en moralsk retorikk som ikke krever forklaringer. Å være uenig eller argumentere mot at barn har rettigheter og skal være i sentrum, er ikke moralsk legitimt, spesielt ikke innenfor fag- og praksisfeltet som jobber med familier og barn. Dette er en etablert diskurs som tas for gitt i samfunnet, og derfor ligger det en symbolsk og usynlig makt i barnet: «nettopp den manglende anerkjennelse av at barn er del av et dominansforhold, gir dem stor legitimitet. De kan derfor *brukes* til noe» (Henum, 2015, s. 125, vår utheving).

Å tillegge barn egenverdi, gi dem mulighet til å handle og sørge for at de har det best mulig, er i tråd med den nåværende kulturelle, moralske og samfunnsmessige oppfatningen av barn (Beck & Beck-Gernsheim, 2002; Brock, 2008; Hennum, 2015; Rød, 2010). Likevel er det viktig å heve blikket og se hvilke diskurser man er en del av i slike debatter, spesielt når tjenester og praksiser formes etter disse diskursene. Barnet blir et kraftfullt symbol (jf. Hennum, 2015), noe som gjør det moralsk nærmest umulig å være uenig i at barn og unge skal ha større innflytelse. Nettopp derfor kan det være viktig å «skynde seg langsomt» når slike nye diskurser og praksiser skal implementeres. Sentrale spørsmål i denne forbindelse er hva man risikerer å miste i parterapi dersom barnet også skal inn, og hvilke konsekvenser det kan ha for barnet og for paret.

Som Hennum (2015, s. 131) påpeker, ser det ut til at vi får en tendens til å ville styrke relasjonene mellom foreldre og barn, når de voksne relasjonene fremstår som ustabile og skjøre. En dreining der barns perspektiver får større plass i familieverntjenesten, og barn eventuelt også tar mer del i par- og familieterapi, kan slik

ses i sammenheng med at den frittstående kjernefamilien bestående av mor, far og barn langt på vei har mistet sin hegemoniske stilling. Dette kommer som følge av blant annet bedre muligheter for skilsmisse og kvinners yrkesdeltakelse (Hennum, 2015, s 131). Når parrelasjonen mellom de voksne i mindre grad er den stabile enheten, blir den relasjonen foreldrene hver for seg har til barnet, det stabile i familiebildet. Barna blir dermed de stabile partnerne i relasjonene med sine foreldre. Av den grunn ser det ut til at barna tillegges ekstra verdi (Beck & Beck-Gernsheim, 2002; Hennum, 2015, s. 131). Et spørsmål i denne forbindelse er hvorvidt barnet skal og bør tillegges dette relasjonelle ansvaret i familien. Kan det være at en forskyvning mot mindre parterapi og mer familierapi vil forsterke barnets ansvar og rolle som «limet i familien»?

Barn og unge som «selvstendige brukere»?

Det pågår for tiden diskusjoner om hvilke tilbud familievernnet skal gi til barn og unge, og videre hvordan tjenesten kan utvikles for å ivareta barn og unge som «selvstendige brukere». Slik vi til nå har vist, kan barn og unge involveres på ulike måter og på flere nivåer i familievernnet, både ved foreldres samlivsbrudd og i andre familiesaker. En utvikling vi ser i feltet, er at barn og unge i større grad «jobbes aktivt inn døra» og mottar egne tilbud, som også speiler en ønsket dreining gjennom nye målkrav og satsingsområder i tjenesten. Hvilke konsekvenser kan den økte vektleggingen av barns medvirkning få for fremtidig fagutvikling og prioriteringer i tjenesten?

Egne tilbud til barn og unge: brudd med en systemisk fagtradisjon?

I kapittel 7 tok vi for oss egne tilbud til barn og unge som er utviklet i familievernnet-tjenesten, og pågående diskusjoner og dilemmaer rundt dette arbeidet. Eksempler på slike tilbud er barnegrupper i etterkant av skilsmisse, tilbud til ungdom med foreldreproblematikk eller psykososiale vansker og utadrettet arbeid mot minoritets-ungdom. Slike tilbud er en måte å gjøre familievernnet mer kjent på i brukergruppen, og samtidig får man mer kunnskap om tilpasningsbehovet for dagens ungdom spesielt.

Ut fra våre intervjuer med ansatte og ledere i tjenesten kan det se ut til at det dominerende søkelyset på barns rettigheter og brukarmedvirkning skaper en usikkerhet med hensyn til et familierapeutisk felt som vektlegger systemisk arbeid med relasjoner. Flere trekker veksler på den nye diskursen om barn som selvstendige aktører med egne livsprosjekter og behov. Dette er en utvikling som er vanskelig for tjenesten å tilpasse sitt relasjonelle arbeid. Andre ser imidlertid på tjenestens faglige og systemiske tilnærming som velegnet for å møte barn og unge som tar kontakt på selvstendig grunnlag, blant annet ved at det kan hjelpe familievernnet med å nå ut til, og «koble seg på», familier og foreldre som hittil i liten grad har benyttet seg av tjenesten. I tillegg er det flere som peker på hvordan familievernnetts metodiske tilnærming kan hjelpe barn og unge til å kontekstualisere sine erfaringer.

I diskusjoner om barns psykososiale utvikling og familierapi som fag har det blitt reist spørsmål om hvorfor familierapi ikke er en mer utbredt form for terapi og mer faglig diskutert. Mæhle (2000) er blant de som argumenterer for at familierapi, med samspill og gjensidig forståelse i familien i fokus, er spesielt egnet til å hjelpe barn og unge som sliter med seg selv og sine relasjoner. Utviklingspsykologien beskriver og vektlegger hvordan barn utvikler sin selvforståelse gjennom samhandling med andre, spesielt sine nærmeste, der barnet skaper en fortelling om seg selv og utvikler et selv bilde basert på det de har observert og opplevd (Stern, 1985). Øvreeide (2009) argumenterer for at det å tilby samtaler til barn når foreldrene allerede har vært eller er involvert i et saksforløp på familievernkontoret, kan styrke barnas selvforståelse. I vårt materiale fremhever terapeutene viktigheten av slike samtaler som kan hjelpe barna, enten alene eller i samspill med foreldrene, med å forstå og gi mening til sin egen situasjon. Både terapeuter og foreldre til barn som har fått hjelp, forteller at den systemiske og relasjonelle tilnærmingen i familievernet er godt egnet til å hjelpe hele familien når barn og unge opplever vanskeligheter. Om barna skal inn på familievernkontoret, er en faglig avveining terapeutene gjør, og i de fleste tilfeller gis barna et annet tilbud enn hva foreldrene mottar.

«Selvstendige brukere» som misvisende begrep

Vårt materiale viser en betydelig oppslutning blant ansatte i tjenesten om at barn og unge som kommer til familievernkontoret, enten alene eller med familien, skal møtes og jobbes med som del av et familiesystem. Dette fordrer en relasjonell tilnærming i samtalene. Samme tankegrunnlag finner vi også ved Familievernkontoret Oslo Nord, selv om kontoret skiller seg ut ved at de har tilpasset tjenesten for å rekruttere flere selvstendige unge brukere med etnisk minoritetsbakgrunn. Her er blant annet tanken at det jobbes selvstendig med ungdommene i dag for at de i fremtiden skal benytte seg av familievernets frivillige tilbud, samtidig som det å jobbe med ungdommene ses som en viktig vei inn til de familiene som i dag ikke benytter tjenesten.

I ungdomsarbeid, der terapeutene kun møter ungdommen, legges det vekt på det relasjonelle. Det antas at når ungdommen har det bedre, vil det føre til en bedring for hele familien. De ansatte i tjenesten trekker frem unge mellom 16 og 20 år som en «ny» gruppe som tar mer kontakt med familievernet, og som kan dra nytte av tjenestens tilbud. Tematikken som går igjen i disse sakene, er oppgjør med foreldrene og utfordrende relasjoner. Felles for alle disse sakene er at foreldrene i mer eller mindre grad er påkoblet. Selv når barn og unge tar kontakt på eget initiativ, er terapeutene i vårt materiale tydelige på at de ser på det å kunne jobbe relasjonelt som sin viktigste metode og terapeutiske styrke for å kunne skape positiv endring, både for den enkelte og for familien.

I satsingen på barn og unge som en gruppe som mottar egne tilbud i familievernet, vil det være viktig med juridiske og faglige vurderinger av blant annet foreldres innsynsrett og når det er nødvendig og ikke at foreldrene samtykker. Foreldre har som hovedregel rett til innsyn i barnets journal når barnet er under 16 år, jf.

familievernkontorloven § 12. Dette kan innebære utfordringer og dilemmaer når barn under 16 år betror seg til terapeuter, ettersom det ikke foreligger klare nok retningslinjer for dette i dag. I en del hørings svar til familievernutvalgets forslag om at barn og unge skal kunne ta kontakt med tjenesten som selvstendige brukere uten foreldres samtykke (NOU 2019: 20), problematiseres dette. Vi finner at det uavhengig om foreldrene deltar i samtaler eller ikke, er viktig at de er påkoblet, ettersom barna har dem med seg i sin bevissthet og lojalitet.

Videre fordrer satsingen på egne tilbud til barn og unge en nærmere vurdering av familievernets ressurser, både i form av tid- og arenafleksibilitet og hvorvidt disse er ideelle for å kunne tilby likeverdige tjenester til barn og unge i hele landet. Her kan Oslo Nord-kontorets særstilte satsing ses som svært ressurskrevende og lite overførbar til en tjeneste som allerede opplever stor pågang. Særskilte satsinger vil riktignok kreve ekstra ressurser. Likevel er det ikke tvil om at nettopp familievernets relasjonelle tilnærming har en egenverdi man ikke nødvendigvis finner i andre tjenester hvor barn og unge kan henvende seg.

Når det på styringsnivå og i lovforslag snakkes om barn og unge som «selvstendige brukere», gjenspeiler ikke dette det relasjonelle arbeidet i familievernet, der arbeidet med barn og unge alltid foregår i en kontekst og «med døra på gløtt». Vi stiller spørsmål om hvorvidt begrepet kan føre til en misvisende tolkning og potensiell dreining mot mer individfokusert arbeid.

Mellom diskurs, praksis og styring

I denne rapporten har vi tatt for oss familievernets tilpasning og tilnærming til barn og unge som brukere. Som vi har vist, er dette et felt som berører flere viktige spørsmål i dagens samfunn, inkludert synet på barn, barns rettigheter og behov for beskyttelse samt en stadig større oppmerksomhet om betydningen av barns medvirkning. Fra å være en tjeneste som i hovedsak har hatt voksne som brukere, ser vi at det i dag er større åpenhet og tilrettelegging for å ta barn og unge fysisk inn familievernets dører. Dette ser vi også i de siste årenes styringssignaler og målkrav, som har vært rettet mot å heve familievernets kompetanse og trygghet med tanke på å involvere flere barn i meklings og terapi. Familievernet er altså en tjeneste som er i kontinuerlig forandring, der endringsprosesser i skjæringspunktet mellom diskurs, praksis og styring naturlig nok kan oppleves kaotisk. Likevel finner vi at terapeutene står støtt i sitt fagfelt og tolker og forankrer sitt mandat og handlingsrom innenfor den systemiske og relasjonelle tilnærmingen tjenesten er tuftet på: med familiesystemet i fokus.

Basert på sin faglige og metodiske forankring bygger familievern tjenesten sin tilnærming på en forståelse av at alle familiemedlemmer påvirker og påvirkes av hverandre. I denne sammenhengen betraktes barn og unge som en integrert og ufravikelig del av familien. En gjennomgående tanke i tjenesten er at man ved å hjelpe ett eller flere familiemedlemmer vil kunne bidra til endring og positiv utvikling

for hele familien. Dette gjelder enten det er foreldre eller par som søker hjelp, barn og unge som oppsøker tjenesten alene, eller om hele familien kommer samlet.

Vi finner at tjenestens systemiske perspektiv gir romslighet og fleksibilitet når det gjelder å inkludere eller ikke inkludere bestemte familiemedlemmer i mekling og familierapeutisk arbeid. Terapeutene gjør en rekke skjønnsmessige vurderinger, samtidig som brukernes ønsker og preferanser hele tiden tillegges stor vekt. Avgjørelser om å inkludere barn og unge i slike saker avhenger av etablerte praksiser, terapeutenes erfaring med å arbeide med denne aldersgruppen samt hvor komfortable de er med å håndtere barn og unges spesifikke behov og utfordringer.

Familievernets ressursituasjon tilsier samtidig at noen brukergrupper må prioriteres foran andre (Rosten et al., 202, s. 133). Å inkludere flere barn og unge i familievernet, enten i mekling eller ved at de gis et eget tilbud, er derfor et viktig ressurssspørsmål ettersom mange kontorer i dag har kapasitetsutfordringer. Som studien har vist, innebærer allerede prioriteringen av familier med hjemmeboende barn under 18 år at noen brukergrupper ekskluderes. En ytterligere satsing og styrking av arbeidet med barn og unge vil i enda større grad presse frem spørsmålet om hvem tjenesten skal være for. Vil det bli en tjeneste som i større grad er for barn og unge enn for voksne som lever i relasjoner?

Også sett opp mot andre prioriteringsområder i familievernertjenesten, som mangfoldsarbeidet, ser vi at det ligger noen begrensninger i hva man kan forvente at en tjeneste skal klare å romme uten at det tilføres nye ressurser, eller uten at andre områder må nedprioriteres. Skal familievernet oppnå målet om en likeverdig og helhetlig tilnærming, vil det i fremtiden være viktig at det på styringsnivå legges til rette for en viss balanse som sikrer inkludering av relevante grupper, samtidig som det tas hensyn til tjenestens ressursituasjon.

Implikasjoner for videre tjenesteutvikling

Denne studien reiser flere spørsmål som krever ytterligere utforskning og refleksjon i familievernets tilpasning til barn og unge som brukere, som bør tas med i betraktning i videre tjenesteutvikling.

Blant disse spørsmålene er: Hva vil en eventuell dreining mot barn gjøre med tjenesten på sikt, og hvordan vil synet på både foreldre og barn påvirkes? Er det en risiko for at andre grupper blir skjøvet ut, og hvordan kan eventuelle prioriteringer håndteres?

Med hensyn til et forebyggingsperspektiv som står sterkt i tjenesten, spør vi også hvordan perspektivet på voksne og voksnes parforhold kan styrkes for å forebygge skilsmisser. Et spørsmål i forlengelsen av dette er om og hvordan barn skal involveres i slike prosesser.

Videre bør implikasjonene av spisskompetansemiljøenes agenda i tråd med Bufdirs retningslinjer diskuteres. Er det tenkt at dette skal være de områdene som prioriteres i familievernnet? Kan det få uintenderte konsekvenser for praksisfeltet? Selv om spisskompetansemiljøet for blant annet barn og unge i familievernnet fremstår faglig relevant blant de ansatte, blir parterapi og familieterapi trukket frem som en viktig del av familievernets kjerneoppgaver og hverdag, og det er et felt terapeutene ønsker å videreutvikle. Dette reiser spørsmål om hvem familievernnet skal være for, og hvilke oppgaver som skal prioriteres.

Det er også viktig å vurdere familievernets samarbeid med andre tjenester og overlapp mellom disse. Bør alle tjenester jobbe med barn? Kan familievernnet i enda større grad samarbeide med tjenester som har større ressurser og kapasitet for å ivareta barns individuelle behov? Familiens hus er her en tjeneste som jobber for å tilby barn, unge og deres familier et lett tilgjengelig og helhetlig tilbud. Er dette en tjeneste familievernnet i enda større grad kan samarbeide med?

En annen utfordring er å vurdere hva som best hjelper barn når de opplever utfordringer i familien. Hvordan kan barnet ses som del av en større helhet, og hvilket ansvar skal tillegges barn når det gjelder foreldrenes utfordringer? Er det barnets ansvar at foreldre skal ha det bra? Våre informanter fremhever viktigheten av en balanse mellom å ivareta barns rettigheter og samtidig opprettholde familiens helhet og dynamikk.

De juridiske rammene og føringene for inkludering av barn i familievernnet innebærer også egne dilemmaer som må håndteres i praksisfeltet. I videre tjenesteutvikling er det viktig å vurdere etiske aspekter knyttet til barns autonomi og foreldres innsynsrett, både i mekling og terapiprosesser. Hvis barn i større grad skal kunne oppsøke tjenesten på selvstendig grunnlag, kan det oppstå utfordringer med hensyn til informasjonsdeling og samtykke fra foreldrene.

En overordnet diskusjon om barns involvering avdekker prinsipielle spørsmål og dilemmaer som berører feltet. Samlet sett er det avgjørende å ta hensyn til de ulike implikasjonene og utfordringene som reises i denne studien, for å sikre en fremtidig tjenesteutvikling som møter behovene til både barn under 18 år og deres familier og andre brukergrupper. Dette krever kontinuerlig refleksjon, forskning og samarbeid for å utvikle en mer helhetlig tjeneste som tar hensyn til barns rettigheter og behov, samtidig som den støtter foreldre og familier av ulike slag.

Summary

Increased attention on children's rights and needs has led to greater emphasis on their inclusion and participation in decisions that concern them. The overall aim of this report is to explore how the Family Counselling Services (FCS) adapt its approach to promote the participation of children and youth. Employing a qualitative research methodology, this study addresses how FCS therapists interpret and perceive their mandate and agency when it comes to upholding the ideals of "children's participation" and "children's perspective" in clinical practice. Additionally, it aims to explore the professional and methodological challenges that arise from this endeavor.

Data Material and Method

The report is based on comprehensive and complex data material consisting primarily of interviews. The data material forming the basis for this report includes interviews with a total of 40 employees and managers across 15 family counselling offices, as well as interviews with employees in the specialist competence team for children and youth (SKM) in the FCS. In addition, we have attended several gatherings and group-meetings arranged by SKM. Furthermore, the report includes interviews with 26 parents of children and youth who have received services from the FCS, or who have sought assistance from the FCS regarding their children.

Children and Youth Within the System

We find that children and youth seldom frequent the FCS's offices. When compared to adults, they have less contact with the FCS, and when they are invited in, it is often in the context of parental separation or disputes. The mediation service serves as the primary platform for direct involvement of children and youth. Currently, mediation accounts for only one-third of the overall workload in the FCS, implying that children and youth primarily encounter the FCS through the service they provide the least overall.

Inclusion of children and youth in different counselling settings appears to be a relatively new practice at several family counselling offices. Among the external and structural limitations mentioned in connection with children's participation are long travel distances, limited space availability and the fact that children and youth may perceive other adults as more relevant conversation partners. Additionally, therapists address language and cultural difficulties that children in minority families may face, which necessitate the provision of more locally tailored services.

Children and Youth in Mediation

There is an overwhelming consensus among FCS therapists that children and youth play a crucial role in mediation settings, almost regardless of the level of conflict between parents. Therapists recognize and uphold children's rights to

participate. Furthermore, they emphasize helping children and youth with defining their position within the family unit and as individuals. Changes in the professional mediation practice have resulted in increased levels of child participation at some family counselling offices. However, offices that previously had high child participation have experienced a decrease as the prudence of this practice has come under greater scrutiny. Nonetheless, there is a general consensus within the FCS that any inclusion of children and youth must come as a result of an ethical consideration, rather than aiming to include as many as possible.

Mediation Cases with Low Conflict Levels

Therapists find that children and youth often display loyalty towards their parents. In cases where parents are capable of reaching agreement, it is deemed important to include children and youth in mediation. This is justified by the fact that, in such instances, parents are more likely to be receptive to understanding the child's perspective, which in turn enables the children to express themselves more freely.

Mediation Cases with High Conflict Levels and Violence

Within the FCS, ongoing discussions revolve around determining the best suitable procedures to uphold children and youth's rights to participation as well as protection in high-conflict mediation. There is a concern that children and youth who require the opportunity to communicate with a mediator may miss out if they do not attend the initial session and if their parents decline more mediation sessions. Simultaneously, in some highly conflictual cases it is recognized as necessary to prioritize working with parents first, in order to create a more conducive environment for the participation of children and youth.

In highly entrenched and complicated cases, the FCS does not always possess the mandate or sufficient resources to adequately follow up and safeguard children and youth. In such instances, consideration must be given to whether the case should be referred to other services. Therapists emphasize that the FCS, in addition to handling the case, should identify the need for further follow-up in cooperation with the child and their family. This presupposes that the FCS has a comprehensive overview of and knowledge about other relevant services, and that these services are also familiar with the FCS.

Children and Youth in Couples and Family Counselling

The growing emphasis on children's participation has sparked a debate within the FCS regarding the extent to which children and youth should be included in couples and family counselling. Therapists recognize the potential benefits of involving children and youth in these cases, while also wanting to maintain a clear distinction between the different types of counselling. A new and more integrated approach to couples and family counselling has been proposed by the specialist competence team for children and youth in the FCS. This approach aims to give children more space and attention throughout all stages and phases of the therapeutic process, potentially leading to a shift from predominantly couples

counselling to a greater focus on family counselling if embraced by the therapists in the FCS.

Specialized Services for Children and Youth

The FCS has developed a range of services specifically tailored to meet the needs of children and youth. These services include support groups for children following divorce, different interventions for youth facing parental challenges or psychosocial difficulties, and outreach initiatives targeting minority youth. Our research findings indicate that therapists at the family counselling offices are committed to engaging and working with children and youth within the context of a family system, whether they attend sessions alone or with their family. This approach ensures that the support provided for children and youth remains grounded in the Systemic Family Therapy approach typically applied by the FCS.

When referring to children and youth as “independent users” in governance and legislative proposals, we question whether this adequately conveys the relational nature of the work carried out by the FCS. It raises concerns about potential misinterpretations and a potential shift towards a more individual-focused approach.

Between Discourse, Practice and Governance

As a service that traditionally catered primarily to adults, the FCS is now shifting to an increased openness and facilitating the inclusion of children and youth. This shift can be attributed to governance signals in recent years, emphasizing the importance of involving children in mediation and counselling. Despite ongoing changes and processes at the intersection of discourse, practice and governance, we find that therapists within the FCS remain firmly in their field, interpreting and aligning their mandate and scope of action within the foundational approach of the service: with the family system in focus.

The systemic and relational perspective applied by the FCS allows it to be accommodating and flexible in terms of including family members. Decisions regarding the involvement of children and youth vary based on established practices, ethical considerations, therapists’ experience with the age group, and their level of comfort in addressing the specific needs and challenges of children and youth.

Implications for Further Service Development

The resource situation of the FCS suggests that certain user groups need to be prioritized over others. In order to achieve the goal of an equitable and comprehensive approach, it will be important for strategic-level governance to facilitate a certain balance that ensures the inclusion of relevant groups while considering the FCS’s resource situation.

The study raises important questions about the FCS's adaptation to children and youth as users, which should be considered in any further development of the service:

- How will a shift towards more child consultations in the FCS impact the service in the long run, and is there a risk of other relevant groups being deprioritized in the process?
- How can children and youth be best assisted when experiencing difficulties within the family, and what responsibility should they be given regarding their parents' challenges?
- How can collaboration between the FCS and other services be improved to meet the needs of children and youth? Should all services work with this group?
- If children and youth are to have greater autonomy in contacting the FCS, how should legal and ethical considerations be addressed in practice, such as information sharing and parental consent?
- Is the intention to prioritize the area of specialized competence teams in the service? What unintended consequences may arise from not establishing such a competence team in the area of couples counselling, which currently constitutes the majority of counselling services in the FCS?
- How can the perspective on adults and adult relationships be strengthened in the service with regard to preventing divorces? Is it appropriate for children to be involved in such processes, and if so, how?

Litteratur

- Anderson, H. & Goolishian, H. A. (1988). Human systems as linguistic systems: Preliminary and evolving ideas about the implications for clinical theory. *Family Process*, 27(4), 371–393.
- Ask, H. & Kjeldsen, A. (2015). *Samtaler med barn* (rapport 2015:4). Folkehelseinstituttet.
- Barlund, T. (2015). Barnets deltakelse i meklinger på familievernkontoret. *Kritisk juss*, 41(2), 64–86.
- Barne- og familiedepartementet. (2022). *Tildelingsbrev til Bufdir 2022*.
- Barne- og familiedepartementet. (2023). *Tildelingsbrev til Bufdir 2023*.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). (2017). *Fagutviklingsplan – Familievernets arbeid med prioriterte oppgaver*. Seksjon for familie og oppvekst.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). (2021a). *Årsrapport 2021*.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). (2021b). *Bufdirs arbeid med forskning 2021*.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). (2021c). *Høringsuttalelse fra Bufdir til NOU 2020: 14 Ny barnelov Innledning*.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). (2021d). *Mekling etter ekteskapsloven og barneloven*. Rundskriv 10/2021.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). (2022a). *Årsrapport 2022*.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). (2022b). *Disponeringsbrev 2022*.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). (2023). *Disponeringsbrev 2023*.
- Barneloven. (1981). *Lov om barn og foreldre* (LOV-1981-04-08-7). Lovdata.
- Barneombudet. (2012). *Barnas stemme stilner i stormen. En bedre prosess for barn som opplever samlivsbrudd* (rapport).
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization: Institutionalized individualism and its social and political consequences*. SAGE Publications.

- Bergflødt, M. M., Bossy, D. & Gundersen, T. (2022). *Møter med familievernnet. Brukeres erfaringer og opplevelser av familievern tjenesten* (NOVA Rapport 7/22). NOVA, OsloMet.
- Bergman, A.-S. & Rejmer, A. (2017). Parents in child custody disputes: Why are they disputing? *Journal of child custody*, 14(2–3), 134–150.
- Bredal, A. & Visle, C. (2017). *Familierettete tjenester i et flerkulturelt samfunn. Erfaringer fra familievernnet og andre hjelpeinstanser* (NOVA Rapport 5/2017). NOVA, OsloMet.
- Brock, A. (2008). Menns og kvinners foreldreskap etter et samlivsbrudd. I P. Bø & B. O. Rappana (Red.), *Utfordrende foreldreskap – under ulike livsbetingelser og tradisjoner*. Gyldendal Akademisk.
- Callaghan, J. E. M., Fellin, L. C., Alexander, J. H., Mavrou, S. & Papathanasiou, M. (2017). Children and domestic violence: Emotional competencies in embodied and relational contexts. *Psychology of Violence*, 7(3), 333.
- Carr, A. (2014). The evidence base for family therapy and systemic interventions for child-focused problems. *Journal of family therapy*, 36(2), 107–157.
- Chapple, A. (1999). The use of telephone interviewing for qualitative research. *Nurse Researcher (through 2013)*, 6(3), 85.
- Dittman, S., Larsen, L. & Holt, T. (2021). Foreldre underrapporterer om konflikter og utfordringer i forkant av mekling. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 58(9), 766–775.
- Eikrem, T. (2021, 24. oktober). *Hva er familieterapi?* Norsk psykologforening. <https://www.psykologforeningen.no/publikum/videoer-om-psykisk-helse/videoer-om-livsutfordringer/hva-er-familieterapi>
- Eikrem, T. & Andenæs, A. (2021). Barns deltakelse i skilsmissemekling. *Barn – forskning om barn og barndom i Norden*, 39(2–3), 2535–5449.
- Ekteskapsloven (1993). *Lov om ekteskap* (LOV-1991-07-04-47). Lovdata.
- Ellila, A. N. & Bovoli, I. V. (2009). *Følelser i parterapi – en nøkkel til endring*. Universitetet i Bergen.
- Familievernkontorloven (1998). *Lov om familievernkontorer* (LOV-1997-06-19-62). Lovdata.
- Fauske, U. (2014). Hva mener barn er nyttig hjelp i familieterapi? *Fokus på familien*, 42(3), 226–244.

- Fosco, G. M., Xia, M., Lynn, M. G. & Grych, J. H. (2016). Triangulation and parent–adolescent relationships: Implications for adolescent dating competence and abuse. *Journal of Research on Adolescence*, 26(3), 524–537.
- Frønes, I. (2011). *Moderne barndom* (3. utg.). Cappelen Damm Akademisk.
- Government, Australia. (1998). *Child inclusive practice in family and child counselling and family and child mediation* (rapport).
- Grøndahl, A.-B. & Skjælaaen, K. (2011). Barna har en plass i familieverket. *Fokus på familien*, 39(2), 125–134.
- Gulbrandsen, L. M., Seim, S. & Ulvik, O. S. (2012). Barns rett til deltakelse i barnevernet: Samspill og meningsarbeid. *Sosiologi i dag*, 42(3–4), 54–78.
- Gulbrandsen, W. (2015). Meklingsstrategier i møte med det konfliktfylte. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 52(2).
- Gullestad, M. (2006). Barndom i Norge. *Barn – forskning om barn og barndom i Norden*, 24(2), 41–56.
- Harold, G. T. & Sellers, R. (2018). Annual research review: Interparental conflict and youth psychopathology: An evidence review and practice focused update. *Journal of child psychology and psychiatry*, 59(4), 374–402.
- Hartzell, M., Seikkula, J. & von Knorring, A.-L. (2009). What children feel about their first encounter with child and adolescent psychiatry. *Contemporary family therapy*, 31(3), 177–192.
- Heggdalsvik, I. K. (2020). Fastlåste foreldrekonflikter: En analyse av familieterapeuters skjønnsutøvelse i saker med høy konflikt. *Fokus på familien*, 48(2), 74–95.
- Helle, J. & Johannessen, R. (2007). Fra ny kunnskap til integrert kunnskap? – Ufordringer i møtet mellom to ulike teoretiske og metodiske tilnærminger i arbeid med voldsproblematikk i familieverket. *Fokus på familien*, 35(4), 312–326.
- Helsedirektoratet. (2022). *Samarbeid om tjenester til barn, unge og deres familier* (Nasjonal veileder).
- Hennum, N. (2015). Makten i barnet. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 92(2), 125–138.
- Henriksen, J. E. & Hydle, I. (2016). Participatory handling of conflicts in Sámi areas. *International Social Work*, 59(5), 627–639.

- Hognestad, H. (2018). Involvering av barn: et essay om barn i voksne konflikter. *Fokus på familien*, 46(1), 40–52.
- Holthe, J. F., Kristiansen, L., Sundet, R. & Ness, O. (2017). Parterapiens historie. I O. Ness (Red.), *Håndbok i parterapi*. Fagbokforlaget.
- Huglen, I., Hidalgo, W., Young, M. & Stokkebekk, J. (2020). Sterke barn i to hjem: Resiliensorientert familieterapi med skilte familier i vedvarende konflikt. *Fokus på familien*, 48(4), 231–251.
- Karlsen, L. I. & Andersen, A. J. W. (2015). Bør parterapi være en del av tilbudet innen psykisk helsevern for barn og unge? *Fokus på familien*, 43(3), 215–234.
- Kjøs, P. (2017). Obligatorisk foreldremekling i høykonfliktsaker. En kvalitativ studie [Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo]. DUO vitenarkiv. <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-58303>
- Kolltveit, Y. & Lorås, L. (2019). Married couples' descriptions of good relationships: A qualitative study. *Scandinavian Psychologist*, 6(2). <https://doi.org/10.15714/scandpsychol.6.e2>
- Kopperud, E. (2008). «... hva gjør vi med barna ...?» – Diskurser om barn og samlivsbrudd i familievernnet. *Fokus på familien*, 36(4), 317–333.
- Kopperud, E. (2017). *Når barn opplever samlivsbrudd*. Presentasjon på fagdag for helsesøstre i Aust-Agder.
- Krogh, P. M. (2022). «Det handlet om mer enn bare å si de ordene». En kvalitativ studie av barns deltagelse i mekling, sett i lys av anerkjennelse og medvirkning [Doktorgradsavhandling, NTNU]. NTNU Open. <https://hdl.handle.net/11250/3001911>
- Kummen, T. (2016). *Familievernets historie*. Bufdir.
- Kåstad, H., Halvorsen, K. & Samsonsens, V. (2021). Standardisering og profesjonelt skjønn i høykonfliktmekling: En kvalitativ undersøkelse av meklernes erfaringer med prosessmekling i høykonfliktsaker. *Fokus på familien*, 49(4), 285–302.
- Lansky, D. T., Swift, L. H., Manley, E. E., Elmore, A. & Gerety, C. (1996). The role of children in mediation. *Mediation Quarterly*, 14(2), 147–154.
- Lilledalen, G., Solevåg, A., Middelborg, J., Tindberg, J. W. & Lang, N. (2007). Tryggere barndom. Parterapi – en nyttig tilnærming for barn som lever med vold i familien. *Fokus på familien*, 35(4), 292–311.
- Lobatto, W. (2002). Talking to children about family therapy: A qualitative research study. *Journal of family therapy*, 24(3), 330–343.

- Lunke, E. B. & Johnsson, E. (2019). *Tilgjengelig familievern. En analyse av befolkningens tilgang til Familieverntjenesten* (TØI-rapport 1714/2019). Transportøkonomisk institutt.
- Meld. St. 24. (2015–2016). *Familien – ansvar, frihet og valgmuligheter*. Barne- og likestillingsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-24-20152016/id2483146/>
- Middelborg, J. & Samoilow, D. K. (2014). *Tryggere Barndom: et behandlingsperspektiv på vold i Familien*. Gyldendal akademisk.
- Midtstigen, P. & Vik, G. (2007). «oss står att liksom i eit anna land» – Dialog med barn når foreldrene er i konflikt. *Fokus på familien*, 35(1), 20–35.
- Mæhle, M. (2001). Bruken av barnespesifikk kunnskap i familierapi. *Fokus på familien*, 29(1), 3–21.
- Nilsen, W., Skipstein, A. & Gustavson, K. B. (2012). *Foreldrekonflikt, samlivsbrudd og mekling: Konsekvenser for barn og unge* (rapport 2012:2). Folkehelseinstituttet.
- NOU 2019: 20. (2019). *En styrket familietjeneste. En gjennomgang av familieverntjenesten*. Barne- og familiedepartementet.
- NOU 2020: 14. (2020). *Ny barnelov. Til barnets beste*. Barne- og familiedepartementet.
- Prop. 100 L (2020–2021). *Endringer i velferdstjenestelovgivningen (samarbeid, samordning og barnekoordinator)*. Kunnskapsdepartementet.
- Rambøll. (2023). *Kartlegging av erfaringer med og vurderinger av kompetansemodellen og prosessmekling i familieverntjenesten og statlig barnevern* (rapport). Rambøll Management Consulting.
- Rober, P. (1998). Reflections on ways to create a safe therapeutic culture for children in family therapy. *Family Process*, 37(2), 201–213.
- Roseneil, S., Crowhurst, I., Hellesund, T., Santos, A. C. & Stoilova, M. (2020). *The tenacity of the couple-norm: Intimate citizenship regimes in a changing Europe*. UCL Press.
- Rosten, M. G., Øverli, I. T. & Gundersen, T. (2020). *Truffet av volden. Familievernets arbeid med vold i nære relasjoner* (NOVA Rapport 7/20). NOVA, OsloMet.
- Rød, O. (2010). Barns deltakelse i mekling og samværssaker – Barnehøringsmodellen som metode. *Fokus på familien*, 38(2), 116–134.

- Rød, P. A., Ekeland, T.-J. & Thuen, F. (2008). Barns erfaringer med konfliktfylte samlivsbrudd: Problemforståelse og følelsesmessige reaksjoner. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 45(5), 555–562.
- Salamonsen, A., Thørnblad, R. & Strandbu, A. (2022). Diskursive kamper? Mekleres ulike forståelser av barns rett til å høres i obligatorisk familiemekling ved foreldres samlivsbrudd. *Fokus på familien*, 50(3), 213–233.
- Samsonsen, V., Heggdalsvik, I. K. & Iversen, A. C. (2022). Samarbeidsutfordringer mellom familievern og barneverntjenester i saker med høy grad av foreldrekonflikt – en kvalitativ studie. *Fontene forskning*, 15(2), 17–29.
- Sandberg, K. (2004). Inkorporeringen av FNs barnekonvensjon i norsk rett. *Kritisk juss*, 30(4), 316–329.
- Sandbæk, M. (2004). Barn i hjelpeapparatet – kompetente og sårbare aktører. *Nordisk sosialt arbeid*, 24(2), 98–109.
- Seeberg, M. L. (2007). Utenfor den nasjonale kroppen: barn/asylsøker. *Norsk tidsskrift for migrasjonsforskning*, 8(2), 35–48.
- Selvini, M. P., Boscolo, L., Cecchin, G. & Prata, G. (1980). Hypothesizing—circularity—neutrality: Three guidelines for the conductor of the session. *Family Process*, 19(1), 3–12.
- Sentio Research Norge (2018). *Brukerundersøkelse ved familievernkontorene*. Undersøkelse gjennomført på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.
- Shuy, R. W. (2003). In-person versus telephone interviewing. I [J. A. Holstein](#) & [J. F. Gubrium](#) (Red.), *Inside interviewing: New lenses, new concerns* (s. 175–193). Sage Publications.
- Skauli, G. Ø. (2009). Evidensbasert praksis i familievernet. En litteraturgjennomgang av forskning på parterapi. *Familievernets skriftserie nr. 1/2009*. Bufdir.
- Stern, D. N. (1985). *The Interpersonal World of the Infant: A view from psychianalysis and developmental psychology*. Basic Books.
- Stith, S. M., Rosen, K. H., McCollum, E. E., Coleman, J. U. & Herman, S. A. (1996). The voices of children: Preadolescent children's experiences in family therapy. *Journal of Marital and Family Therapy*, 22(1), 69–86.
- Strandbu, A., Mikkelsen, R. L., Thørnblad, R. & Flåm, A. M. (2019). Høring av barn i meklingsprosessen – en utforsking av mekleres dilemmaer. *Fokus på familien*, 47(4), 327–344.

- Strandbu, A. & Thørnblad, R. (2015). Hva står på spill? – Barns deltakelse og budskap i mekling. *Fokus på familien*, 43(4), 271–291.
- Strandbu, A., Thørnblad, R. & Handegård, B. H. (2016). Involvering av barn i foreldremekling – Barns erfaringer fra meklinger ved varierende konfliktnivå og problembelastning. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 14(4), 360–385.
- Strandbu, A., Thørnblad, R. & Salamonsen, A. (2020). Hvordan kan vi forstå barns tilfredshet med egen involvering i foreldremekling? *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 18(1), 60–78.
- Strickland-Clark, L., Campbell, D. & Dallos, R. (2000). Children's and adolescent's views on family therapy. *Journal of family therapy*, 22(3), 324–341.
- Sæther, K. M. & Glavin, K. (2021). Et «pålogget» foreldreskap – foreldres erfaringer med foreldreveiledningskurset Circle of Security-Parenting, COS-P. *Nordisk sygeplejeforskning*, 11(1), 22–34.
- Søreide, E. B. & Solberg, A. (2007). Dilemmaer og utfordringer i arbeid med barn som har opplevd vold i familien. *Fokus på familien*, 35(4), 262–275.
- Teigen, K. H. & Sønderland, I. (2022, 24. oktober). Familieterapi. *Store norske leksikon*. <https://snl.no/familieterapi>
- Thørnblad, R., Strandbu, A. & Salamonsen, A. (2019). Hvordan påvirker barns deltakelse foreldremekling? Barns deltakelse som mål og middel. *Barn – forskning om barn og barndom i Norden*, 37(2), 67–80.
- Tingstad, V. (2019). Hvordan forstår vi barn og barndom? Posisjoner og kontroverser i barne- og barndomsforskning. *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk*, 5, 96–110.
- Tveten, K. L. & Sann, E. (2008). «Den vandrende tryllestav» – Samtalegrupper for barn etter samlivsbrudd eller skilsmisse. *Fokus på familien*, 36(4), 334–348.
- Ulvik, O. S. (2009). Barns rett til deltakelse – teoretiske og praktiske utfordringer i profesjonelle hjelperes samarbeid med barn. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 46(12).
- Ulvik, O. S. (2015). Talking with children: Professional conversations in a participation perspective. *Qualitative Social Work*, 14(2), 193–208.
- Vatnar, S. K. B. (2003). *Vitne til vold* (Evalueringsrapport). Familievernkontoret i Molde.

- Winsvold, A., Føleide, M. H. & Gundersen, T. (2016). *Familiestøttende tiltak for barn og familier for å forhindre eller begrense konsekvensene av vedvarende familiekonflikt* (Temanotat). Norges forskningsråd.
- Øfsti, A. K.-S. (2010). *Parterapi: kjærlighet, intimitet og samliv i en brytningstid*. Universitetsforlaget.
- Øverli, I. T. & Gundersen, T. (2020). *Familievernet under covid-19. Erfaringer og læring under nedstengning og i en ny hverdag* (NOVA Notat 3/20). NOVA, OsloMet.
- Øvreeide, H. (2009). *Samtaler med barn: metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner*. Høyskoleforlaget.
- Ådnes, M., Haugen, G. M. D., Jensberg, H., Rantalaiho, M. & Husum, T. L. (2011). *Evalueringsrapport om meklingsordningen etter ekteskapslov og barnelov. Er meklingsordningen tilstrekkelig innrettet mot de vanskelige sakene, opplever foreldrene meklingsordningen som nyttig, og er barnets beste en rettesnor for avtalen?* (Rapport). SINTEF. 86–115.
- Ådnes, M. & Syrstad, E. (2021). Barnesentrering og risikoorientering i det norske barnevernet: Utfordringer i profesjonell praksis i saker med alvorlig vold eller omsorgssvikt. *Barn – forskning om barn og barndom i Norden*, 39(2–3).
- Aarset, M. F. & Rosten, M. G. (2023). «Alt som (ikke) ramler inn døra ...» *Familieverntjenesten i en mangfoldig befolkning* (NOVA Rapport 2/23). NOVA, OsloMet.